

Nr 90

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående riktlinjer för ordnande av utbildningen av lärare i vissa yrkesämnen samt anslag för budgetåret 1960/61 till denna utbildningsverksamhet; given Stockholms slott den 26 februari 1960.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I anslutning till betänkandet »Utbildning av lärare i yrkesämnen för industri och hantverk samt handel» (SOU 1959: 8) framlägges förslag till riktlinjer för utbyggnad av yrkeslärarutbildningen i de delar denna behandlas i betänkandet ävensom förslag till grunder för denna utbildnings utformning och innehåll. Beträffande utbildningen av yrkeslärare föreslås från och med nästa budgetår en förlängd teoretisk utbildning, en ökning av antalet kurser samt förbättrade ersättningar till lärarkandidaterna under utbildningstiden. Vidare föreslås, att fyra lektorstjänster i psykologi och pedagogik inrättas för yrkeslärarutbildningens behov. För utbildningen av lärare i yrkesämnen föreslås för nästa budgetår en ökning av medelstillelningen med 853 000 kronor till 4 016 000 kronor. Av denna ökning har 101 000 kronor beräknats i statsverkspropositionen under avlöningsanslaget till överstyrelsen för yrkesutbildning.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 26 februari 1960.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, NORDLANDER.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, fråga angående riktlinjer för ordnande av utbildningen av lärare i vissa yrkesämnen samt anslag för budgetåret 1960/61 till denna utbildningsverksamhet och anför därvid följande.

I årets statsverksproposition, bilagan åttonde huvudtiteln, har jag dels under punkten 246, med hänvisning till vad jag i annat sammanhang kommit att anföra, anmält, att jag i det under nämnda punkt uppförda avlöningsanslaget till överstyrelsen för yrkesutbildning beräknat medel till avlönande av fyra lektorer i psykologi och pedagogik för yrkesläroverutbildningen, dels ock under punkten 267 anmält, att jag avsåg att senare föreslå, att proposition framlades för 1960 års riksdag i anslutning till vissa av förslagen i betänkandet »Utbildning av lärare i yrkesämnen för industri och hantverk samt handel» (SOU 1959: 8).

Med hänsyn härtill har Kungl. Maj:t på min hemställan föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till *Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen* för budgetåret 1960/61 beräkna ett förslagsanslag av 3 915 000 kronor, avseende det förutsatta sammanlagda medelsbehovet under de på åttonde huvudtiteln i årets riksstat uppförda anslagen G 30, J 22 och J 23.

Jag anhåller nu att få ånyo anmäla dessa anslagsfrågor och att därvid jämväl få upptaga de övriga spörsmål, som aktualiserats genom förslagen i förenämnda betänkande.

I. Inledning

A. Utredningar m. m.

Efter samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning hemställde *skolöverstyrelsen* i skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 september 1955 om utredning av frågan om rekrytering och utbildning av lärare i yrkesämnen, främst med tanke på enhetsskolans klass 9 y.

I skrivelsen framhöll skolöverstyrelsen, att det för försöksverksamheten med enhetsskola förelåg behov av en delvis ny kategori av lärare i yrkesämnena, nämligen lärare med inriktning på den förberedande yrkesutbildningen i 9 y. Enligt överstyrelsens mening fanns anledning att vid ett ställningstagande till frågan rörande den för dessa lärare erforderliga fackliga och pedagogiska utbildningen överväga vissa nya rekryteringsvägar. Med hänsyn till att det redan visat sig svårt att få tillräckligt många lärare med tillfredsställande utbildning, en svårighet som i hög grad komme att skärpas med ökande utbyggnadstakt för enhetsskolan, vore det oundgängligen nödvändigt att i tid planera en tillräcklig utbildning av lärare i yrkesämnena för 9 y. Även för de egentliga yrkesskolornas och vissa andra skolformers del förelåg ett ökande behov av lärare i yrkesämnena. Enligt skolöverstyrelsens uppfattning kunde tillfredsställande arbets- och utvecklingsmöjligheter för utbildningen av sådana lärare icke åstadkommas, förrän den sedan länge vilande tanken på en eller flera statliga övningsskolor för denna lärarutbildning förverkligats. Olika organisatoriska alternativ borde övervägas, däribland en fristående central lärarutbildningsanstalt eller flera skilda men samverkande centrala anstalter, knutna till olika berörda verk. Även en eventuell anknytning till den allmänna lärarutbildningen borde övervägas. Enligt skolöverstyrelsens mening var det vidare för ett tillfredsställande genomförande av lärarutbildningen nödvändigt att fast knyta lärare, föreläsare och handledare till densamma.

Den 21 oktober 1955 uppdrog Kungl. Maj:t åt de den 18 i samma månad tillkallade sakkunniga för utredning av frågan om yrkesutbildningens centrala ledning, vilka sedermera antog namnet *1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning*¹), att utreda den av skolöverstyrelsen sålunda väckta frågan.

De sakkunniga har sedermera erhållit vissa ytterligare utredningsuppdrag, som berört lärarutbildningen. Sålunda överlämnade Kungl. Maj:t den 25 januari 1957 till de sakkunniga ett av skolöverstyrelsen ingivet förslag angående pedagogisk utbildning av personer med teknisk gymnasieutbildning och handelsgymnasieutbildning, jämte över detsamma avgivna remissyttranden för att beaktas vid utredningsarbetet. Vidare förordnade Kungl. Maj:t den 10 maj 1957, att utredningsuppdraget skulle inbegripa en överarbetning av det förslag om en statlig övningsskola för den praktiska yrkeslärarutbildningen, som den 20 juni 1947 framlagts av överstyrelsen för yrkesutbildning i dess utredning angående utbildning av lärare för industri och hantverk (SOU 1947: 55).

De sakkunniga har i februari 1959 avlämnat betänkandet *Utbildning av*

¹ Ledamoten av FK Emil Näsström, ordförande, undervisningsrådet Börje Beskow, ledamoten av FK Carl Eskilsson, yrkeskoldirektören Einar Forssell, ledamoten av AK Harald Johnsson, dåvarande överdirektören för överstyrelsen för yrkesutbildning Ryno Lundquist samt ledamoten av AK Margit Vinge.

lärare i yrkesämnen för industri och hantverk samt handel (SOU 1959: 8) för vilket närmare skall redogöras i det följande.

Över betänkandet har *infordrade utlåtanden* avgivits av skolöverstyrelsen — gemensamt med styrelsen för lärarhögskolan i Stockholm —, överstyrelsen för yrkesutbildning, arbetsmarknadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, kommerskollegium, järnvägsstyrelsen, telestyrelsen, generalpoststyrelsen, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statens organisationsnämnd, statens hantverksinstitut, överstyrelsen för de tekniska högskolorna, direktionen för handelshögskolan i Stockholm, styrelsen för handelshögskolan i Göteborg, 1957 års skolberedning, 1957 års brevscoleutredning, lokaliseringsutredningen rörande statlig verksamhet, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Stockholms län, Göteborgs och Bohus län, Malmöhus län, Östergötlands län, Västernorrlands län och Västertobottens län. Härjämte har *yttranden* över betänkandet avgivits av Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges hantverks- och småindustriorganisation (SHSO), Handels arbetsgivarorganisation (HAO), Sveriges köpmannaförbund, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Svenska yrkesskolföreningen, Svenska facklärarförbundet, Yrkesutbildningens lärarförening, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska teknologföreningen, Sveriges skollärdarförbund, Handelsläraarnas riksförening och samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen.

Vissa av de statliga myndigheterna har avgivit sina utlåtanden sedan de först inhämtat yttranden från underordnade myndigheter med flera. Sålunda har skolöverstyrelsen inhämtat yttranden från skolstyrelserna i vissa försökskommuner samt kursföreståndarna för av överstyrelsen läsåret 1958/59 i Stockholm och Göteborg anordnade lärarutbildningskurser för läroverksingenjörer. Överstyrelsen för yrkesutbildning har infordrat utlåtanden från samtliga länskolnämnder, vilka anmodats i sin tur höra vardera minst tre kommuner inom respektive län; härjämte har överstyrelsen till sitt utlåtande fogat skrivelser från Umeå stads högskolekommitté och kommittén för utredning rörande högre skolfrågor i Skellefteå stad. Arbetsmarknadsstyrelsen har hört samtliga länsarbetsnämnder. Kommerskollegium har jämte eget utlåtande överlämnat yttranden från samtliga handelskammare utom handelskammaren i Göteborg samt från Svenska slöjdföreningen och Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund. Överstyrelsen för de tekniska högskolorna har bifogat yttranden av kollegienämnden vid tekniska högskolan i Stockholm och kollegienämnden vid Chalmers tekniska högskola. Överståthållarämbetet har inhämtat yttrande från stadsfullmäktige i Stockholm. De ovannämnda länsstyrelserna har bifogat yttranden från Stockholms läns landsting samt från stadsfullmäktige i Göteborg, Malmö, Lund, Linköping, Sundsvall och Umeå.

B. De sakkunnigas förslag i huvuddrag

I betänkandet behandlas, som av dess titelrubrik framgår, utbildningen av lärare för industriens och hantverkets samt handelns områden. Utbildningen av lärare i jordbruks- och skogsbruksämnen och lärare för hjälpklass- eller särklassundervisning på yrkesutbildningens områden ävensom fortbildningen och vidareutbildningen av lärare i yrkesämnen avser de sakkunniga att upptaga till behandling i ett kommande betänkande.

De sakkunniga använder för alla slag av här ifrågakommande lärarkategorier den sammanfattande beteckningen *lärare i yrkesämnen*. Dessa indelas i två huvudkategorier, nämligen dels *yrkeslärare*, varmed avses lärare, som undervisar i yrkesarbete med tillhörande yrkest teori, dels *ämneslärare i yrkesämnen* varmed avses lärare med uppgift främst att undervisa i yrkest eoretiska ämnen. Av ämneslärare i yrkesämnen räknar de sakkunniga med två kategorier, dels *lärare i tekniska ämnen, matematik, fysik och kemi*, dels *handelslärare*.

Nuvarande utbildning av lärare i yrkesämnen är enligt de sakkunnigas mening behäftad med åtskilliga brister. De sakkunniga framlägger därför förslag, som syftar till att främja rekryteringen av sådana lärare, att förbättra lärarutbildningens innehåll, att öka den årliga utbildningskapaciteten samt att ge lärarutbildningen permanenta lokal- och personalresurser.

Rekryteringen och utbildningen av lärare i yrkesämnen ses av de sakkunniga mot bakgrund av såväl den förestående övergången till obligatorisk enhetsskola med förberedande yrkesutbildning som den pågående snabba utbyggnaden av yrkesskolväsendet. De sakkunniga, som betonar det starka intresset inom landstingen, kommunerna och näringslivet för en utvidgad och förbättrad yrkesutbildning och det allt närmare samarbetet mellan de olika intressenterna på detta område, framhåller, att det mot nämnda bakgrund framstår som nödvändigt, att frågan om rekrytering och utbildning av lärare i yrkesämnen löses med det snaraste.

Övergången till obligatorisk enhetsskola i hela riket och härav följande behov av lärare i yrkesämnen ställer enligt de sakkunnigas uppfattning särskilda krav på en anpassning av lärarutbildningen till den förberedande yrkesutbildningens villkor. Som en i detta sammanhang framträdande fråga framhålles planläggningen av den yrkespraktik, som av 9 y-elever fullgöres inom näringslivet och samordningen av denna yrkespraktik med den yrkest eoretiska utbildningen. De sakkunniga finner att för dessa uppgifter behov föreligger av en ny kategori av lärare, vilken benämnes branschlärare.

För att underlätta rekryteringen av lärare i yrkesämnen förordar de sakkunniga vissa förändringar av kraven för inträde vid lärarutbildningskurserna. De sakkunniga vill därmed öppna nya reguljära vägar för rekry-

teringen av ifrågavarande lärarkategorier. I syfte att främja rekryteringen förordas vidare vissa förbättringar av den till lärarkandidaterna utgående ersättningen under utbildningstiden. I samma syfte föreslås ytterligare dels vissa ändringar i fråga om möjligheterna att inrätta lärartjänster, dels inplacering i det statliga lönesystemet av sådana lärartjänster, som hittills icke varit statligt reglerade.

Beträffande utbildningens uppläggning föreslår de sakkunniga vissa förändringar, innebärande förlängning av vissa kurser och omläggning av studiegången. Vad gäller utbildningens innehåll framlägges förslag till nya tim- och kursplaner samt anvisningar till dessa. I anslutning härtill anför de sakkunniga vissa allmänna synpunkter på utbildningens bedrivande. För tillgodoseende av det omfattande och mångskiftande behovet av timlärare föreslås anordnandet av en rad kortare och längre kurser av olika typer.

Till grund för de sakkunnigas förslag till utbyggnad och organisation av lärarutbildningen ligger vissa beräkningar rörande det framtida behovet av lärare i yrkesämnen. Detta behov har beräknats på grundval av elevantalets sannolika utveckling samt dess fördelning på olika skolformer och utbildningslinjer. I vad gäller handelsgymnasier och tekniska läroverk har lärarbehovet framräknats utifrån antaganden om den framtida utbyggnaden av dessa skolformer. På basis av de gjorda beräkningarna föreslår de sakkunniga en årlig utbildning av totalt 486 nya lärare för heltidstjänst. Motsvarande siffra för innevarande läsår ligger vid omkring 290 lärare. Enär lärarbehovet kan förväntas kulminera under 1960-talets första hälft och avtaga under dess senare hälft föreslås utbildningsorganisationen uppbyggd på ett sådant sätt att en anpassning efter förändringar i lärarbehovet möjliggöres.

En avgörande svaghet i den nuvarande lärarutbildningen är enligt de sakkunnigas mening den tillfälliga och provisoriska karaktären hos de anordningar — det gäller såväl i fråga om lokaler som personal — som vidtagits för denna utbildning. Sålunda bedrivs utbildningen helt och hållet med anlitande av föreläsare, handledare m. fl. för vilka medverkan i utbildningen är en bisyssla. För utbildningen särskilt avsedda lokaler saknas helt. Detta leder till stora svårigheter vid uppgörandet av arbetsanordningar för kurserna; planmässigheten blir stundom mindre god och arbetsbelastningen ojämn för kursdeltagarna. Arbetsdagen blir därjämte ofta synnerligen splittrad. De sakkunniga påpekar vidare, att tillfälligheten i lärarkrafternas engagemang leder till en ogynnsam omsättning av anlitate föreläsare och handledare, varav i sin tur följer bristande förtroget hos dessa med den ifrågavarande utbildningens förhållanden och problemställningar. Med hänsyn till dessa omständigheter och mot bakgrund av den erforderliga utbyggnaden av lärarutbildningen finner de sakkunniga nödvändigt, att denna utbildning förses med stadigvarande

resurser i fråga om såväl lokaler som lärare. De sakkunniga föreslår sålunda upprättandet av dels ett till Stor-Stockholm förlagt lärarinstitut med intern övningsskola, dels fyra andra lärarutbildningsanstalter, förlagda till skilda orter i landet och upprättade i anslutning till yrkesutbildningsväsendet på dessa orter. Lärarinstitutet skall utöver sin lärarutbildande funktion fylla väsentliga uppgifter på den yrkespedagogiska forskningens område. Till lärarutbildningen föreslås knutna ett antal fast anställda lektorer samt viss vid lärarinstitutet fast anställd personal. Härutöver erforderlig lärarpersonal förutsättes bli engagerad på samma sätt som för närvarande.

De årliga kostnaderna för den föreslagna utbildningen, inklusive undervisningen av cirka 350 elever vid den föreslagna statliga övningsskolan, beräknas av de sakkunniga till cirka 6,2 miljoner kronor, innebärande en merkostnad i förhållande till de innevarande budgetår härför anslagna medlen med närmare 3,5 miljoner kronor.

C. Remissmyndigheternas allmänna synpunkter

Remissmyndigheterna ger i stort sett uttryck för en positiv syn på betänkandet och hälsar med tillfredsställelse de förslag till utbyggnad och fastare organisation av lärarutbildningen, som där framlägges. Man framhåller, att den stora bristen på utbildade lärare i yrkesämnen gör en snabb utbyggnad av lärarutbildningen nödvändig, och det är en allmänt omfattad mening att de sakkunnigas förslag måste förverkligas snarast möjligt.

De sakkunnigas förslag går emellertid inte fria från kritik i enskildheter, vilket framgår av den följande redovisningen av detaljförslagen. Remissmyndigheternas intresse koncentrerar sig främst kring frågorna rörande erforderliga kvalifikationer för blivande lärare, utbildningens innehåll samt dess geografiska förläggning. Föremål för stort intresse men även delade meningar är de sakkunnigas förslag om inrättande av ett fullständigt lärarinstitut i Stor-Stockholm. Detsamma gäller förslaget om en ny lärarkategori, branschlärare, som tillsammans med olika befattningshavare skulle planlägga och följa den inom näringslivet bedrivna yrkesutbildningen för 9 y-eleverna.

I ett stort antal yttranden upptages också frågan om fortbildningen av lärare till behandling. Det framhålles, att denna fråga, som i förevarande sammanhang icke behandlats av de sakkunniga, är av största betydelse och att den måste beaktas vid planläggningen av lärarutbildningen.

I detta sammanhang torde lämpligen vissa allmänna synpunkter på förslagen i några centrala remissyttranden böra återges.

Skolöverstyrelsen framhåller, att de sakkunnigas förslag får betecknas

som en första etapp vid förverkligandet av de önskemål, som överstyrelsen framställde i förenämnda skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 september 1955.

Överstyrelsen anser att förslagets realiserande kvalitativt sett skulle innebära en nödvändig höjning av de utbildade lärarnas utbildningsnivå. Det kan dock enligt överstyrelsens mening ifrågasättas, huruvida målsättningen och undervisningens uppläggning och inriktning är så likartade inom försöksskolans årskurs 9 y och yrkesskolorna, att samma lärartyp täcker lärarbehovet för bägge dessa skolformer. Överstyrelsen finner emellertid såväl praktiska som pedagogiska skäl tala för nödvändigheten av en för ifrågavarande lärare gemensam utbildning.

Överstyrelsen för yrkesutbildning uttalar, att den nuvarande lärarutbildningen är att anse som provisoriskt ordnad och att, även om den måste anses efter förhållandena bra och effektiv, behovet av en mera definitiv organisation och utformning blivit allt större. Sakkunnigförslaget är enligt överstyrelsens mening till sina huvuddrag väl utformat och bör med vissa ändringar kunna läggas till grund för ett förslag till riksdagen. Ett fortsatt utbyggande av lärarutbildningen utöver sakkunnigförslaget anses emellertid vara erforderligt.

Arbetsmarknadsstyrelsen, som livligt tillstyrker, att en upprustning av yrkeslärarutbildningen snarast möjligt genomföres i principiell överensstämmelse med de föreslagna riktlinjerna, framhåller som väsentligt, att permanenta anordningar för utbildningen skapas, varigenom även en kontinuerlig yrkespedagogisk försöksverksamhet skulle underlättas.

1957 års skolberedning understryker det värdefulla i de sakkunnigas försök att för samtliga berörda lärarkategorier på industriens, hantverkets och handelns områden verkligen få till stånd en fast organiserad och kvalitativt tillfredsställande pedagogisk utbildning. Skolberedningen anser dessa strävanden vara av största betydelse för skolväsendets framtida utveckling, inte minst med hänsyn till den kommande enhetsskolans möjligheter att förverkliga sin målsättning i fråga om framför allt den förberedande yrkesutbildningen. Det är enligt skolberedningens uppfattning angeläget att nuvarande brister i lärarutbildningen på yrkesområdet med det snaraste botas.

Liknande synpunkter på angelägenheten av en upprustning av lärarutbildningen framföres, som redan nämnts, i ett stort antal yttranden. *Statskontoret*, som i vad angår skilda avsnitt av de sakkunnigas förslag föreslår vissa begränsningar, anser det självklart, att utbildningen av yrkesskol-lärare kvantitativt måste anpassas till de ökade behoven.

Styrelserna för Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund konstaterar med beklagande, att det föreliggande förslaget i betänkligh mån är nära att dela det öde som goda förslag icke sällan röner, nämligen att komma för sent. Redan framstår enligt styrelserna som oundvikligt att utbyggnaden av enhetsskolan kommer att försvåras av den rå-

dande bristen på kompetenta yrkeslärare. Det sagda gäller i lika hög grad också för yrkesskolväsendet. Det synes styrelserna därför väsentligt att förslaget snarast föres ut i verkligheten.

SAF finner betänkandet i hög grad välkommet. I vad angår lärarutbildningens utformning på lång sikt anser föreningen emellertid, att de sakkunniga ej lämnat ifrån sig ett fullgånget verk. Föreningen anser detta sammanhånga med att kontakt ej tagits med yrkesförbunden under utredningens gång, varför industriföretagens behov ej annat än delvis kunnat beaktas. Betänkandet synes, menar föreningen, rikta huvudintresset mot enhetsskolans behov, varigenom den egentliga yrkesutbildningen ställes något i skymundan, framförallt den, som bedrivs i någon form inom företagen och med huvudsakligen företagsanställda. Som ett uttryck härför framhålles att en rad betydelsefulla yrkesområden icke behandlats under hänvisning till försöksverksamhetens nuvarande läge. Liknande synpunkter anföres av *SHSO*.

II. Hittillsvarande lärarutbildning

A. Utvecklingen i huvuddrag

Den första egentliga yrkeslärarutbildningen kom till stånd år 1921 i och med inrättandet av en yrkespedagogisk centralanstalt med anslag av statsmedel. Anstalten ägde bestånd till år 1929 och anordnade under denna tid ett stort antal kurser, dels pedagogiska, dels fackliga, för lärare eller blivande lärare vid yrkesundervisningen. Sedan riksdagen år 1929 beslutat att anstalten skulle indragas övertogs verksamheten av skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning och överfördes år 1944 till den då nybildade överstyrelsen för yrkesutbildning. Utbildningen av lärare för yrkesundervisningen har därefter huvudsakligen omhänderhafts av sistnämnda myndighet.

Utbildningen av lärare i yrkesämnen går, i de former den för närvarande bedrivs, tillbaka till ett av överstyrelsen för yrkesutbildning år 1947 framlagt betänkande angående utbildning av lärare för industri och hantverk vid anstalter för yrkesundervisning m. m. (SOU 1947: 55). I detta betänkande framlades förslag till lärarutbildningskurser av i stort sett samma slag som de som alltjämt anordnas, d. v. s. dels pedagogiska terminskurser, dels kortare pedagogiska kurser och ämneskurser. Vidare föreslogs i nämnda betänkande inrättandet av en statlig verkstadsskola såsom övningsskola för lärarutbildningen och som pedagogisk försöks- och mönsterskola. Förslag härom hade framförts redan av 1936 års yrkesskolsakkunniga (SOU 1938: 49). I proposition 1949: 167, vilken bifölls av riksdagen, godtogs i huvudsak de av överstyrelsen föreslagna riktlinjerna för lärarutbildningen.

Departementschefen var däremot i dåvarande läge inte beredd att taga ställning till förslaget om en statlig övningsskola. De sålunda godtagna riktlinjerna för lärarutbildningen, fastslagna genom av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser rörande utbildning av yrkeslärare m. fl. samt understöd åt deltagare i dylik utbildning, förblev med smärre justeringar gällande fram till 1958, då nu gällande bestämmelser i hithörande hänseenden meddelades. Dessa bestämmelser överensstämmer i stora delar med de tidigare gällande men medförde vissa betydande förbättringar i fråga om utgående ersättning till vissa deltagare i lärarutbildningen.

Lärarutbildningsverksamheten har under de senaste tio åren successivt ökat i omfattning, främst naturligtvis på grund av den snabba utbyggnaden av yrkesskolväsendet. Härutöver har som pådrivande faktor tillkommit den växande försöksverksamheten med enhetsskola och den pågående utbyggnaden av den tekniska utbildningen. Anslaget till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen har under den angivna tidrymden ökat från 180 000 kronor för budgetåret 1949/50 till 532 000 kronor för budgetåret 1955/56 och till 1 523 000 kronor för innevarande budgetår. Härtill kommer från och med budgetåret 1958/59 medel under anslaget till Ersättning till deltagare i vissa kurser för lärarutbildning, för innevarande budgetår uppfört med 1 260 000 kronor. Vidare har från och med budgetåret 1958/59 tillkommit ett särskilt anslag till Lärarutbildningskurser för läroverksingenjörer, för innevarande budgetår uppfört med 380 000 kronor.

Utbildningen administreras av överstyrelsen för yrkesutbildning utom i vad avser kurserna för läroverksingenjörer, vilka anordnas av skolöverstyrelsen. Den bedrivs med anlitan av mer eller mindre tillfälligt engagerade lärare och föreläsare samt i lokaler, som tillfälligt kan ställas till förfogande i yrkesskolor och andra skolor på kursorterna. Innevarande läsår anordnas sju yrkeslärarkurser med tillhoppa cirka 200 deltagare, fyra handelslärarkurser med tillhoppa cirka 60 deltagare och tre lärarkurser för läroverksingenjörer med tillhoppa 36 deltagare. Dessa kurser, för vilka närmare redogöres i det följande, har en längd av en eller två terminer. Kursorter är innevarande läsår, för yrkeslärarkurserna Stockholm, Göteborg, Linköping och Umeå samt för handelslärarkurserna och ingenjörlärarkurserna Stockholm och Göteborg. Härutöver anordnas ett antal kortare pedagogiska kurser och ämneskurser med en längd varierande mellan några dagar och fem veckor. Kostnadsmässigt torde det till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen för innevarande budgetår anvisade anslaget av 1 523 000 kronor fördela sig så, att omkring 1 100 000 kronor faller på de terminslånga yrkeslärar- och handelslärarkurserna och omkring 400 000 kronor på de kortare kurserna.

B. Nuvarande lärarutbildning m. m.

Utbildningen av lärare i yrkesämnen regleras genom av Kungl. Maj:ts utfärdade bestämmelser angående dels utbildning av lärare för yrkesundervisningen m. m., dels lärarutbildningskurser för läroverksingenjörer. Bestämmelserna avser utbildning av lärare i yrkesämnen vid i det följande angivna skolformer under inseeende av överstyrelsen för yrkesutbildning eller, i några fall, av skolöverstyrelsen.

För utbildning av lärare vid skolor för industri och hantverk äger överstyrelsen för yrkesutbildning anordna följande slag av kurser.

a. *Pedagogisk kurs* om cirka 15 veckor för utbildning av blivande lärare i yrkesarbete vid verkstads- och liknande skolor; kurs av detta slag svarar mot den av de sakkunniga föreslagna utbildningen för yrkeslärare — i betänkandets mening — och kallas i det följande för *yrkeslärarkurs*. Den som genomgått dylik kurs må för praktisk lärarutbildning beredas *tjänstgöring såsom assistentlärare* under högst 6 månader.

För inträde kräves bland annat att ha uppnått en ålder av lägst 22 och högst 35 år, att äga allmänbildning motsvarande minst en väl inhämtad folkskolekurs samt att äga väl vitsordad yrkesskicklighet. Yrkesskickligheten skall, om ej överstyrelsen för yrkesutbildning av särskilda skäl annat medgiver, ha förvärvats genom minst sju års praktiskt arbete i yrket. Det är att märka att antalet praktikår icke i och för sig tillmätts avgörande betydelse vid antagandet av sökande utan att stort avseende också fästs vid praktikens karaktär och allsidighet inom ifrågakommande yrke.

b. *Pedagogisk kurs* om cirka 15 veckor för utbildning av blivande ämneslärare i yrkesteoretiska ämnen.

För inträde vid sådan kurs fordras alternativt avgångsexamen vid teknisk högskola eller högre tekniskt läroverk, akademisk examen eller på annat sätt styrkta grundliga kunskaper och färdigheter i de ämnen den blivande tjänsten avser. Enär antalet ämneslärartjänster vid här avsedda läroanstalter hittills varit synnerligen begränsat, har överstyrelsen hittills icke funnit skäl att anordna dylika kurser.

c. *Kompletteringskurs* om högst 12 veckor i yrkesteoretiska ämnen för sådana lärare eller blivande lärare vid verkstads- och liknande skolor, som önskar erhålla behörighet för undervisning i vissa yrkesteoretiska ämnen. För tillträde till dylik kurs fordras antingen att ha genomgått pedagogisk kurs om 15 veckor eller att ha tjänstgjort minst två år som heltidsanställd lärare vid verkstads- eller liknande skola. Kurser av detta slag har emellertid ej heller kommit till stånd.

d. *Kortare kurser* — pedagogiska kurser och ämneskurser av olika slag — för grundutbildning eller fortbildning av såväl heltids- som deltidsanställda lärare eller blivande lärare.

Utbildning av lärare i yrkesarbete vid verkstadsskola med bidrag av statsmedel må vidare ske genom kurs, anordnad av annan än överstyrelsen för yrkesutbildning samt genom *yrkesstudier i industrier och hantverksföretag eller per korrespondens*.

För pedagogisk utbildning av lärare vid *handelsgymnasier och handelskolor* äger överstyrelsen för yrkesutbildning anordna *pedagogiska kurser* om cirka 15 veckor; dessa kurser svarar mot den av de sakkunniga föreslagna utbildningen för handelslärare vid enhetsskolor, realskolor eller realskollinjer, yrkesskolor och handelsgymnasier.

För tillträde till dessa kurser gäller samma åldersgränser som för yrkeslärare. Härutöver kräves för blivande lärare i företagsekonomiska ämnen, ekonomisk geografi och språk akademisk examen eller civilekonomexamen eller annan kompetens, som överstyrelsen för yrkesutbildning prövar tillfyllest för ändamålet. Beträffande blivande lärare i avdelningar för utbildning av detaljhandelsbiträden kräves flerårig, väl vitsordad affärspraktik.

Vid tillämpningen av dessa bestämmelser har överstyrelsen medgivit även gymnasieekonomer tillträde till utbildningen för blivande lärare i företagsökonomiska m. fl. ämnen. I vad gäller tillträde till utbildningen för blivande detaljhandelslärare har överstyrelsen ställt vissa krav, icke blott på föregående praktik utan även på viss teoretisk förutbildning. I sistnämnda hänseende har hittills en ganska fri prövning av sökandenas förutsättningar företagits, därvid exempelvis genomgång av kvalificerad detaljhandelskurs eller föregående timlärartjänstgöring ansetts grunda tillräcklig teoretisk kompetens för deltagande i kursen. De blivande detaljhandelslärares utbildning bedrivs gemensamt med utbildningen av övriga handelslärare; den med hänsyn till de skilda utbildningsmålen erforderliga differentieringen av utbildningen sker bland annat vid auskultationer och övningslektioner, vilka utgör en väsentlig del av utbildningen.

För utbildning av ämneslärare i tekniska ämnen, matematik samt fysik eller kemi för tjänstgöring på *försöksskolans högsta stadium* eller, i vissa fall, vid realskola må skolöverstyrelsen anordna kurser för läroverksingenjörer. Utbildningen skall omfatta två terminer, den första för kompletterande ämnesutbildning jämte speciell pedagogisk utbildning och den andra för praktisk-pedagogisk utbildning. Kurserna bedrivs såsom en försöksverksamhet. De motsvarar den av de sakkunniga föreslagna utbildningen för lärare i tekniska ämnen m. m.

För tillträde till dessa kurser fordras att ha avlagt gymnasiets ingenjörexamen vid högre tekniskt läroverk, dock att den som avlagt fackskolans ingenjörsexamen må efter skolöverstyrelsens bestämmande kunna vinna inträde, därest han styrkt sig äga för lärarutbildningen erforderliga förkunskaper i ämnen, vari fackskoleutbildningen ej motsvarar den som erhålles i tekniskt gymnasium. Härutöver kräves i princip att vederbörande efter

avlagd ingenjörsexamen fullgjort minst två års kvalificerad praktik i näringslivet samt minst fyra terminers lärartjänstgöring vid någon av vissa uppräknade läroanstalter.

För pedagogisk utbildning av lärare vid högre tekniska läroverk och tekniska skolor samt teoretiskt-teknisk undervisning vid allmänna läroverkens inbyggda linjer, praktiska kommunala realskolor och yrkesbestämda högre folkskolor må överstyrelsen för yrkesutbildning anordna kurser om cirka 5 veckor, som regel fördelade på två sommarferier. Några kvalifikationskrav för tillträde till dylik kurs har ej föreskrivits. De torde emellertid i praktiken i stort sett sammanfalla med gällande behörighetskrav för lärartjänst vid angivna skolformer.

Rekryteringen av lärare i yrkesämnen sker också på andra vägar än de nu angivna. En sådan utgör de för *folkskollärare avsedda vidareutbildningskurserna i merkantila ämnen*, vilka omfattar två terminer. De skall jämte viss praktik ge behörighet för ordinarie folkskollärartjänst i lönegrad Ao 19 på försöksskolans högstadium.

I icke ringa utsträckning förvärfvas emellertid den pedagogiska utbildningen direkt genom lärartjänstgöring, eventuellt kompletterad med någon kortare kurs. Genomgång av särskilt anordnad pedagogisk utbildning har nämligen hittills varit ett de blivande lärarnas frivilliga åtagande. Följden härav — sannolikt successivt förstärkt genom en tilltagande brist på lärare i yrkesämnen — har blivit, att ett stort antal i den förberedande och egentliga yrkesutbildningen verksamma heltidsanställda lärare, såväl inom industriens och hantverkets som inom handelns område, saknar egentlig pedagogisk utbildning.

C. Lärarkategorier och lärartjänster

Yrkeslärare. Lärare av denna kategori (i betänkandets bemärkelse) kan vid uppfyllande av stadgade behörighetsvillkor vinna anställning som yrkeslärare på försöksskolans högstadium, som lärare vid yrkesskola eller som fast anställd yrkeslärare vid central verkstadsskola. För dylik anställning fordras grundlig insikt och färdighet i tjänstens ämnen, genom praktisk verksamhet styrkt skicklighet som yrkesman samt antingen utbildning, som enligt vederbörande överstyrelsers beslut medför behörighet för ifrågavarande ämne eller av överstyrelsen meddelad behörighetsförklaring. Beträffande karaktären av berörda tjänster må nämnas, att enligt allmänna skolstadgan 5. kapitlet med ordinarie lärartjänster avses sådana tjänster som yrkeslärare vid försöksskola eller lärare vid kommunal yrkesskola, vilka är reglerade för pensionsrätt i statens pensionsanstalt och i kommunens tjänsteförteckning upptagits som ordinarie. Jämväl fast anställd

yrkeslärare vid central verkstadsskola kan på framställning av huvudmannen registreras för pension i statens pensionsanstalt. Yrkeslärartjänsterna är icke inplacerade i det statliga lönesystemet. Ett undantag utgör i viss mån de fast anställda lärarna vid de centrala verkstadsskolorna, vilka lärare enligt meddelade bestämmelser skall åtnjuta en årslön motsvarande minst årslönen inom vissa bestämda löneklasser på löneplan A i statens löneförordning. För andra yrkeslärartjänster saknas statliga bestämmelser om lönesättningen.

H a n d e l s l ä r a r e. Dessa lärare kan allt efter teoretisk förutbildning ifrågakomma till lärartjänster vid yrkesskolor, på försöksskolans högstadium, vid praktisk realskola eller realskollinje samt vid fackgymnasium.

För en person med föregående facklig och pedagogisk utbildning för *detaljhandels* område föreligger möjlighet till anställning som lärare vid yrkesskola (handelsskola) eller som yrkeslärare (i folkskolestadgans betydelse) på försöksskolans högstadium. Beträffande dessa lärartjänsters karakter m. m. samt villkoren för behörighet till sådan tjänst gäller vad förut sagts i samband med redogörelsen för yrkeslärares olika anställningsmöjligheter.

För en *gymnasieekonom* föreligger i princip samma anställningsmöjligheter som för detaljhandelsutbildad lärare.

En *civilekonom*, som i övrigt uppfyller stadgade behörighetsvillkor, kan erhålla, förutom anställning inom yrkesskolväsendet, tjänst som ämneslärare eller adjunkt på försöksskolans högstadium, som adjunkt vid praktisk realskola eller realskollinje och som ämneslärare vid handelsgymnasium. Härvid är beträffande ämneslärar- och adjunktstjänst på högstadiet att märka, att i sådan tjänst må handelstekniska ämnen ingå till högst 2/3 av antalet veckotimmar, vilket betyder att adjunktskompetens respektive behörighetsförklaring för ämneslärartjänst i minst ett teoretiskt läroämne erfordras. Adjunktstjänst vid realskola må däremot ledigförklaras i enbart handelstekniska ämnen. Samtliga här nämnda tjänster, till vilka civilekonom kan ifrågakomma, är inplacerade i det statliga lönesystemet.

Beträffande *folkskollärare med merkantil vidareutbildning* gäller, att sådan vidareutbildning direkt och uteslutande siktar på folkskollärartjänst i lönegrad Ao 19 på försöksskolans högstadium. Också beträffande dylik tjänst gäller att handelstekniska ämnen må ingå till högst 2/3.

L ä r a r e i t e k n i s k a ä m n e n m. m. Lärare av denna kategori kan, allt efter teoretisk förutbildning, ifrågakomma till lärartjänster vid yrkesskolor, vid centrala verkstadsskolor, på försöksskolans högstadium, vid praktisk realskola eller realskollinje samt vid högre tekniskt läroverk.

Ingenjör, som avlagt *fackskolans ingenjörsexamen*, kan ifrågakomma som lärare i tekniskt teoretiska ämnen samt matematik, fysik och kemi vid yrkesskola, som ämneslärare i vissa yrkestestetiska ämnen vid central verkstadsskola och, om han med godkända vitsord genomgått lärarutbild-

ningskurs för läroverksingenjörer, som extra ordinarie ämneslärare i lönegrad Ae 19 i matematik samt fysik eller kemi ävensom ett eller flera tekniska ämnen på försöksskolans högstadium och i vissa fall på realskollinje, där undervisning i tekniska läroämnen förekommer. Beträffande här nämnd ämneslärartjänst vid central verkstadsskola gäller samma avlöningsbestämmelser som för fast anställd yrkeslärare vid sådan skola.

Ingenjör, som avlagt *gymnasiets ingenjörsexamen*, kan under motsvarande förutsättningar ifrågakomma till samma lärartjänster som fackskoleingenjör.

Civilingenjör, som i övrigt uppfyller stadgade behörighetsvillkor, kan erhålla, förutom anställning inom yrkesskolväsendet, tjänst som ämneslärare eller adjunkt på försöksskolans högstadium, som adjunkt vid praktisk realskola eller realskollinje och som lektor vid högre tekniskt läroverk. Beträffande adjunks- och ämneslärartjänst på högstadiet märkes att Kungl. Maj:ts medgivande i varje särskilt fall erfordras för att i sådan tjänst skall få ingå tekniskt teoretiska ämnen (till högst $\frac{2}{3}$ av antalet veckotimmar). Adjunktstjänst vid realskola kan däremot ledigförklaras i enbart tekniskt teoretiska ämnen. Emellertid är även att observera att civilingenjörsexamen enligt vedertagen praxis räcker som grund för förvärvande av adjunksbehörighet i ett eller flera av ämnena matematik, fysik och kemi.

D. Ekonomiska villkor under lärarutbildningen

Under deltagande i den ovannämnda pedagogiska grundutbildningen omfattande en eller två terminer för de tre lärarkategorierna yrkeslärare, handelslärare och lärare i tekniska ämnen (läroverksingenjörer) utgår för närvarande ett ekonomiskt utbildningsstöd enligt i huvudsak följande grunder.

Yrkeslärare erhåller ersättning för resa från hemorten till kursorten, dagtraktamente under kurstiden med 14 kronor (för deltagare bosatt på kursorten 8 kronor) samt, under assistentlärartjänstgöring, ersättning med 1 020 kronor för månad.

Handelslärare uppbär, såvida icke lön med B-avdrag åtnjutes, *antingen* — därest han innehar i bestämmelserna angiven anställning som lärare — avlösningsförmåner som om han vore i tjänst eller ersättning av statsmedel för mistad lön, *eller* — därest han är behörig att inplaceras i reglerad befordringsgång vid statsunderstött handelsgymnasium — ersättning motsvarande vad han skulle ägt uppbära i lön, om han varit antagen i sådan befordringsgång och förordnad som extra lärare på kursorten, *eller* — i annat fall — 1 020 kronor för månad. Till kursdeltagare av de två sistnämnda kategorierna utgår därjämte ersättning för resa från hemorten till kursorten och åter.

Deltagare i lärarutbildningskurs för läroverksingenjörer må under terminen för den praktisk-pedagogiska utbildningen uppbära ersättning med 1 022 kronor för månad, såframt han icke därunder åtnjuter lön med B-avdrag. Under terminen för kompletterande ämnesutbildning utgår ingen ersättning. Deltagarna kan dock söka och erhålla vanlig studiehjälp.

III. Förslag om lärarutbildningens utformning

A. Utbildningsformer och lärarkategorier inom yrkesutbildningen

1. De sakkunniga

Enär de sakkunnigas uppgift varit att behandla lärarfrågorna främst med tanke på enhetsskolans årskurs 9 y, har de vid sin undersökning av berörda lärares arbetsuppgifter utgått från de former i vilka enhetsskolelevernas praktiska yrkesorientering och förberedande yrkesutbildning nu bedrivs. Denna orientering och utbildning inledes i försöksskolans årskurs 8 och kan ske i huvudsakligen tre olika arbetssammanhang, nämligen dels inom enhetsskolan, dels i skolmässiga former — i yrkes- eller företagskolor — utanför enhetsskolan och dels på arbetsplatser ute i näringslivet, där skolanordningar helt saknas.

Inom envar av dessa utbildningsformer förekommer två huvudtyper av yrkesförberedande undervisning, den ena mer, den andra mindre yrkesbestämd. Inom enhetsskolan meddelas sålunda antingen grundutbildning för visst yrkesområde eller allmänpraktisk utbildning. Vid företags- och yrkeskolorna meddelas påbörjad utbildning för visst yrke eller grundutbildning för en grupp besläktade yrken. Utbildningen inom näringslivet kan avse påbörjad utbildning för visst yrke eller grundläggande yrkespraktik för visst arbetsområde.

Under året efter enhetsskolans årskurs 9 y kan utbildningen fullföljas enligt skilda alternativ i riktning mot en högre grad av yrkesbestämmdhet och specialisering. Enhetsskolans direkta medverkan har då upphört och utbildningen fortsätter i de båda andra utbildningsformerna.

Utredningen rörande den praktiska yrkesorienteringens och yrkesutbildningens lärarfrågor har enligt de sakkunnigas mening bort spänna över såväl de nyssnämnda tre utbildningsåren som de tre angivna utbildningsformerna.

De sakkunniga konstaterar, att samhället påtagit sig ansvaret för all i skolmässiga former bedriven yrkesutbildning. I fråga om den i icke skolmässiga former ordnade praktiken i näringslivet är läget däremot ett annat. I stort sett vilar ansvaret på vederbörande företag och organisationer inom näringslivet att organisera denna praktik samt att rekrytera, utbilda och

anställa härför behövlig utbildningspersonal. Inför den förestående utbyggnaden av årskurs 9 y måste man emellertid, menar de sakkunniga, fråga sig, om icke statsmakterna bör i någon form med näringslivet dela ansvaret för elevernas pedagogiska handledning även vid individuell yrkespraktik under icke skolmässiga förhållanden. De sakkunnigas överväganden av denna frågeställning utmynnar i ett förslag om en tidigare nämnd ny lärarkategori, branschlärarna, med huvudsaklig uppgift att svara för den till arbetsplatserna inom näringslivet förlagda utbildningen. Detta förslag behandlas närmare i fortsättningen.

Vid behandlingen av frågan om arbetsuppgifterna för yrkesundervisningens olika lärargrupper och betydelsen härav för lärarutbildningens utformning har de sakkunniga emellertid inte begränsat sig till årskurs 9 y i enhetsskolan utan därjämte undersökt, vilka behov av lärare i yrkesämnen som kan finnas i andra skolformer och vilka arbetsuppgifter som där kommer i fråga.

Lärarfrågan för gren 1 av årskurs 9 y, jord- och skogsbruk, avser de sakkunniga att behandla i ett kommande betänkande. Frågan om utbildning av lärare för husligt arbete, gren 2, har varit föremål för särskild utredning och har därför icke upptagits till behandling. Beträffande grenarna 4 och 5, trä- och pappersindustri respektive textilindustri, framhålles att dessa i försöksverksamheten med enhetsskola icke fått en sådan omfattning, som kan motivera att särskild hänsyn för närvarande tages till dessa grenar vid projektering av lärarutbildningen. Föremål för de sakkunnigas särskilda överväganden har därför blivit följande grupper av lärare, svarande mot angivna grenar av 9 y:

- 1) lärare i metallyrken — gren 3,
- 2) lärare för hantverk och blandade yrken — gren 7 a,
- 3) lärare på allmänpraktisk verkstad — gren 7 b,
- 4) lärare för byggnadsindustriens huvudycken (byggnadsindustrilärare)
- 5) lärare för handelns område (handelslärare) — gren 6,
- 6) lärare för teknisk gren (lärare i tekniska ämnen m. m.) — gren 8.

Som en omständighet av betydelse, ehuru i varierande grad, för alla här nämnda lärarkategorier framhåller de sakkunniga det starkt stigande antalet elever på grundutbildningsstadiet. Detta påkallar en anpassning av lärarutbildningen till den förberedande yrkesutbildningens villkor och behov. Sålunda bör metodologiska synpunkter på grundutbildningen få större betydelse, och likaså bör yrkesvalsfrågor få ökat utrymme i utbildningen. De sakkunniga erinrar vidare om att den till skolornas arbetslokaler förlagda praktiska yrkesorienteringen kan väntas få ökad betydelse, vilket ävenledes bör beaktas vid lärarutbildningen.

För en utförligare redogörelse beträffande de nu nämnda lärarkategorierna torde få hänvisas till betänkandet. Här torde framställningen, utöver

vad som redan sagts, kunna begränsas till att avse förslagen rörande de s. k. branschlärarna.

I väsentliga hänseenden är arbetet inom gren 7 a, hantverk och blandade yrken, organiserat så, att eleverna erhåller praktik i näringslivet samt en med denna praktik samverkande yrkesteoretisk undervisning i enhetsskola. Lärarnas främsta arbetsuppgift blir därför att ge undervisning i yrkest teori. På grund av den hittills starka lokala begränsningen i försöksverksamheten med 9 y, varvid arbetet på varje plats i regel har fått organiseras för ett enda försöksdistrikt eller i bästa fall för ett par samverkande distrikt, har i dessa klasser elever från ett stort antal olikartade yrken måst undervisas gemensamt i yrkest teori. Detta har möjliggjorts genom korrespondensinstitutens intresserade medverkan; varje elev har såvitt möjligt fått en efter hans eller hennes individuella yrkespraktik avpassad korrespondenskurs i yrkest teori. Läraren har fungerat som lokal studieledare och uppehållit kontakt med vederbörande korrespondensinstitut.

Enligt de sakkunnigas mening är arbetsformen — trots sina vanskligheter — användbar och måste även i fortsättningen komma till användning, där man för yrkesteoristudier nödgas sammanföra elever med varierande yrkesval.

I stället för studieledare för individuella yrkesteoretiska studier kan man dock, menar de sakkunniga, tänka sig lärare, som är knutna till en grupp med varandra samarbetande centralskolor och som var och en leder nämnda studier i hela samarbetsområdet för de elever som valt ett yrke inom lärarens kompetensområde. Det är för dessa lärare, vilka alltså inom ett givet geografiskt område skulle svara för utbildningen inom sin yrkesgrupp eller bransch, de sakkunniga använder beteckningen *branschlärare*. Dessa förutsättes skola vara anställda vid en lämpligt belägen yrkesskola eller enhetsskola inom samarbetsområdet.

De sakkunniga föreslår följande arbetsuppgifter för branschlärarna:

1. att hjälpa företagen att planlägga yrkespraktiken och tillse att den fullföljes på ett från utbildningssynpunkt lämpligt sätt;
2. att meddela eventuell grundläggande praktisk utbildning för periodvis sammanförda elever inom branschområdet;
3. att meddela respektive övervaka den yrkesteoretiska utbildningen antingen genom handledning vid individuella korrespondensstudier eller genom återkommande gruppundervisning, eventuellt i form av koncentrerade, till folkhögskolor förlagda yrkesteoretiska kurser;
4. att medverka i kurser för handledare (yrkesombud) och branschinstruktörer.

Branschlärarnas verksamhet bör utövas under fortlöpande kontakt med eleverna och deras förmän på arbetsplatserna. Av största vikt är, framhåller de sakkunniga, att ett systematiskt samspel äger rum mellan enhets-

skola, yrkesskola och näringsliv. Inom näringslivet befintlig personal med utbildningsfrågor som deltids- eller heltidsuppgift bör utnyttjas. Genom att i rimlig utsträckning utöka antalet av dessa befattningshavare och samtidigt ge dem vidgade och delvis nya arbetsuppgifter skulle man kunna skapa det önskade samspelet mellan skola och näringsliv. Härom anför de sakkunniga bland annat följande.

Vid varje företag, som tar emot elever för förberedande yrkesutbildning under 9 y-året bör finnas en person med klart angivet ansvar för den direkta dagliga instruktionen och övervakningen av eleverna — en *handledare*. Vid företag, där en organiserad yrkesutbildning redan förekommer, kan uppgifterna anförtros åt en yrkeslärare eller instruktör. I det övervägande flertalet företag kommer ansvaret för instruktion och övervakning av eleverna dock att läggas på en yrkeskunnig arbetare eller arbetsledare, som vid sidan av sina ordinarie göromål fullgör dessa uppgifter.

De elever, som fullgör sitt 9 y-år som första läroår i en avtalsreglerad lärlingsutbildning, åtnjuter automatiskt det skydd som kollektivavtalets bestämmelser ger. För tillsyn av efterlevnaden av dessa bestämmelser skall på varje arbetsplats bland de yrkeskunniga arbetarna avtalsenligt finnas utsett ett s. k. *yrkesombud*. De sakkunniga förordar att i samverkan med arbetsmarknadsparterna yrkesombudens uppgifter vidgas till att även omfatta »icke-lärlingsanställda» 9 y-elever.

För att minska branschlärares arbetsbörda bör skolstyrelsen kunna uppdraga åt välrekommenderade yrkesmän — bland annat hantverksmästare — att på deltid och inom eget yrkes- eller fackområde lokalt hjälpa till med planeringen av den praktiska utbildningsgången samt med tillsyn och rådgivning under utbildningens gång. För denna kategori deltidsengagerade, lokalt verksamma »branschlärare» föreslås benämningen *branschinstruktörer*.

Det är alldeles uppenbart, att det kvalificerade analys- och planeringsarbete, som måste ligga till grund för i första hand utbildningsunderlaget (riktlinjer, utbildningsplaner, praktiska anvisningar, compendier, korrespondenskurser m. m.), inte kan genomföras av branschläraarna. Det skulle däremot med fördel kunna utföras av den utbildningspersonal, *branschkonsulenterna*, som flera branschorganisationer speciellt engagerat för utredande och planerande verksamhet. Viss samverkan mellan branschorganen och skolöverstyrelsens försöksavdelning har redan ägt rum vid planeringsarbetet för den förberedande yrkesundervisningen. Genom överenskommelse mellan försöksledningen och berörda branschorganisationer torde denna samverkan kunna vidgas till att avse skapandet av tillfredsställande utbildningsunderlag för flertalet av de yrkesområden, där individuell yrkespraktik på 9 y-planet bedömes som önskvärd.

De sakkunniga konstaterar, att nu gällande författningsbestämmelser icke medger att lärare i utbildningens tjänst utanför skolan utför arbete av sådan art och omfattning, som skulle komma att åligga branschläraarna. De sakkunniga föreslår därför sådan ändring av folkskolestadgan att i yrkeslärartjänst må kunna ingå jämväl arbetsuppgifter av här avsett slag. Vidare föreslår de sakkunniga, att det antal veckotimmar, som skall ligga

till grund för beräkningen av det statsbidragsberättigande årslönebeloppet för branschlärare, fastställs till 1,5 för varje elev, som fullgör huvudparten av sin förberedande yrkesutbildning genom yrkesarbete inom näringslivet.

2. Remissyttranden

De synpunkter på arbetsområdet och arbetsuppgifterna i stort, utifrån vilka de sakkunniga gjort sin bedömning av de skilda lärarkategoriernas arbetsuppgifter och den härför erforderliga utbildningen, har givit *Svenska arbetsgivareföreningen* anledning till vissa påpekanden. Föreningen finner, att betänkandet inriktar huvudintresset mot enhetsskolans behov och att därigenom den egentliga yrkesutbildningen ställs något i skymundan, framför allt den som bedrivs inom företagen och med huvudsakligen företagsanställda lärare. Ett uttryck härför säges vara att en rad betydelsefulla yrkesområden icke behandlats, därför att »försöksverksamheten med enhetsskola icke fått en sådan omfattning, som kan motivera att särskild hänsyn för närvarande tages till dessa grenar vid projektering av lärarutbildningen». Föreningen framhåller, att den egentliga yrkesutbildningen inte kan nöja sig med erfarenheterna från 9 y, vilken är avsedd att meddela förberedande yrkesutbildning, och inte heller följa den relativt grova grenuppdelningen, enligt vilken industriens yrken sammanförts till 7 grenar. Utredningen anses icke kunna betraktas som fullbordad utan att yrke för yrke genomarbetats. Även från principiell synpunkt finner föreningen anledning till reservation mot sakkunnigförslagets markerade anknytning till enhetsskolan. Lärarutbildningen anses få en klart definierad målsättning i vad gäller enhetsskolan, först sedan riksdagen fattat slutgiltiga beslut om utformningen av denna skolform. Beträffande den egentliga yrkesutbildningen framhåller föreningen att dess utbyggnad bör ske genom en måttlig utbyggnad av skolorna och en ökning av företagens engagemang. Föreningen uttalar vidare:

De företag, som deltar i yrkesutbildningen, har behov av en pedagogisk skolning för sina lärare och instruktörer. Med den bakgrund av industriell erfarenhet, som företagens lärare har, bortfaller behovet av auskultation, varför kurser om en termin av det slag utredningen föreslår torde kunna rekommenderas. Föreningen utgår från att de av utredningen föreslagna utbildningsmöjligheterna också skall täcka detta företagsbehov.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation uttalar i fråga om yrkesutbildningens fördelning mellan å ena sidan skolmässiga utbildningsformer och å andra sidan utbildning inom näringslivet en uppfattning, liknande den av SAF företrädde. SHSO konstaterar inledningsvis att, ehuru de sakkunnigas resonemang i första hand hänför sig till eleverna i 9 y och med deras undervisning sammanhängande utbildningsproblem, förslagen dock ytterst tar sikte på behovet av yrkeslärare inom yrkesutbildningsväsendet i dess helhet, framför allt det statsunderstödda yrkesskolväsendet. Vad be-

träffar yrkesutbildningens fördelning mellan det allmänna och näringslivet finner SHSO sig ur de sakkunnigas beräkningar av lärarbehovet inom yrkeskolväsendet kunna utläsa den tanken, att yrkesskolan skulle överta praktiskt taget all yrkesutbildning. Enligt organisationens mening är en dylik utveckling dock utesluten. Det synes organisationen icke osannolikt, att ett bättre ekonomiskt stöd åt utbildningen i näringslivet skulle kunna leda till samma eller t. o. m. bättre resultat i utbildningshänseende som en fortsatt forcerad utbyggnad av yrkesskolorna men till väsentligt lägre kostnad. Organisationen finner därför att viss försiktighet bör iakttagas vid den fortsatta utbyggnaden av yrkeskolväsendet och utbildningen av för det samma behövlig lärarpersonal.

Landsorganisationen anser, att företagen bör göra betydande insatser i fråga om utbyggnad av yrkesutbildningen, då de härigenom främjar både sina egna och de anställdas intressen.

Till frågan huruvida försöksskolans och yrkesskolornas lärarbehov kan täckas av för bägge skolformerna gemensamma lärarkategorier intar LO en positiv hållning och framhåller, att därigenom skapas en förutsättning för att den grundläggande yrkesutbildningen inom enhetsskolan blir av hög kvalitet, vilket organisationen betraktar som synnerligen angeläget. *Skolöverstyrelsen* hyser på denna punkt en viss tvekan men finner likväl, att såväl praktiska som pedagogiska skäl talar för nödvändigheten av en för ifrågavarande lärare gemensam utbildning. Överstyrelsen finner det angeläget, att det finns tillgång på lärare med full kompetens att undervisa såväl inom gren 3 som gren 7 b av årskurs 9 y. *Vattenfallsstyrelsen* finner den föreslagna gemensamma utbildningen för yrkeslärare inom enhetsskolan och yrkeslärare inom yrkesskolan värdefull.

Svenska landstingsförbundet betonar, att en differentiering av yrkeslärarutbildningen i anslutning till den verksamhet, som den blivande läraren siktar mot, icke får drivas så långt, att övergång mellan enhetsskolan och yrkeskolväsendet blir betydligt försvårad.

I det följande redovisas närmast de synpunkter som i remissyttrandena anförts med anledning av de sakkunnigas förslag angående *branschlärare*. Detta förslag har föranlett en rad sinsemellan mycket varierande meningyttringar. I vissa yttranden betecknas förslaget som värdefullt, i vissa yttranden mötes det med tvekan och i andra åter avstyrkes förslaget. Den tveksamhet som möter, också i åtskilliga positiva yttranden, hänför sig till svårigheterna att rekrytera dylika lärare, vagheten i arbetsuppgifternas fixering, svårigheten för en lärare att behärska ett större yrkesområde samt samordningsproblemen såväl i förhållande till i utbildningen deltagande företag som mellan samverkande kommuner.

Förslaget tillstyrkes — i några fall med vissa reservationer — av *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *järnvägsstyrelsen*, *generalpoststyrelsen*, *vattenfallsstyrelsen*, *statens hant-*

verksinstitut, ett flertal länskolnämnder, SHSO, TCO m. fl. organisationer ävensom ett mindre antal kommuner.

Skolöverstyrelsen menar att den föreslagna lärarkategorien skulle möjliggöra en förbättrad utbildning för sådana yrkesområden och elever, för vilka en skolmässig yrkesutbildning icke kan anordnas. För de mindre företagen föreligger stora svårigheter att avdela personal med uppgift att organisera och följa upp yrkespraktiken för elever från årskurs 9 y, varför värdet av praktiken ibland kan bli ganska ringa. Vissa omständigheter talar dock för att branschlärarorganisationen bör uppbyggas med försiktighet, anser överstyrelsen och anför härom.

Det nu faktiskt föreliggande behovet av branschlärare synes delvis ha sin grund i vissa temporärt verksamma omständigheter. Försökskommunerna har på grund av sitt isolerade läge i förhållande till andra försökskommuner i stor utsträckning ej kunnat, genom interkommunalt samarbete, öka försöksskolans resurser att ge eleverna en avsedd förberedande yrkesutbildning. Att ändamålsenliga undervisningslokaler ej varit färdigställda har haft samma verkan. I vissa kommuner har dessutom elevernas avgång till andra skolformer varit så stor, att någon fullgod utbildning för den återstående elevgruppen inom yrkesområdet icke kunnat anordnas inom försöksskolan. Försöksverksamhetens utvidgning och enhetsskolans framväxt kommer att ändra dessa förhållanden, vilka ökat behovet av en sådan grupp lärare som branschlärarna; behovet av dessa lärare kommer därvid troligen att bli procentuellt lägre. Branschlärarorganisationen bör därför uppbyggas med försiktighet. Härför talar också, att en mera omfattande branschlärarutbildning kan föregripa ett kommande ställningstagande till målsättningen för den förberedande yrkesutbildningen: en i försöksskolan genomförd yrkesspecialisering eller en på bredare bas lagd utbildning som ger eleverna möjlighet till fortsatt utbildning inom flera yrken. Då den arbetsform, som branschlärarna representerar, är nästan helt oprövad, bör den enligt överstyrelsens mening under de närmaste åren helt bedrivas som försöksverksamhet.

Överstyrelsen för yrkesutbildning förordar, att en försöksverksamhet genomföres i enlighet med de sakkunnigas förslag. Arbetsmarknadsstyrelsen tillstyrker, i likhet med flertalet länsarbetsnämnder, förslaget om branschlärare. Styrelsen framhåller vikten av en riktig planering av den praktiska utbildningen för 9 y-elever inom företagen. En felaktigt upplagd förberedande utbildning kan, framhåller styrelsen, eventuellt medföra, att utbildningstiden ej får tillgodoräknas som lärlingsutbildning.

Statens hantverksinstitut finner förslaget om särskilda branschlärar-tjänster vara av stort intresse och av särskild betydelse för hantverksyrkena. Branschlärarens arbetsuppgifter bör i vad gäller dessa yrken lösas i samråd med Centrala yrkesnämnden inom SHSO. Ett samarbete med institutet bör också komma till stånd. Förslaget om branschkonsulenternas medverkan i utbildningsarbetet tillstyrkes livligt. Frågan om denna konsulentverksamhet bör emellertid bli föremål för närmare utredning och förhandlingar med vederbörande yrkes- och branschorganisationer.

En mer avvaktande eller negativ hållning till förslaget om branschlärare intages av *statskontoret, kommerskollegium, 1957 års skolberedning, tre länskolnämnder, två länsarbetsnämnder, två handelskammare, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges skollärförbund* och ett antal *kommuner*.

Statskontoret framhåller, att befattningar som branschlärare tillsvidare bör inrättas i begränsat, av Kungl. Maj:t fastställt antal.

Kommerskollegium anser det bli svårt att finna personer med erforderliga kvalifikationer för dessa arbetsuppgifter. Branschlärarna kan enligt kollegiets mening icke förutsättas yrkesmässigt behärska mer än ett yrke. Kollegiet ifrågasätter också, om det i praktiken blir möjligt att åstadkomma ett effektivt samarbete mellan branschlärarna och den i övrigt föreslagna personalen (lärlingsombud, handledare m. fl.) och hänvisar till ett yttrande av Östergötlands och Södermanlands handelskammare, enligt vilket möjligheten att lämna stöd, råd och anvisningar borde vara större för en yrkeslärare, om denne får göra detta i sitt yrke, än för en branschlärare, som omspannar ett flertal yrken.

1957 års skolberedning har i princip inget att erinra mot att en yrkeslärare skall kunna anställas för fullgörande av sådana arbetsuppgifter, som enligt betänkandet skulle tillkomma branschlärare, och tillstyrker även därför erforderlig ändring i folkskolestadgan. Beredningen finner däremot ej skäl för tillskapande av en särskild lärarkategori. Samma uppfattning framföres av *Stockholms läns landstings förvaltningsutskott*.

Svenska arbetsgivareföreningen, som finner tanken bakom förslaget om branschlärare i och för sig god, säger sig emellertid vid kontakter med sina förbunds utbildningsexperten ha mött så många invändningar mot den föreslagna lärarkategorien, att en omprövning måste anses synnerligen motiverad. Föreningen anser vidare en anknytning av branschlärarna till branschorganisationerna från olika synpunkter vara att föredraga framför anställning vid kommunal yrkesskola.

B. Rekrytering, kvalifikationer m. m.

I. De sakkunniga

a) Principiella synpunkter

De sakkunniga framhåller, att det är av vikt, att man kan erhålla ett tillräckligt stort antal för den kommande lärargärningen lämpade sökande. Därför är det betydelsefullt, att själva inkörsvägen till lärarbanan inte ter sig alltför besvärlig. Kräver man för mycket vid inträdet och gör man utbildningstiden alltför lång i förhållande till de förmåner, ekonomiska och andra, som lärartjänstgöringen kan erbjuda, verkar detta avskräckande på eventuella aspiranter. En rätt upplagd lärarutbildning med en väl avpassad

utbildningstid och med skälig ersättning även under utbildningen torde enligt de sakkunnigas mening rimligtvis locka ett tillräckligt antal lämpliga sökande. Emellertid bör då också vid tillsättning av berörda lärartjänster bland annat krävas att den blivande innehavaren verkligen förvärvat av de sakkunniga föreslagen eller därmed fullt jämförlig pedagogisk utbildning. Den omständigheten att lärare i yrkesämnen för närvarande i stor utsträckning saknar sådan utbildning, finner de sakkunniga högst otillfredsställande. Vissa dispensmöjligheter anses dock även framdeles böra ifrågakomma och vissa särbestämmelser förutsättes bli nödvändiga under en övergångstid.

De sakkunniga erinrar om att den ifrågavarande lärarutbildningen hittills grundats på förutsättningen att läraraspiranten före lärarutbildningens påbörjande tillägnat sig de kunskaper och färdigheter i blivande undervisningsämnena, som erfordras för den kommande lärargärningen. Att på detta sätt praktisk erfarenhet förvärvas före lärarutbildningen anser de sakkunniga vara av stort värde för de blivande lärarna. Härtill kommer att tiden för den egentliga lärarutbildningen kan nedbringas väsentligt. För flertalet i yrkesskolorna verksamma lärare kan enligt de sakkunnigas mening en sådan lärarutbildning genomföras på ett fullt tillfredsställande sätt. Beträffande några lärarkategorier anses dock skäl föreligga för viss modifiering av den angivna principen. Dessa kategorier är branschlärare, lärare på allmänpraktisk verkstad samt lärare med kombinerade tjänster, omfattande antingen handelsämnena och allmänna ämnen eller tekniska ämnen samt matematik, fysik och kemi. För dessa kategorier bör fordras viss komplettering av yrkesfärdigheter och/eller fackkunskaper i samband med lärarutbildningen.

Beträffande rekryteringen av *yrkeslärare* konstaterar de sakkunniga, att en stark ökning nu är nödvändig och att härav torde komma att följa en sänkning av de reella inträdesfordringarna. Någon sänkning av de nu gällande formella fordringarna finner de sakkunniga emellertid, bland annat med hänsyn till dispensmöjligheterna, ej skäl föreslå.

Rekryteringen av *ämneslärare i yrkesämnena* bör enligt de sakkunnigas mening i görligaste mån ske på så hög fackutbildningsnivå som examen från teknisk högskola respektive handelshögskola ger. Detta gäller i lika hög grad för yrkesskolan och enhetsskolan som för realskolan. De sakkunniga anför härom.

Hittills har endast realskolan såsom en reguljär anordning haft ordinarie ämneslärartjänster på hithörande ämnesområden. Därvid har examen från teknisk högskola respektive handelshögskola varit ett genomgående kompetenskrav.

För att kunna genomföra sin tekniska och merkantila undervisning har realskolan emellertid utöver de ordinarie ämneslärarna måst anlita lärares krafter med annan teoretisk fackutbildning, i första hand examen vid tek-

niskt läroverk respektive *handelsgymnasium*. Samtidigt har yrkesskolan och enhetsskolan i viss utsträckning till sig knutit högskoleingenjörer och civil-ekonomer såsom hel- eller deltidsanställda lärare.

Enligt de sakkunnigas uppfattning är det nödvändigt, att denna utveckling fortsätter. Såväl från fackhögskolorna som från fackgymnasierna måste lärarkrafter i både tekniska och merkantila ämnen rekryteras till nyssnämnda tre skolformer. För att en sådan utveckling skall kunna tryggas, måste dels möjligheterna vidgas att bereda de vid fackhögskola utbildade lärarna ordinarie anställning vid yrkes- och enhetsskola, dels ordnade anställningsformer skapas inom alla tre skolformerna för lärare med fackgymnasieutbildning. I sistnämnda hänseende har en början gjorts genom beslut av 1958 års riksdag att inrätta lärartjänster på i första hand enhetsskolans högstadium för läroverksingenjörer med lärarutbildning.

Ytterligare rekryteringsvägar bör emellertid enligt de sakkunnigas mening övervägas. I vad gäller det tekniska området åsyftas härmed ingenjörer med examen från *teknisk fackskola* och på handels område den vid Linköpings stads yrkesskolor anordnade, på realexamen byggande tvååriga utbildningen till *affärsledare inom detaljhandeln*. Dylig utbildning är enligt de sakkunnigas mening i vissa sammanhang överlägsen fackgymnasieutbildningen som grund för lärarutbildning.

I anslutning till sina överväganden rörande villkoren för tillträde till lärarutbildningskurs för blivande lärare i tekniska ämnen m. m. uttalar de sakkunniga den meningen, att klar åtskillnad bör göras mellan å ena sidan praktikfordringar för tillträde till kursen och å andra sidan för vinnande av behörighet till lärartjänst i viss lönegrad. Inträdesfordringarna bör fixeras enbart i syfte att trygga tillräcklig erfarenhetsbakgrund för den undervisning och de övningar som lärarkandidaten skall deltaga i under läraryrket samt för den undervisning han själv skall meddela i samband med utbildningen. — Vad sålunda uttalats torde även äga avseende på andra lärarkategorier, främst handelslärare.

De merkantila vidareutbildningskurserna för folkskollärare anser de sakkunniga åtminstone för närvarande vara av behovet påkallade. De finner i övrigt ej anledning att närmare gå in på denna utbildning.

Som en god väg till kompletterande utbildning betecknar de sakkunniga slutligen de hittills ännu ej anordnade kompletteringskurser om högst 12 veckor, vilka är avsedda att ge behörighet för undervisning i vissa yrkes-teoretiska ämnen för lärare vid verkstads- och liknande skolor.

b) *Yrkeslärare*

De sakkunniga föreslår följande inträdesfordringar till den pedagogiska terminskursen för blivande yrkeslärare:

att — så framt inte tillsynsmyndigheten annat medger — ha uppnått en levnadsålder av lägst 22 och högst 35 år,

att vara fri från sjukdom eller lyte, som gör den sökande olämplig såsom lärare,

att vara känd för en hedrande vandel,

att äga god allmänbildning,

att äga väl vitsordad yrkesskicklighet, förvärvad, såframt vederbörande myndighet icke av särskilda skäl annat medgiver, genom minst sju års praktiskt arbete i yrket.

Minimikravet på *god allmänbildning* bör enligt de sakkunnigas uppfattning bli liktydigt med krav på godkänt avgångsbetyg från enhetsskola — varvid såväl 9 g- som 9 a- och 9 y-betyg bör accepteras — eller motsvarande kunskaper. Beträffande de sju årens *praktiska arbete* bör utbildning vid verkstadsskola och praktik ute i näringslivet jämföras. Alltså bör t. ex. genomgång av 2-årig verkstadsskola räknas lika med två års praktik i näringslivet, varjämte som ytterligare merit bör tillgodoräknas den teoretiska undervisningen vid verkstadsskolan.

Beträffande branschlärare och lärare på allmänpraktisk verkstad anför de sakkunniga vissa speciella synpunkter.

Branschlärare bör visserligen vara förtrogen med yrkeskraven för ett flertal yrken och befattningar inom sitt branschområde men kan knappast förutsättas yrkesmässigt behärska mer än ett yrke, vilket kan betecknas som hans »basyrke». Handledarna torde delvis med sin yrkeskunighet få komplettera branschlärarens ofrånkomliga brist på detaljkännedom om de olika yrkena. I fråga om praktik i basyrket bör samma krav gälla som för övriga yrkeslärare. Kraven på praktik i övrigt torde få avgöras från fall till fall. I fråga om allmänbildning och teoretisk fackutbildning torde en viss skärpning av kraven vara motiverad. Inträdesfordringarna torde i dessa avseenden böra angivas till allmänkunskaper motsvarande realexamensnivå samt tekniska kunskaper motsvarande teknisk fackskola eller kommunal teknisk skola.

För en blivande lärare på allmänpraktisk verkstad bör de sju årens praktik omfatta olika verksamhetsområden inom ramen för metallarbete. Erfarenhet också från andra yrkesområden, exempelvis träarbete, bör anses som en god merit. Inträdesfordringarna bör eljest vara desamma som för yrkeslärare i övrigt, dock att de sakkunniga här föreslår en högsta levnadsålder av 42 år. Kompetens för undervisning på allmänpraktisk verkstad bör också genom kompletterande utbildning kunna förvärfvas av yrkeslärare, som tidigare genomgått yrkeslärarutbildning för något yrke inom den allmänpraktiska grenens område samt av slöjdlärare. För sistnämnda kategori bör praktikkravet kunna reduceras till förslagsvis 5 år. Plan för kompletteringen bör uppgöras från fall till fall.

Varje yrkeslärare, som genomgått fullständig yrkeslärarutbildning, skall enligt förslaget förklaras behörig till yrkeslärartjänst inom följande utbildningsformer.

- 1) Vederbörande yrke inom yrkesskolväsendet; därvid måste omfattningen av behörighet för undervisning i teoriämnen givetvis bestämmas utifrån lärarkandidatens egen föregående teoretiska utbildning.
- 2) Inom yrkesskolväsendet eventuellt förekommande grundutbildning (på 9 y-planet) för en grupp yrken, vari vederbörande yrke ingår.
- 3) Viss gren eller i förekommande fall visst yrkesområde inom enhetsskolans årskurs 9 y; i det senare fallet blir behörigheten aktuell, så snart ett skoldistrikt med tillräckligt elevunderlag lokalt inrättar en gren av enhetsskolans årskurs 9 y för ifrågavarande yrkesområde.

Detta skulle komma att innebära, att vissa yrkeslärare bleve kompetenta för ett vidare område inom den förberedande än inom den mera avancerade och specialiserade yrkesundervisningen.

c) *Lärare i tekniska ämnen m. m.*

Som tidigare nämnts finner de sakkunniga sig böra räkna med åtminstone tre alternativ för den tekniska utbildningen, nämligen teknisk högskola, tekniskt gymnasium och teknisk fackskola. I enlighet härmed föreslås att de pedagogiska utbildningskurserna för ingenjörer öppnas och delvis tillrättalägges även för högskoleingenjörer.

I fråga om *f o r d r i n g a r n a f ö r i n t r ä d e* till kurserna konstaterar de sakkunniga, att särskilt kravet på två praktikår i industrien *efter* avlagd ingenjörsexamen utgjort ett hinder för många. Utgående från sin principiella uppfattning att klar åtskillnad bör göras mellan praktikfordringar för å ena sidan tillträde till kursen och å andra sidan för behörighet till viss lärartjänst förordar de sakkunniga vissa modifikationer i gällande krav på praktik före lärarutbildningen. Den praktiktid i näringslivet, som ovillkorligen bör fordras för tillträde till lärarkurs, uppskattar de sakkunniga till två år *före eller efter* ingenjörsexamen. Praktiken bör vara kvalificerad, d. v. s. ligga inom verksamhetsområden, som har anknytning till lärarkandidatens framtida undervisning. Härjämte förordar de sakkunniga att nuvarande krav på minst 4 terminers lärarpraktik, omfattande minst halvtidstjänstgöring, borttages. Ett bibehållande härav skulle nämligen medföra, att undervisning i tekniska ämnen i viss omfattning regelmässigt komme att bestridas av utbildade lärare.

I gengäld finner de sakkunniga anledning, åtminstone i fråga om gymnasie- och fackskoleingenjörer, att överväga krav på kvalificerade examensbetyg i sådana ämnen, som motsvarar vederbörande lärarkandidats kommande undervisningsämne. Att på förhand fixera några detaljbestämmelser i detta hänseende anser de sakkunniga dock vara olämpligt. Den närmare bedömningen av vilka betygskrav som skall uppställas anses, åtminstone till en början, böra tillkomma tillsynsmyndigheten. Beträffande ingenjörer, som examinerats från vissa fackskolelinjer, anses erfarenheten tala för att krav på komplettering av kunskaperna i matematik bör uppställas.

Utifrån anförda överväganden föreslås följande inträdesfordringar:

att ha uppnått en levnadsålder av lägst 22 och högst 35 år, så framt inte vederbörande myndighet annat medger;

att vara fri från sjukdom eller lyte, som gör den sökande olämplig såsom lärare;

att vara känd för en hedrande vandel;

att ha förvärvat allmänbildning och teknisk utbildning, svarande mot avgångsexamen från svensk teknisk högskola eller svenskt tekniskt läroverk; avgångsbetyg från teknisk fackskola skall därvid anses dokumentera teknisk utbildning, svarande mot tekniskt gymnasium, och sökande med sådant betyg skall endast vara skyldig att därutöver styrka sig äga kunskaper i modersmålet, engelska, tyska, fysik och kemi samt, därest han avlagt examen på byggnadslinje eller kemiteknisk linje, matematik i den omfattning, som meddelas på motsvarande linje vid tekniskt gymnasium;

att, därest den tekniska utbildningen dokumenteras genom avgångsbetyg från tekniskt gymnasium eller teknisk fackskola, uppvisa kvalificerade betyg i för den tillämnade tjänsten betydelsefulla ämnen; det skall därvid tillkomma tillsynsmyndigheten eller — efter tillsynsmyndighetens föreskrift — kursledningen att avgöra, vilka vitsord som skall tillgodoräknas och vilka betygskrav som skall uppställas i olika sammanhang;

att ha med goda vitsord tjänstgjort i näringslivet under sammanlagt minst två år före eller efter avgångsexamen inom verksamhetsområde(n), som har anknytning till ett eller flera undervisningsämnen inom lärartjänst, till vilken genomgången lärarkurs kan medföra behörighet för den sökande; det skall därvid tillkomma tillsynsmyndigheten eller — efter tillsynsmyndighetens föreskrift — kursledningen att avgöra, hur av sökande åberopad tjänstgöring i näringslivet skall tillgodoräknas.

De sakkunniga förutsätter, att en civilingenjör efter genomgång av föreslagen lärarkurs skall anses ha förvärvat den för behörighet som adjunkt vid realskola eller försöksskola erforderliga pedagogiska erfarenheten. Enär civilingenjören i stor utsträckning torde kunna tillerkännas adjunktskompetens i matematik och fysik eller kemi finner de sakkunniga gällande möjlighet för Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall medge inräknande av högst $\frac{2}{3}$ tekniska ämnen i lärartjänst i läroämnen på försöksskolans högstadium tills vidare vara tillräcklig. Civilingenjörer torde enligt de sakkunnigas mening endast i begränsad omfattning komma att undervisa vid yrkes-skolorna.

Beträffande gymnasie- och fackskoleingenjörerna konstaterar de sakkunniga, att dessa för närvarande kan vinna behörighet till ämneslärartjänst på försöksskolans högstadium samt vid praktisk realskola eller vissa därmed jämförliga skolformer, vilket de sakkunniga anser vara en riktig anordning.

Gymnasieingenjörer och fackskoleingenjörer med förvärvad fackpraktik kommer slutligen enligt de sakkunnigas uppfattning att vara fullt kompetenta att handha undervisningen vid yrkesskolor i såväl yrkesräkning som tekniskt teoretiska ämnen. Detsamma anses bli fallet i vad gäller de tekniska aftonskolorna och liknande läroanstalter.

d) *Handelslärare*

En lärare i handelstekniska ämnen vid handelsgymnasium eller därmed jämförlig utbildningskurs bör enligt de sakkunnigas åsikt ha genomgått handelshögskola. I övrigt finner de sakkunniga icke anledning att göra någon skillnad mellan olika skolformer i fråga om handelslärarnas kompetens. Examen från såväl handelshögskola som handelsgymnasium bör sålunda genomgående accepteras som fackutbildning för blivande lärare i handelstekniska ämnen i enhetsskola, realskola och yrkesskola; annan högre handelsutbildning anses i vissa sammanhang böra betraktas som likvärdig med handelsgymnasium som grund för lärarutbildningen.

Differentieringen efter lärarkategorier i fråga om inträdesfordringar till lärarkursen och behörighet efter genomgången kurs bör alltså icke avse någon skillnad mellan enhetsskola, realskola och yrkesskola men väl en skillnad mellan olika *ämnes- och arbetsområden*. En av de viktigaste indelningsgrunderna är därvid om utbildningens slutmål är detaljhandel, varudistribution (grosshandel) eller kontorsarbete. Dessa tre arbetsområden ingår på ett mycket varierande sätt i undervisningen inom samtliga här berörda skolformer.

Huvudsyftet med handelslärarkursen måste enligt de sakkunnigas mening för samtliga berörda skolformers del vara att ge lärarbehörighet i handelsteoretiska ämnen. De huvudgrupper av lärare och de krav på förutbildning för dessa, med vilka man har anledning att räkna, anges av de sakkunniga på följande sätt:

a) Handelslärare i enhetsskola, i yrkesskolekurser med inriktning mot både *detaljhandel och kontor* samt i realskola; läraren bör kunna behandla problemen ur såväl detaljhandeln som varudistributionens och kontorsarbetets synpunkt; teoretisk utbildning minst handelsgymnasieexamen; praktik på alla tre arbetsområdena önskvärd, på minst två av dem nödvändig; praktiktid minst tre år, som dock för civilekonom kan sänkas till hälften.

b) Lärare med uppgift att undervisa i *detaljhandelskurser*; undervisningen blir i första rummet förlagd till yrkesskola, men fyllnadstjänstgöring i ren detaljhandelsgren av enhetsskolans årskurs 9 y kan ifrågakomma; önskvärd teoretisk utbildning minst handelsgymnasieexamen; även annan handelsutbildning, byggande på realexamen, kan emellertid accepteras, t. ex. den tvååriga utbildningen av affärsledare inom detaljhandeln; praktiktid huvudsakligen i detaljhandel under minst tre år.

c) Lärare med uppgift att undervisa i yrkesskolans *kontorskurser* (med undantag dock för ettåriga företagsekonomiska kurser och sekreterarkurser); fyllnadstjänstgöring i ren kontorsgren av enhetsskolans årskurs 9 y kan ifrågakomma; önskvärd teoretisk utbildning minst handelsgymnasieexamen; praktiktid (huvudsakligen i kontorsarbete) minst två år, som för civilekonom kan avkortas till ett år.

d) Ämneslärare i handelstekniska ämnen vid ettåriga företagsekonomiska kurser och sekreterarkurser samt vid *handelsgymnasium*; teoretisk utbildning examen från handelshögskola; praktiktid minst ett år.

Sökande till lärarkurs bör fylla minimifordringarna enligt något av de angivna alternativen; omfånget av lärarbehörigheten efter genomgången kurs blir beroende av utbildnings- och praktikmeriter utöver minimifordringarna.

Med utgångspunkt i vad sålunda anförts föreslår de sakkunniga nedanstående inträdesfordringar till de framtida handelslärarkurserna:

att ha uppnått en levnadsålder av lägst 22 och högst 35 år; dock bör dispens kunna meddelas, därest särskilda skäl föreligger; sålunda bör t. ex. mycket goda praktiska och teoretiska meriter kompensera en viss överårighet;

att vara fri från sjukdom eller lyte, som gör den sökande olämplig såsom lärare;

att vara känd för en hedrande vandel;

att ha genomgått högre handelsutbildning, dokumenterad genom examensbetyg från handelshögskola eller handelsgymnasium eller avgångsbetyg från på realexamen byggande tvåårig utbildningskurs för affärsledare; det skall dock tillkomma tillsynsmyndigheten eller, enligt av tillsynsmyndigheten utfärdad föreskrift, vederbörande kursledning att avgöra, dels i vilken utsträckning kvalificerade vitsord skall krävas, dels i vad mån annan högre handelsutbildning skall godtagas;

att äga väl vitsordad praktik inom kontorsarbete, varudistribution och/eller detaljhandel under sammanlagt minst två år; praktikkravet bör dock för civilekonom sänkas till ett år och för lärarkandidat, som varken har civilekonom- eller handelsgymnasieexamen höjas till tre år.

För att möjliggöra önskvärd rekrytering av civilekonomer till adjunktstjänster vid försöksskolor förordar de sakkunniga, att adjunktstjänster — liksom nu är fallet vid realskolor — skall kunna inrättas i enbart handels-tekniska ämnen vid försöksskolor, i den mån underlag härför finnes. På folkskollärartjänst med merkantila ämnen anser de sakkunniga däremot den nuvarande bestämmelsen om högst $\frac{2}{3}$ yrketeoretiska ämnen utan olägenhet kunna tillämpas, då dessa tjänster är avsedda för försöksskolor, där underlag för heltidstjänst i merkantila ämnen saknas.

Gymnasieekonomer med pedagogisk utbildning kan, som av den tidigare redogörelsen framgått, anställas som ordinarie yrkeslärare vid försöksskola, men de kan enligt nu gällande bestämmelser inte få vare sig ordinarie eller extra ordinarie lärartjänst vid realskola. De sakkunniga anser önskvärt, att denna lärartyp utnyttjas vid bägge skolformerna och förordar därför införande av ämneslärartjänster i handelstekniska ämnen vid realskolor enligt samma former som nu gäller för tekniska ämnen, matematik m. m., alltså extra ordinarie ämneslärartjänster för gymnasieekonomer, vilkas inrättande kan medges av Kungl. Maj:t efter prövning i varje särskilt fall.

e) *Ekonomiska frågor*

De sakkunniga har funnit anledning föreslå vissa förbättringar, dels i fråga om den ersättning som utgår under utbildningstiden, dels i fråga om

lönerna för de inom yrkesskolväsendet och försöksskolan anställda yrkeslärarna.

Beträffande utbildningsersättningen framhåller de sakkunniga, att då utbildningen ofta blir ekonomiskt betungande för deltagarna, måste man på ett tillfredsställande sätt sörja för att den blivande läraren under utbildningstiden får ekonomisk hjälp i en eller annan form. För de lärarkategorier det här gäller infaller lärarutbildningen vid en tidpunkt, då många av dem redan hunnit ingå äktenskap och bilda familj. De sakkunniga framhåller att det uppenbarligen är dubbelt betungande för personer i den situationen att underkasta sig en utbildning, som är förknippad med dryga utgifter, och anför härom vidare.

Från och med budgetåret 1958/59 utgår till de blivande handelslärarna under utbildningstiden ersättning enligt grunder, som i väsentliga stycken motsvarar den till deltagare i praktisk lärarkurs för blivande ämneslärare utgående ersättningen. Motsvarande ersättning under lärarutbildningen bör enligt de sakkunnigas mening utgå även till här berörda ämneslärare i yrkesämnen. Beträffande de blivande yrkeslärarna har dessa från och med nyssnämnda budgetår fått ersättningen under assistentlärartjänstgöringen fastställd till samma belopp som gäller för närmast motsvarande kategori lärarkandidater i utbildningskurs för blivande handelslärare. Däremot kvarstår med oförändrat belopp den under kurstiden utgående ersättningen. Då de blivande yrkeslärarnas och de blivande handelslärarnas utbildningskurser är mycket likartade — viss undervisning är gemensam för de båda kurserna — är situationen för närvarande den, att i två parallella och delvis samgående utbildningskurser en kategori lärarkandidater erhåller ersättning efter långt gynnsammare normer än en annan. Detta förhållande måste betecknas som synnerligen otillfredsställande och torde vara ägnat att skapa stark misstämning inom den sämst ställda gruppen.

De sakkunniga förordar med hänsyn till det starkt växande rekryteringsbehovet, att till deltagarna i yrkeslärarutbildningen skall, utöver reseersättning, utgå ersättning under hela utbildningstiden efter samma normer som gäller för assistentlärartjänstgöringen, d. v. s. med 1 020 kronor för månad.

Härjämte föreslår de sakkunniga en viss förbättring av den enligt gällande bestämmelser utgående ersättningen till deltagare i lärarutbildningskurs för läroverksingenjörer. Som tidigare omnämnts utgår ersättning under den andra utbildningsterminen, under vilken den praktisk-pedagogiska utbildningen meddelas, med 1 020 kronor per månad. De sakkunniga föreslår en höjning av ersättningen för nämnda termin till sammanlagt 6 000 kronor per lärarkandidat.

Lönereglering av yrkeslärartjänster. Yrkeslärartjänsterna inom yrkesskolväsendet och försöksskolan avseende industri, hantverk och handel är icke inplacerade i det statliga lönesystemet. Frånsett de vid de centrala verkstadsskolorna fast anställda yrkeslärarna finnes inga statliga bestämmelser rörande lönesättningen för yrkeslärartjänster, påpe-

kar de sakkunniga. Därest utbildningen av yrkeslärare omlägges i enlighet med föreliggande förslag och blir obligatorisk för vinnande av behörighet till lärartjänster, blir yrkeslärartjänsterna jämställda med övriga lärartjänster inom skolväsendet i fråga om utbildning och rekrytering av innehavare.

Enligt de sakkunnigas mening låter sig kravet på inplacering av yrkeslärarna i det statliga lönesystemet icke längre avvisas. Reglerad befordringsgång bör tillämpas för yrkeslärarna. Vid inplacering av yrkeslärarna i det statliga lönesystemet följer enligt nu gällande bestämmelser inplacering också i det statliga pensionssystemet.

2. Remissyttranden

a) *Allmänna synpunkter och för flera lärarkategorier gemensamma frågor*

Frågan om vilka krav som bör uppställas på en blivande lärare i yrkesämnen har tilldragit sig stort intresse. Olika aspekter har i remissyttrandena lagts på denna fråga. Sålunda har en viktig omständighet vid bedömningen av hithörande spörsmål varit vederbörandes uppfattning om de faktiskt föreliggande möjligheterna att på skilda områden få till stånd en lärarekrytering av tillräcklig omfattning. Häremot har ställts frågan rörande vilken kompetens — främst uttryckt i fråga om fackutbildning och praktik — som skall anses erforderlig för bestridande av undervisning i förekommande skolformer och undervisningsämnen. Rent allmänt kan sägas, att de sakkunnigas förslag till rekryteringsvägar och inträdeskrav accepterats i flertalet yttranden. I åtskilliga fall har emellertid tvekan yppats i fråga om tillräckligheten av föreslagna kompetenskrav, och förslag om viss kvalificering av examina eller praktik framförts. I en del yttranden har anmald tvekan givit anledning till förslag eller överväganden om en begränsning av förutsatt arbetsområde, alltså av behörigheten, eller om en ökning av den föreslagna lärarutbildningens längd och omfattning. Beträffande synpunkter av sistnämnda slag hänvisas till framställningen i nästföljande huvudavsnitt.

I ett flertal yttranden framhålles vikten av att vid rekryteringen utvälja sökande med goda personliga förutsättningar för läraryrket. *Skolöverstyrelsen* framhåller, att man vid urvalet av lärarkandidater bör tillvarata de erfarenheter som vunnits vid lärarhögskolan i Stockholm och andra utbildningsinstitutioner. *Järnvägsstyrelsen* anser det i hög grad önskvärt, att objektiva urvalsprov för bedömning av sökandenas personliga förutsättningar snarast möjligt erhålles. Även i andra remissyttranden uttalas liknande synpunkter.

De sakkunnigas principiella uppfattning att erforderliga fackkunskaper och färdigheter skall ha inhämtats före lärarutbildningens början, biträdades

av överstyrelsen för yrkesutbildning och lämnas i övrigt utan erinran. Dock framhålles i några yttranden — i överensstämmelse med av de sakkunniga uttalade synpunkter — att en viss kompletterande fackutbildning i samband med lärarutbildningen torde bli erforderlig för vissa lärarkategorier.

Vad de sakkunniga uttalat om att lärarutbildningen i princip skall vara obligatorisk för erhållande av lärartjänst i yrkesämnen har lämnats utan erinran. Överstyrelsen för yrkesutbildning, som uttryckligen tillstyrker förslaget i denna del, förutsätter i likhet med de sakkunniga, att möjlighet till dispens kommer att finnas och att därjämte under en övergångstid särskilda provisoriska bestämmelser må gälla.

En för de skilda lärarkategorierna gemensam fråga är de såsom villkor för inträde vid lärarkurs föreslagna åldersgränserna. Ehuru denna fråga i en del yttranden behandlas med anknytning endast till en lärarkategori, torde de anförda synpunkterna, vilka avser såväl den övre som den nedre åldersgränsen, i huvudsak gälla samtliga lärarkategorier och behandlas därför lämpligen i detta sammanhang.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anser, att sökande skall — så framt inte tillsynsmyndigheten annat medger — ha uppnått en ålder av lägst 22 och högst 40 år. Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller, att en övre åldersgräns för inträde från rekryteringssynpunkt synes olämplig. En sådan bestämmelse torde nämligen, uttalar styrelsen — även om dispens i vissa fall skall kunna medges — vara ägnad att avhålla många, enligt bestämmelsen överåriga, men dock för yrkeslärarutbildningen synnerligen lämpliga yrkesarbetare med arbetsledarerfarenhet från att anmäla sig som inträdessökande. Under alla omständigheter är enligt styrelsens mening den föreslagna åldersgränsen 35 år alltför låg.

Lämpligheten av en övre åldersgräns ifrågasättes också av Landsorganisationen. Under alla förhållanden bör, menar organisationen, bestämmelsen om dispens från en fastställd åldersgräns ges en generös tolkning.

Uppfattningen att den övre åldersgränsen är för låg eller att i vart fall generösa dispensmöjligheter bör finnas, kan för övrigt betecknas som genomgående bland de yttranden som närmare berört denna fråga.

Länsskolnämnderna i Uppsala län och Malmöhus län anser den nedre åldersgränsen för inträde böra höjas till 25 år. Det framhålles, att enligt gällande kollektivavtal mellan Svenska verkstadsföreningen och Svenska metallindustriarbetarförbundet arbetare skall ha uppnått 24 års ålder och arbetat minst 7 år i yrket för att komma i åtnjutande av yrkesarbetarlön.

En liknande uppfattning framföres av ett flertal kommuner.

b) Yrkeslärare

De av de sakkunniga förordade kraven på allmänbildning som inträdesfordring finner skolöverstyrelsen i huvudsak riktigt avvägda. Överstyrelsen för yrkesutbildning däremot delar inte de sakkunnigas mening

i detta avseende och hänvisar till de krav som härutinnan uppställts för blivande slöjdlärare.

Överstyrelsen anser, att normalkraven för inträde i pedagogisk utbildningskurs för yrkeslärare skall vara lägst avgångsbetyg från enhetsskola, 9 g, 9 a eller 9 y, i de två senare fallen med kvalificerade betyg i modersmålet, matematik, fysik och kemi enligt fordringarna för 9 g. Överstyrelsen är medveten om att dessa krav inte omedelbart kan tillämpas och föreslår därför, att överstyrelsen bemyndigas att utfärda de bestämmelser, som bör gälla under en övergångsperiod. I sina krav på bättre allmänbildning har överstyrelsen starkt stöd från ett flertal länskolnämnder.

Med överstyrelsens för yrkesutbildning ovan anförda uppfattning överensstämmer större delen av de yttranden, vari frågan om yrkeslärarnas allmänbildning beröres. Undantag härifrån utgör, bland andra *arbetsmarknadsstyrelsen* och *Landsorganisationen*, som anser att folkskolekunskaper tillsammans med i övrigt goda meriter bör räcka. Arbetsmarknadsstyrelsen påpekar, att under de närmaste åren endast ett fåtal personer med betyg från enhetsskola torde kunna komma i fråga som lärarkandidater. *Svenska yrkesskolföreningen* och *Svenska facklärarförbundet* anser vissa högre allmänbildningskrav böra uppställas för erhållande av examen och betyg från lärarutbildningskurs men ej för inträde.

De särskilda, högre krav som av de sakkunniga föreslagits skola gälla för blivande branschlärare tillstyrkes av styrelsen för *Statens hantverksinstitut*, medan *1957 års skolberedning* ej anser anledning föreligga att för denna lilla grupp av yrkeslärare stipulera andra inträdesvillkor än för övriga yrkeslärarkategorier.

Beträffande kraven på fackutbildning betonar *skolöverstyrelsen* faran av att för inträde kräva sju års praktiskt arbete i yrket och yttrar härom.

Å ena sidan är ett sådant krav ej tillräckligt. Den grundläggande undervisningen såväl i yrkesarbete som i yrketeori kommer i försöksskolan i stor utsträckning att handhas av yrkeslärare. Längden av praktiskt arbete i yrket utgör ingen garanti för att lärarkandidaten besitter de för undervisning i yrketeoretiska ämnen erforderliga kunskaperna. Inträdeskravet i vad avser yrkesskicklighet bör enligt överstyrelsens åsikt icke bindas till viss tid utan anknyta till aktuell och allsidig skicklighet i yrket innefattande jämväl yrketeoretiska kunskaper. Å andra sidan kan kravet på sju års praktiskt arbete avhålla skickliga yrkesmän från att övergå till lärarverksamhet, vilket kan vara en förlust för skolväsendet. Överstyrelsen vill även understrika värdet av lärarerfarenhet. Sådan erfarenhet ökar vederbörandes möjligheter att avgöra om han passar för och kommer att trivas med läraryrket. Föregående lärartjänstgöring, t. ex. i form av timplärtjänstgöring, bör därför betraktas som en värdefull merit för de blivande yrkeslärarna.

Överstyrelsen för yrkesutbildning tillstyrker de sakkunnigas förslag att gällande krav på sju års praktik bibehållas. Överstyrelsen anser dessutom, att sökande till lärarkurs bör äga yrketeoretiska kunskaper av sådan art

och omfattning som överstyrelsen prövar nödiga. Sistnämnda synpunkt framföres i ett flertal yttranden.

Svenska arbetsgivareföreningen anser genomgång av central verkstads-skola jämte viss industriell erfarenhet vara lämplig som yrkesmässig grund för en blivande yrkeslärare.

I alla övriga yttranden, vari praktikfrågan berörts, tillstyrker man de sakkunnigas förslag. Över lag betraktas kravet på 7 års praktik såsom en minimifordran. Det framhålls, att praktiken bör vara allsidig och ha anknytning till det område lärarutbildningen avser. Flera framhåller vikten av fortsatt återkommande praktik, varigenom lärarna hålls à jour med utvecklingen inom sitt fack.

TCO uttalar i fråga om praktikfordringarna för blivande branschlärare, att kravet på yrkesskicklighet måste ställas lika högt som för yrkeslärare i övrigt. Den föreslagna möjligheten för yrkeslärare och slöjdlärare att genom kompletterande utbildning erhålla kompetens för undervisning på allmänpraktisk verkstad tillstyrkes. Slöjdlärare vore enligt organisationens mening synnerligen lämpade härför, om blott kravet på yrkesskicklighet upprätthålles.

c) *Lärare i tekniska ämnen m. m.*

I fråga om den föreslagna teoretiska förutbildningen ansluter sig *överstyrelsen för yrkesutbildning, 1957 års skolberedning, TCO, facklärarförbundet, landstingsförbundet, teknologföreningen* samt några *länskolnämnder* och *kommuner* i huvudsak till de sakkunnigas förslag. Överstyrelsen anser i likhet med de sakkunniga, att fackskoleingenjörerna med sin i regel längre praktiska erfarenhet ofta har bättre förutsättningar än gymnasiingenjörer att vid undervisning i teoriämnen anknyta till den fortlöpande utbildningen i yrkesarbetet.

Länsskolnämnden i Kronobergs län håller för troligt att på grund av lönesättningen ämneslärare i tekniska ämnen under gymnasienivån enbart kommer att rekryteras bland gymnasie- och fackskoleingenjörer. Liknande synpunkter rörande lönesättningens inverkan på rekryteringen anföres av *järnvägsstyrelsen*. Av *Svenska teknologföreningen* framhålls, att det från samhällsekonomisk synpunkt icke synes försvarligt att sikta mot krav på högskoleutbildning för ifrågavarande lärare.

Länsarbetsnämnden i Södermanlands län anser, att lärarutbildningen bör stå öppen också för ingenjörer utexaminerade från tekniskt institut och *Landskrona stad* uttrycker en motsvarande uppfattning beträffande ingenjörer från kommunala tekniska skolor.

SACO, som instämmer i vad de sakkunniga anfört rörande svårigheten att i tillräcklig omfattning rekrytera civilingenjörer som ämneslärare, anser dock inte, att en ökad användning av lärare med teknisk och merkantil

gymnasieutbildning är önskvärd. Organisationen framhåller, att eleverna på enhetsskolans g- och a-linjer till största delen får sin undervisning i läroämnena av lärare med akademisk utbildning och att det icke finns någon anledning att sätta eleverna på y-linjerna i ett sämre läge. SACO föreslår därför, att teknisk högskola respektive handelshögskola i princip skall gälla som kompetenskrav för ämneslärartjänst på enhetsskolans y-linjer och vid de praktiska realskolorna.

Skolöverstyrelsen tager ej ställning till de föreslagna inträdesfordringarna men ansluter sig till förslaget att avpassa den nuvarande utbildningen för läroverksingenjörer jämväl för högskoleingenjörer.

Överstyrelsen för yrkesutbildning ansluter sig i fråga om krav på föregående praktik till de sakkunnigas förslag och framhåller vikten av att praktikfordringarna hålls tillräckligt höga för sökande med examen från högre tekniskt läroverk. Överstyrelsen tillstyrker även förslaget, att deltagare, som med otillräcklig praktik genomgått lärarkurs, skall kunna erhålla behörighetsbevis, först sedan kompletterande praktik redovisats. *Svenska landstingsförbundet* framhåller, att om undervisningsväsendet skall kunna konkurrera om de bästa läroverksingenjörerna, synes det motiverat att, på förslaget sätt, sänka kraven på både industri- och lärarpraktik före lärarkursen.

1957 års skolberedning tillstyrker de sakkunnigas förslag till praktikfordringar men framhåller, att föreslagna krav på praktik under viss förutsättning kan visa sig helt otillräckliga. I detta sammanhang pekar skolberedningen på vissa problem, som kan uppkomma vid genomförande av den föreslagna lärarutbildningen.

Ett sådant gäller det förhållandet, att anställandet av en lärarutbildad läroverksingenjör som ämneslärare på försöksskolas högstadium torde komma att undanrycka en väsentlig del av underlaget för anställande av i varje fall heltidstjänstgörande yrkeslärare, eftersom dessa huvudsakligen blir hänvisade till undervisning i yrkespraktik. Detta kan föra med sig, att ingenjörer får handha undervisningen även i exempelvis verkstadsarbete. Det torde emellertid kunna ifrågasättas om inte den ingenjörutbildade lärarens praktik från dylikt arbete ofta är för kort för att undervisningen skall bli tillfredsställande. Kravet på två års praktik före eller efter ingenjörsexamen är helt otillräckligt när det gäller undervisningen i yrkesarbete.

Tveksamhet på likartade grunder yppas även av *skoldirektören i Stockholm*. Denne framhåller angelägenheten av att man på det obligatoriska skolstadiet samordnar praktik och yrkest teori. Han ifrågasätter, huruvida de ifrågavarande lärarnas underbyggnad i matematik och fysik utgör en ändamålsenlig förutbildning för undervisning på högstadiet och huruvida deras relativt begränsade praktik räcker som grund för undervisningen i yrkespraktik i yrkesskolan. Utbildningen bör enligt skoldirektörens mening ej bli permanent i den föreslagna utformningen. — Önskvärdheten av sam-

ordning mellan praktisk yrkesundervisning och yrkesteori understrykes även av *Stockholms läns landstings förvaltningsutskott*, som anser undervisningen i yrkesteori inom den egentliga yrkesutbildningen böra bestridas av yrkeslärare, då så är möjligt. En liknande mening synes *TCO* företräda.

d) *Handelslärare*

Skolöverstyrelsen har ingen annan erinran att göra mot de föreslagna kraven på teoretisk förutbildning än att för undervisning i handelstekniska ämnen i praktiska realskolor endast bör ifrågakomma lärare, som antingen avlagt examen vid handelshögskola eller i examen från handelsgymnasium erhållit väl kvalificerade vitsord i ifrågavarande ämnen.

Överstyrelsen för yrkesutbildning, handelns arbetsgivareorganisation och direktionen för handelshögskolan i Stockholm, tillstyrker i huvudsak de sakkunnigas förslag. Det bör dock enligt överstyrelsens mening tillkomma tillsynsmyndigheten att avgöra, i vad mån annan handelsutbildning än civilekonomexamen eller handelsgymnasieexamen bör godtagas.

Styrelsen för handelshögskolan i Göteborg tillstyrker förslaget till krav på teoretisk förutbildning under förutsättning att en kompletterande ämnesutbildning anordnas för lärarkandidater med handelsgymnasieexamen.

Kommerskollegium biträder uppfattningen att lärare i handelstekniska ämnen vid handelsgymnasium bör ha genomgått handelshögskola. Kollegiet anser vidare att det i och för sig skulle ha varit önskvärt, om kravet på akademisk utbildning hade kunnat upprätthållas även i vad angår handelslärare vid real-, yrkes- och enhetsskolor. På grund av den, enligt vad betänkandet utvisar, knappa tillgången på handelslärare finner kollegiet det dock icke möjligt att upprätthålla ett dylikt krav.

De sakkunnigas förslag rörande inrättande vid praktiska realskolor av extra ordinarie ämneslärartjänster i handelstekniska ämnen för gymnasieekonomerna ävensom förslaget om att adjunktstjänster även vid försöksskolor skall kunna inrättas i enbart handelstekniska ämnen tillstyrkes av *1957 års skolberedning, styrelsen för handelshögskolan i Göteborg, TCO* och *facklärarförbundet*. Styrelsen för handelshögskolan i Göteborg förordar därjämte, att adjunktstjänst skall kunna omfatta handelstekniska ämnen kombinerade med ekonomisk geografi med varukännedom.

Överstyrelsen för yrkesutbildning tillstyrker de sakkunnigas förslag i vad gäller kraven på föregående praktik. Detsamma gör även *1957 års skolberedning, handelns arbetsgivareorganisation* samt *handelskammaren i Västernorrlands och Jämtlands län*.

I vissa yttranden föreslås en skärpning av praktikfordringarna. *Länsskolnämnden i Kristianstads län* anser praktiken böra omfatta minst 3 à 4 år. *TCO* och *facklärarförbundet* föreslår en praktiktid om 5 år för sökande

som ej avlagt handelsgymnasieexamen. Även *länsskolnämnden i Väster-norrlands län* anser, att kraven på ett kvalificerat och allsidigt yrkesarbete bör skärpas.

Sveriges köpmannaförbund ifrågasätter, om man för de minsta skolen-heterna med inriktning på både detaljhandel och kontor kan kräva praktik från såväl detaljhandel som annan varudistribution jämte kontorspraktik. Enligt förbundets mening bör det här räcka med tre års praktik oavsett verksamhetsområde. Rekryteringen kan eljest försvåras.

e) *Ekonomiska frågor*

De sakkunnigas förslag till förbättring av utgående ersättning under utbildningen tillstyrkes av, bland andra, *skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, arbetsmarknadsstyrelsen, länsskolnämnden i Malmöhus län, två länsarbetsnämnder, stadsförbundet och landskommunernas förbund samt Svenska yrkesskoljörelningen.*

Överstyrelsen för yrkesutbildning framhåller, att det för erhållande av en tillräckligt god anslutning till kurserna är ofrånkomligt, att yrkeslärarna får föreslagen ersättning under hela kurstiden. Även *arbetsmarknadsstyrelsen* finner förslaget från rekryteringssynpunkt synnerligen välmotiverat.

TCO framhåller, att flertalet lärarkandidater är familjeförsörjare och anser därför att utbildningsbidragen bör utgå med belopp motsvarande löneklass 14 å löneplan A. Denna mening delas av *fackläraryförbundet*.

Handelskammaren i Östergötland och Södermanland samt *statskontoret* avstyrker de sakkunnigas förslag. Statskontoret anför för sin del följande.

Frågan om ekonomiska förmåner till blivande yrkeslärare var föremål för prövning så sent som vid 1958 års A-riksdag. Därvid beslöts en avlösning av tidigare utgående dagtraktamente och dess ersättande under assistentlärarterminen med en månatlig ersättning, sedermera av Kungl. Maj:t fastställd till 1 020 kronor. Däremot avvisades överstyrelsens för yrkesutbildning och utredningens hemställan om höjning av gottgörelsen även under den första utbildningsterminen. Anledning till ändrat ståndpunktstagande synes icke föreligga.

Utredningens förslag om ökning av ersättningen till läroverksingenjörerna under den andra utbildningsterminen från 1 020 kronor för månad till 6 000 kronor för termin framlades också förra året, då av skolöverstyrelsen. Frågan behandlades vid 1959 års riksdag men vann icke tillmötesgående. Statskontoret intager samma ståndpunkt som tidigare och avstyrker alltså förslaget.

Skolöverstyrelsen framhåller i fråga om den föreslagna statliga regleringen av yrkeslärartjänsterna, att den omständigheten att yrkeslärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden ej är statligt reglerade är till nackdel för rekryteringen till lärarbanan. Speciellt försöksskolans lärarbehov är svårt eller till och med omöjligt att tillgodose. Överstyrelsen finner därför nödvändigt att fasta pensionsgrundande tjänster inrättas dels för att

förbättra rekryteringen, dels ock för att häva den även ur pedagogisk synpunkt skadliga bristen på fasthet i anställningen. Lärartjänster bör vidare enligt överstyrelsens mening kunna inrättas med fyllnadstjänstgöring i samtliga skolformer ävensom i annan kommun.

Förslaget tillstyrkes vidare av *överstyrelsen för yrkesutbildning*, ett flertal *länskolnämnder*, båda *kommunförbunden*, *skolledarförbundet* och ett antal *kommuner*.

Stadsförbundet och landskommunernas förbund anför, att därest de sakkunniga avser en statlig reglering av dessa tjänster på sätt som tidigare skett med t. ex. övningslärartjänsterna, vill förbunden tillstyrka detta. Förbunden utgår därvid från att statsbidrag till tjänsterna kommer att utgå enligt samma grunder, som gäller för lärartjänster inom det obligatoriska skolväsendet.

Statskontoret slutligen anser, att om den föreslagna utbildningen göres obligatorisk, kommer frågan om en reglering av yrkeslärartjänsterna delvis i ett annat läge än tidigare, dock knappast med en gång utan först så småningom i och med att det övervägande antalet yrkeslärare genomgått utbildningen. Statskontoret utgår från att frågan ej kan upptagas till närmare överväganden på grundval av utredningens uttalanden.

C. Utbildningens uppläggning och innehåll

I. De sakkunniga

a) *Allmänna synpunkter*

Utbildningen bör enligt de sakkunnigas uppfattning ordnas så, att lärarkandidaten tränas att arbeta målmedvetet, att planera och att ta initiativ. I undervisningen bör därför föreläsningsformen användas endast i begränsad omfattning, t. ex. vid introduktion till ett ännu inte behandlat kursavsnitt eller då det gäller att ge en sammanfattning av tidigare behandlade spörsmål. Friare arbetsformer, såsom seminarieövningar och grupparbeten, case metod, diskussioner och bordssamtal, demonstrationer samt individuell undervisning och handledning bör däremot komma till flitig användning. Den teoretiska utbildningen, som naturligtvis skall genomgåas med det praktiska syftet för ögonen, måste kompletteras med en rad olika praktiska övningar. De sakkunniga nämner som exempel härpå auskultationer, enskilda och i grupp, träningslektioner med kurskamrater och övningslektioner i skolklass.

De sakkunniga påpekar att särskilt undervisningen i psykologi lätt kan tendera att bli alltför teoretisk. Härtill kan bidra brist på lokaler och för undervisningens konkretisering nödvändiga hjälpmedel. — Huvudvikten i psykologistudierna måste, framhåller de sakkunniga, läggas dels vid den

pedagogiska psykologien, dels vid utvecklings- och ungdomspsykologien. Studierna skall planeras och bedrivs under ständigt hänsynstagande till lärarkandidaternas kommande verksamhet.

Vid utarbetandet av tim- och kursplanerna har de sakkunniga i möjligaste mån sökt nedbringa antalet schemabundna timmar. Förverkligandet av denna strävan har försvårats genom den relativt korta utbildningstid för berörda lärarkategorier, som de sakkunniga ansett sig böra föreslå. En viss anhopning av de schemabundna timmarna har därför inte helt kunnat undvikas.

Vissa kursavsnitt nödvändiggör arbete i mindre grupper. Så är enligt de sakkunniga särskilt förhållandet vid behandling av allmän och speciell undervisningsmetodik, audiovisuella hjälpmedel samt röst- och talvård. Beträffande utbildningskurser, i vilka lärarkandidaterna representerar flera olika yrkes- och ämnesområden, måste givetvis gruppundervisning förekomma i förhållandevis större omfattning.

De sakkunniga har inte ansett sig böra lämna mera detaljerade förslag i fråga om studiegången. De centrala ämnena psykologi, pedagogik och undervisningsmetodik måste självfallet omspänna hela utbildningstiden. Med hänsyn till lokala förhållanden kan det emellertid under den egentliga kurstiden måhända visa sig ändamålsenligt att koncentrera denna undervisning till vissa dagar i veckan eller till vissa tidsperioder, varigenom övrig tid helt blir disponibel för praktiska övningar, självständigt arbete m. m. Ämnen med mindre antal timmar bör med några undantag koncentreras till kortare tidsperioder.

b) *Yrkeslärare*

De sakkunniga föreslår en ändrad utbildningsgång för blivande yrkeslärare. För närvarande är utbildningen så ordnad, att lärarkandidaten först genomgår en grundläggande terminskurs om cirka 15 veckor, som avslutas med prov och avgångsbetyg, varpå följer en termins praktisk lärarutbildning genom s. k. assistentlärartjänstgöring. Utan någon förlängning av den totala utbildningstiden skulle enligt de sakkunnigas mening med all sannolikhet en betydande effektivisering kunna uppnås, om lärarkandidaterna mot slutet av assistentlärarterminen åter samlades under omkring tre veckor för att redogöra för erfarenheter, som gjorts under tjänstgöringen, samt för att framlägga resultaten av sina specialstudier och i sluttentamina redovisa sina under utbildningstiden förvärvade insikter. Först därefter skulle betyg över utbildningen utfärdas.

Utbildningstiden för en blivande yrkeslärare föreslås omfatta ett läsår, varvid den första terminen skulle utgöra en utbildningskurs, omfattande 15 veckor, och den andra terminen assistentlärartjänstgöring. Den senare föreslås utformad så, att 15 veckor ägnas åt auskultationer samt lärartjänst-

göring under handledares tillsyn, varefter 3 veckor ägnas åt sammanfattning, repetition, prov och avslutning. Först i samband med provlektioner och tentamina under de avslutande tre veckorna skulle lärarkandidatens avgångsbetyg fastställas.

Av nedanstående förslag till timplan för yrkeslärarutbildningen framgår den föreslagna utbildningens fördelning på skilda undervisningsämnen och praktiska övningar m. m.

	Antal elev- timmar		Antal elev- timmar
<i>I. Den teoretiska utbildningen</i>		<i>II. Den praktiska utbildningen</i>	
Psykologi	70	Auskultationer och demonstra- tionslektioner	70
Pedagogik	90	Undervisningsövningar	80
Allmän undervisningsmetodik ..	60	Studiebesök	10
Speciell undervisningsmetodik .	30	Motionsgymnastik, frivillig	36
Åskådningsmedel, särskilt de audiovisuella hjälpmedlen ...	20	<u>Summa</u>	<u>572</u>
Röst- och talvård samt muntlig framställning	10		
Bok- och bibliotekskunskap	8	<i>III. Assistentlärartjänstgöringen,</i>	
Skolhygien	4	omfattande en termin inklusive 3	
Arbetsfysiologi	8	veckors repetition, redovisning	
Yrkesvalsfrågor	6	och slutprov.	
Arbetsmarknadsfrågor	10		
Kultur- och samhällsorientering	30		
Specialstudier	<u>30</u>		
	376		

Utbildningen under I och II avses skola förläggas dels till den första terminen, som beräknas omfatta 15 effektiva veckor, dels till 3 veckor vid slutet av den andra terminens assistentlärartjänstgöring, och skulle sålunda omfatta sammanlagt 18 veckor.

I fråga om den teoretiska utbildningen har vissa av de sakkunnigas synpunkter redovisats i samband med redogörelsen för de sakkunnigas allmänna synpunkter. Härutöver torde för närmare detaljer få hänvisas till framställningen i betänkandet.

Huvuddelen av assistentlärartjänstgöringen föreslås förlagd till det stadium, som lärarkandidaten avser att ägna sig åt. Varje lärarkandidat bör dock genom tjänstgöring som assistentlärare få erfarenhet av såväl enhetskolan som yrkesskolan och tjänstgöringen måste avpassas med hänsynstagande till att han även skall bedriva litteraturstudier och arbeta med en särskild uppgift. Hans undervisning bör därför i genomsnitt uppgå till ungefär $\frac{2}{3}$ av en yrkeslärares tjänstgöring, vartill kommer auskultationer, överläggningar med handledaren o. dyl. I fråga om sistnämnda befattningshavare framhåller de sakkunniga, att dennes lämplighet för uppgiften är av stor betydelse för värdet av assistentlärartjänstgöringen. Handledarna måste därför utväljas med största omsorg.

Den ovan skisserade utbildningen av yrkeslärare avser i princip all utbildning av yrkeslärare inom industri och hantverk, såväl för enhetsskolans årskurs 9 y som för yrkesskolväsendets olika skolformer. Här föreligger,

uttalar de sakkunniga, icke någon sådan principiell olikhet i arbetsuppgifterna, att en uppdelning på olika lärarutbildningsformer bör äga rum. Att en viss differentiering inom den gemensamma utbildningens ram skall kunna äga rum förutsättes emellertid. Därest någon i utbildningen deltagande redan är inriktad på verksamhet inom enhetsskolan respektive yrkeskolan bör hänsyn härtill tagas vid genomförandet av hans övningslektioner och hans assistentlärartjänstgöring, vilken bör förläggas huvudsakligen till den skolform, varåt vederbörande avser att ägna sig. Varje yrkeslärare bör emellertid enligt de sakkunnigas mening få utbildning inom och därmed erfarenhet av såväl enhetsskolan som yrkesskolan.

På grund av de blivande branschlärares speciella arbetsuppgifter anser de sakkunniga behov föreligga av fördjupade studier i vissa ämnen. Vidare kan erfordras en komplettering av yrkespraktiska erfarenheter, vilket bör beaktas vid utformningen av assistentlärartjänstgöringen.

Även i fråga om blivande lärare på allmän-praktisk verkstad anses en viss anpassning av utbildningen till den kommande lärarverksamhetens speciella krav vara behövlig. De sakkunniga framhåller särskilt behovet av kompletterande yrkesträning och föreslår, att möjlighet till dylik komplettering skapas dels genom minskning av den i assistentlärartjänstgöringen ingående övningsundervisningen och dels genom påbyggnad av de tre repetitionsveckorna med ytterligare två veckor för yrkespraktisk utbildning.

c) Lärare i tekniska ämnen m. m.

Lärarutbildningen av civilingenjörer och läroverksingenjörer bör enligt de sakkunnigas uppfattning omfatta två terminer, den första avsedd för viss ämneskomplettering samt påbörjande av den teoretisk-pedagogiska utbildningen och den andra avsedd för praktisk-pedagogisk utbildning samt fortsatt teoretisk-pedagogisk utbildning.

Den föreslagna utbildningens fördelning på skilda undervisningsämnen och praktiska övningar m. m. framgår av följande förslag till timplan för utbildning av lärare i tekniska ämnen m. m.

	Antal elev- timmar		Antal elev- timmar
I. Ämneskompletteringen		Bok- och bibliotekskunskap	8
Matematik	80	Skolhygien	4
Fysik	145	Yrkesvalsfrågor	6
	225	Specialstudier	30
II. Den teoretiska utbildningen		III. Den praktiska utbildningen	
Psykologi	60	Auskultationer och demonstra- tionslektioner	120
Pedagogik	80	Undervisningsövningar	70
Allmän undervisningsmetodik . .	54	Studiebesök	10
Speciell undervisningsmetodik . .	36	Motionsgymnastik, frivillig	72
Åskådningsmedel, särskilt de audiovisuella hjälpmedlen	20		
Röst- och talvård samt muntlig framställning	10		
		Summa	805

Den första terminen beräknas omfatta 15 och den andra terminen 18 effektiva veckor. Undervisningen under I jämte därtill hörande sluttentamen förlägges till första terminen. Utbildningen under II och III fördelas på första och andra terminen, varvid iakttages att 3 veckor vid slutet av andra terminen helt disponeras för repetitioner, redovisningar och slutprov. Det genomsnittliga elevtimtalet under utbildningstiden, den frivilliga motionsgymnastiken inräknad, uppgår till omkring 24 veckotimmar.

Gymnasieingenjörernas ämnesstudier bör avse de kompletterande kunskaper, som en lärare på högstadienivån har behov av. I den mån härigenom tid kan vinnas, bör man inrikta sig på ämnenas metodologiska problem.

För högskoleingenjörernas del anser de sakkunniga att ämneskompletteringen måste erhålla dels en mera kvalificerad karaktär, dels en mindre omfattning. Aktualiseringen och fördjupningen av sådana kursmoment, som spelar en väsentlig roll i skolundervisningen men som antingen ej alls berörs eller ej får en för den blivande läraren tillräckligt grundlig behandling under den tekniska fackutbildningen, måste för deras del utsträckas att omfatta gymnasiekurserna. Framför allt bör kurserna på de gymnasietyper, tekniskt gymnasium och realgymnasium, där högskoleingenjörer med lärarutbildning främst är önskvärda som lärare beaktas. Ämneskompletteringen måste förutsättas bli mindre tidskrävande än för läroverksingenjörerna. De sakkunniga förordar, att högskoleingenjörerna får utnyttja denna tidsvinst för metodikstudier i matematik, fysik och i förekommande fall, kemi. De bör enligt de sakkunnigas mening bilda en i förhållande till läroverksingenjörerna avskild studiegrupp under ämneskompletteringen.

Den praktiska lärarutbildningen bör för läroverksingenjörernas del förläggas till praktiska realskolor och, efter hand som förutsättningar härför uppkommer, i väsentlig utsträckning även till enhetsskolor och yrkesskolor. Beträffande högskoleingenjörernas praktiska lärarutbildning uttalas att denna i viss utsträckning bör förläggas till tekniska läroverk.

c) Handelslärare

Enligt de sakkunnigas åsikt vore det värdefullt, om handelslärarnas utbildning kunde utsträckas till att omfatta ett helt läsår. För närvarande finner de sakkunniga det emellertid erforderligt att begränsa handelslärarnas pedagogiska utbildning till en termin. En utökning av den nuvarande kurstiden — 15 veckor — till cirka 18 veckor anses emellertid vara nödvändig, om den nuvarande alltför stora arbetsbelastningen skall kunna undvikas. När yrkesundervisningens starka expansion lett till ett väl utbyggt skolsystem även på handelsns område och behovet av utbildade lärare kan beräknas bli lättare att tillgodose, bör frågan bli föremål för omprövning.

De sakkunniga förordar, att följande studiegång försöksvis tillämpas för ernående av större koncentration i utbildningen. — Kursen inledes med

cirka fem veckors koncentrerad undervisning i psykologi, pedagogik och allmän metodik m. m. Följande tretton veckor ägnas åt auskultationer och övningslektioner, varjämte speciella ämnen (skolhygien, friluftsvärksamhet, yrkesvägledning, ämnenas speciella metodik m. m.) behandlas. De tre sista veckorna används för sammanfattande diskussioner och avgångsprov. Med en dylik studiegång anser de sakkunniga, att de från pedagogisk synpunkt allvarligaste bristerna i de nuvarande pedagogiska utbildningskurserna elimineras.

För utbildningen av handelslärare föreslår de sakkunniga följande timplan.

	Antal elev- timmar		Antal elev- timmar
<i>I. Den teoretiska utbildningen</i>		<i>II. Den praktiska utbildningen</i>	
Psykologi	60	Auskultationer och demonstra- tionslektioner	100
Pedagogik	80	Undervisningsövningar	70
Allmän undervisningsmetodik .	60	Studiebesök	10
Speciell undervisningsmetodik ..	36	Motionsgymnastik, frivillig	36
Åskådningsmedel, särskilt de audiovisuella hjälpmedlen	20	<u>Summa</u>	<u>540</u>
Röst- och talvård samt muntlig framställning	10		
Bok- och bibliotekskunskap	8		
Skolhygien	4		
Yrkesvalsfrågor	6		
Arbetsmarknadsfrågor	10		
Specialstudier	<u>30</u>		
	324		

De i utbildningen ingående övningslektionerna bör enligt de sakkunnigas mening för kursdeltagare med examen från handelshögskola förläggas såväl till gymnasie- som till enhetsskole-, realskole- och yrkesskolestadierna; för övriga kursdeltagare bör övningsundervisningen helt förläggas till de tre sistnämnda stadierna, dock ej till yrkesskolornas ettåriga företagsekonomiska kurser och sekreterarkurser, vid vilka undervisningen — som tidigare framhållits — har gymnasial karaktär.

d) *Timlärare*

Ehuru särskilt den av överstyrelsen för yrkesutbildning bedrivna kursverksamheten för timlärare haft en relativt stor omfattning, har de sakkunniga funnit, att deras utbildning hittills icke blivit tillgodosedd i önskvärd utsträckning. Med hänsyn till timlärarnas insatser i den förberedande och egentliga yrkesundervisningen anser de sakkunniga det angeläget, att ökade utbildningsmöjligheter skapas för dessa lärare.

De kategorier man med avseende på rekryteringen av timlärare i yrkesämnen har anledning räkna med säges vara dels lärare i yrkesämnen, som åtar sig timlärartjänstgöring inom ramen för sin behörighet, dels lärare med huvudsaklig tjänstgöring och kompetens utanför yrkesutbildningens område och dels yrkesmän av olika slag med god yrkeskunnighet men utan pedagogisk utbildning. De sakkunnigas överväganden och förslag avser främst sistnämnda kategori.

Kursinnehållet vid timpläroarutbildning anses böra omfatta främst några av följande moment:

a) den förberedande och egentliga yrkesundervisningens organisation, administration och målsättning;

b) vissa grundläggande principer för undervisning, inlärningsprocessens psykologi, allmän undervisningsmetodik, olika undervisningsformer, röst- och talvård samt muntlig framställning;

c) utvecklings- och ungdomspsykologi, några socialpsykologiska moment med särskild hänsyn tagen till ungdomen;

d) riktlinjer och anvisningar angående det egna ämnes- och yrkesområdet, t. ex. systematisk översikt av lärostoffet, terminologiska frågor, speciell undervisningsmetodik, speciella hjälpmedel för undervisning inom berörda område.

I syfte att minska utbildningstiden bör enligt de sakkunnigas mening även beträffande timpläroarna anvisningar lämnas för förberedande studier. I många fall torde därjämte kurserna kunna uppdelas på två eller flera perioder, varvid den mellanliggande tiden av deltagarna kan utnyttjas till självstudier enligt givna anvisningar. Därvid bör även möjligheterna till korrespondensstudier kunna utnyttjas. Vid slutet av mera omfattande kurser bör deltagarna beredas tillfälle att i anordnade prov dokumentera sina kunskaper och färdigheter och betyg utfärdas över den genomgångna utbildningen.

Enligt de sakkunnigas mening bör man av timpläroare med minst halvtidstjänstgöring i regel kräva samma utbildning som av heltidsanställd lärare. I många fall har emellertid timpläroarna en föga omfattande tjänstgöring, exempelvis två å tre veckotimmar. Det kan för dessa lärare endast bli fråga om en mycket begränsad pedagogisk utbildning. Deltagandet i sådan utbildning bör i möjligaste mån underlättas. För samtliga kurser bör gälla, att deltagarna får ersättning för erforderliga resor mellan hemorten och kursorten; deltagare i heldagskurser bör därjämte erhålla dagtraktamente.

De sakkunniga förutsätter, att en del av den erforderliga timpläroarutbildningen skall kunna förläggas till de utbildningsanstalter för lärare i yrkesämnen, som enligt deras uppfattning bör upprättas; särskilt bör så kunna bli fallet under ferietid, då annan läroarutbildning ej pågår.

2. Remissyttranden

a) *Allmänna synpunkter m. m.*

I stort sett accepteras den principiella utgångspunkten för de sakkunnigas förslag rörande läroarutbildningens uppläggning och innehåll, nämligen att erforderlig fackutbildning skall ha inhämtats innan läroarutbildningen påbörjas. Vad beträffar tillämpningen av denna princip samt undantagen från

densamma har emellertid vissa avvikande uppfattningar framträtt. Sålunda har beträffande civilingenjörerna hävdats, att kompletterande fackutbildning ej är erforderlig, medan man beträffande blivande handelslärare utan civilekonomexamen hävdar, att kompletterande fackutbildning är nödvändig. Dessa avvikande uppfattningar har föranlett förslag om en för dessa lärarkategorier annorlunda upplagd utbildningsgång än den föreslagna, vilka förslag närmare redovisas i det följande.

De sakkunnigas förslag rörande utbildningsformerna tillstyrkes eller lämnas utan erinran i så gott som alla remissyttranden. I fråga om undervisningens innehåll har *överstyrelsen för yrkesutbildning* anslutit sig till den av de sakkunniga uttalade allmänna meningen om önskvärdheten av att nedbringa antalet schemabundna timmar. *Länsskolnämnden i Södermanlands län* hyser däremot tvekan beträffande yrkeslärarkandidaternas förutsättningar för »fria» studier och ifrågasätter om inte, med hänsyn till undervisningens önskade effektivitet, schemabundna lektionstimmar vore att anse som en fördel.

Skolöverstyrelsen anser en viss reduktion av timtalen kunna ske i psykologi, pedagogik och allmän undervisningsmetodik. Vissa moment i kursplanerna för dessa ämnen kan enligt överstyrelsens mening utan olägenhet utgå och tidsvinster göras bland annat genom en mera systematisk omläggning av undervisningen och sovring av stoffet till förmån för sådana moment som direkt anknyter till den framtida lärargärningen. Överstyrelsen finner i gengäld tiden för den speciella undervisningsmetodiken bära utökas, icke minst med hänsyn till de skiftande praktiska arbetsuppgifter, som de olika lärarkategorierna kommer att ställas inför. Härutöver anser överstyrelsen tidsvinsten bära för yrkeslärarnas del kunna utnyttjas för kompletterande fakteoretisk utbildning. För ämneslärarna i tekniska ämnen, matematik m. m. bör motsvarande tid i stället kunna användas för ämneskomplettering i naturvetenskapliga ämnen. I den mån ifrågavarande tid ej utnyttjas för kompletterande fakteoretisk utbildning eller ämneskomplettering, vinnes genom den föreslagna reduktionen bland annat den fördelen, att lärarkandidaterna får mindre schemabunden undervisning. Vidare kommer psykologiundervisningen ej att dominera veckoschemat så starkt som skett i de sakkunnigas förslag.

Även i andra yttranden uttalas önskemål rörande utrymmet för något eller några ämnen. *Vattenfallsstyrelsen*, *järnvägsstyrelsen* och *SAF* finner sålunda önskvärt, att lärarna får undervisning rörande företagsorganisation, industriell ekonomi, arbetsprocedurer och deras planering m. m. *Arbetsmarknadsstyrelsen* anser timantalet för arbetsmarknads- och yrkesvalsfrågor alltför knappt tillmätt. *TCO* och *skoldirektören i Stockholm* framhåller att i ämnet kultur- och samhällsorientering huvudvikten bör läggas vid samhällsorienteringen. *Sveriges köpmannaförbund* anser timantalet i

speciell undervisningsmetodik böra ökas på bekostnad av gymnastikundervisningen.

Brevskoleutredningen anser, att sådana kursmoment som yrkesvalsfrågor, arbetsmarknadsfrågor, arbetsfysiologi och måhända kultur- och samhällsorientering i väsentliga delar skulle kunna inhämtas genom korrespondensstudier före kurstiden. Undervisningen i undervisningsmetodik skulle även underlättas, om lärarkandidaterna redan på förhand vore förtrogna med vissa pedagogiska och sociala problem. Den härigenom frigjorda kurs-tiden kunde disponeras för seminarieövningar m. m.

b) *Yrkeslärare*

De sakkunnigas förslag i fråga om yrkeslärarutbildningens längd och uppläggning har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i det övervägande antalet yttranden. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* anser förlängningen av själva kurstiden från 15 till 18 veckor vara ett steg i rätt riktning, om också objektivt sett otillräckligt. *Överstyrelsen* tillstyrker emellertid de sakkunnigas förslag härutinnan ävensom i vad gäller assistentlärartjänstgöringen.

Skolöverstyrelsen anser arbetsprogrammet under den föreslagna återsamlingsperioden efter assistentlärartjänstgöringen vara så omfattande, att denna period bör förlängas med ytterligare en vecka, antingen genom förlängning av den totala utbildningstiden eller genom motsvarande förkortning av den första terminen. Enligt *överstyrelsen* talar de vid lärarhögskolan i Stockholm vunna erfarenheterna starkt för en sådan förlängning. *Överstyrelsen* framhåller, att just vid behandlingen av de under assistentlärartjänstgöringen vunna erfarenheterna föreligger möjligheter att konkretisera och levandegöra undervisningen för lärarkandidaterna och att ge dem råd och anvisningar för olika pedagogiska situationer. En liknande uppfattning uttalas av *TCO*.

c) *Lärare i tekniska ämnen m. m.*

Den föreslagna utbildningen om en termin för ämneskomplettering och teoretisk utbildning, samt en termin för praktisk utbildning, fortsatt teoretisk utbildning och tre veckor för repetition, avläggande av prov m. m. tillstyrkes eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Avvikande mening anföres dock i ett antal yttranden rörande förslaget till lärarutbildning för civilingenjörer.

Statskontoret erinrar om att *överstyrelsen* för yrkesutbildning i tidigare sammanhang beträffande innehållet i lärarutbildningskurser för läroverksingenjörer ifrågasatt, om icke de tekniska läroverkens kurser i matematik och fysik kunde anses vara så omfattande, att kompletterande ämnesstudier vore överflödiga för lärarverksamhet vid praktiska realskolor och enhets-

skolans högstadium. Statskontoret finner det därför föga antagligt, att civilingenjörer skulle ha behov av utvidgade ämneskunskaper. Deras pedagogiska utbildning bör enligt statskontoret ha samma omfattning som för t. ex. civilekonomerna, d. v. s. en termin.

Av samma uppfattning är *skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, två länskolnämnder, Sveriges akademikers centralorganisation och Örebro stad. Handelskammaren i Gefle* föreslår därjämte, att en termins utbildning skall räcka också för gymnasieingenjörer med goda betyg. — Enligt *skolöverstyrelsens* mening kan lärarutbildningen för civilingenjörerna organiseras på liknande sätt som gymnasieekonomernas, sådan den föreslagits av de sakkunniga med en omfattning av 18 veckor. En för högskoleingenjörerna särskilt tillrättalagd lärarutbildning kan enligt överstyrelsens mening utan svårighet organiseras inom ramen för den organisation, som utformats för läroverksingenjörer. Skolöverstyrelsen framhåller vidare, att de skolor, vid vilka deltagarna i överstyrelsens lärarutbildningskurser för läroverksingenjörer genomgår den praktisk-pedagogiska utbildningen, för närvarande utnyttjas endast under vårterminen för ändamålet. Det bör därför vara möjligt att under höstterminen vid någon eller några av dessa skolor anordna sådan utbildningskurs som överstyrelsen här antytt.

Av yttranden som skolöverstyrelsen inhämtat från *kursföreståndarna* för lärarutbildningskurserna för läroverksingenjörer läsåret 1958/59 framgår, att en ämneskomplettering i matematik och fysik för denna ingenjörskategori är nödvändig och att den härför anslagna tiden är i knappaste laget. För att i någon mån råda bot på detta förhållande förordas vissa jämkningar av föreslagna tim- och kursplaner.

Brevskoleutredningen yttrar, att de akademiska kurser och andra vidareutbildningskurser per korrespondens, som med statsmedel erbjuds folkskollärare och med framgång prövats under ett flertal år, ger belägg för att denna studieform lämnar åsyftat resultat. Brevskoleutredningen anser det därför lämpligt, att ämneslärarna i tekniska ämnen m. m. bereds möjlighet att ordna sin ämneskomplettering på motsvarande sätt. Detta skulle medföra en besparing såväl för statsverket som för lärarkandidaterna.

d) *Handelslärare*

I det övervägande antalet yttranden, vari frågan om utbildningens längd närmare diskuteras, framföres den uppfattningen, att den av de sakkunniga föreslagna lärarutbildningen för gymnasieekonomerna m. fl., vilka ej avlagt civilekonomexamen, är för kort. Frånsett denna invändning lämnas de sakkunnigas förslag rörande utbildningen för handelslärare utan erinran.

Överstyrelsen för yrkesutbildning framhåller, att gymnasieekonomerna för närvarande har blott tvåårig utbildning med realexamen som grund. De förekommer som lärare i många skolor, inte minst på mindre orter, och har

visat sig fylla ett stort behov. Emellertid undervisar gymnasieekonomerna för närvarande i ej obetydlig omfattning även i avdelningar, som förutsätter realexamen hos eleverna. Då deras egen utbildning blott är tvåårig, kan detta enligt överstyrelsens mening inte anses tillfredsställande, även om de förvärvat viss praktik. Överstyrelsen föreslår därför, att gymnasieekonomernas lärarutbildning blir ettårig, varav en termin anslås åt en i huvudsak fackmässig vidareutbildning och en termin åt pedagogisk utbildning. Den senare terminen skulle helt sammanfalla med civilekonomernas utbildning. Även för blivande detaljhandelslärare bör utbildningen enligt överstyrelsens uppfattning omfatta två terminer. En härmed i huvudsak överensstämmande mening framföres av *länsarbetsnämnderna i Uppsala län och Malmöhus län, styrelsen för handelshögskolan i Göteborg, TCO, Svenska yrkeskolföreningen, Svenska facklärarförbundet och några kommuner.*

Skoldirektören i Stockholm anser det likaledes önskvärt med en utvidgning av handelslärarutbildningen till två terminer men, till skillnad från förutnämnda yttranden, huvudsakligen för att möjliggöra assistentlärartjänstgöring. En förlängning av utbildningen i detta syfte ifrågasättes även av *Sveriges skolläraryrkesförbund.*

Sveriges köpmannaförbund anser en kompletterande fackutbildning åtminstone tills vidare nödvändig för lärare i detaljhandelskurser. Förbundet uttalar, att utbildningen vid en handelshögskola eller ett handelsgymnasium, sådan den för närvarande bedrivs, ger en mycket knapphändig undervisning i frågor rörande detaljhandeln och dess inre arbete liksom beträffande försäljning och reklam inom övrig varudistribution. Möjligheter bör därför enligt förbundets åsikt skapas för en ändamålsenlig kompletterande utbildning i distributionslära med särskild hänsyn till detaljhandeln och partihandeln försäljning och reklam, i företagsekonomi beträffande butiks- och lagerorganisation och i varukännedom inom vissa praktiska delar av ämnet. Förbundet anser sig inte i detta sammanhang kunna föreslå hur långa dessa kompletteringskurser bör vara, utan betonar endast deras oundgänglighet för den framtida distributiva undervisningen.

I fråga om undervisningens bedrivande anför *överstyrelsen för yrkesutbildning*, att för närvarande en stor del av den teoretiska utbildningen bedrivs gemensamt för yrkeslärare och handelslärare, vilket medför stora svårigheter att anpassa undervisningen efter deltagarnas skiftande förkunskaper och behov. De sakkunnigas förslag till en i det stora hela skild undervisning för envar av dessa lärarkategorier tillstyrkes därför livligt. Dock framhåller överstyrelsen, att några vattentäta skott ej härigenom får byggas upp mellan de två lärarkategorierna.

e) *Timlärare*

De sakkunnigas förslag till pedagogisk utbildning av timlärare tillstyrkes i huvudsak av *skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, general-*

poststyrelsen, vattenfallsstyrelsen, sex länsskolnämnder, TCO, Handels arbetsgivareorganisation m. fl. organisationer samt några kommuner.

Skolöverstyrelsen anser emellertid de för instruktörer inom industri- och hantverksföretag ifrågasatta pedagogiska kurserna om 5 veckor vara alltför långa med hänsyn till svårigheterna att friställa personal under så lång tid. Utbildningen av lärare i maskinskrivning och stenografi bör enligt överstyrelsens mening vara längre och mer omfattande än enligt sakkunnigförslaget.

Överstyrelsen för yrkesutbildning och TCO anser att de för närvarande enbart för lärare vid skolor för industri och hantverk avsedda allmänna yrkespedagogiska kurserna om 5 veckor övergångsvis bör kunna anordnas även för redan verksamma handelslärare, som saknar pedagogisk utbildning.

TCO finner det absolut erforderligt, att läraraspiranter inom ämnesområdet stenografi och maskinskrivning kan få genomgå pedagogisk utbildning i samma utsträckning som läraraspiranter inom handelsundervisningen i övrigt. Vidare bör eftersträvas att bredda dessa lärares behörighetsområde genom kombination med undervisning i andra ämnen.

D. Lärarutbildningens omfattning och organisation

1. De sakkunniga

a) Utbildningsbehovet

De sakkunniga uttalar, att man vid beräkningen av det framtida utbildningsbehovet av yrkeslärare, handelslärare och ämneslärare i tekniska ämnen, matematik m. m. för den förberedande och egentliga yrkesutbildningen måste taga hänsyn till vissa omständigheter och förhållanden, som är ytterst svåra att bedöma.

För att erhålla en säkrare grund för sin bedömning har de sakkunniga låtit två experter utföra vissa beräkningar angående behovet av lärare inom nyssnämnda områden. Resultatet av detta arbete redovisas i bilagor till betänkandet. Vidare har från länsskolnämnderna inforrats uppgifter om det sammanlagda beräknade behovet för läsåren 1959/61 av nya heltidsanställda lärare i yrkesämnen inom industrins och hantverkets samt handels områden i folkskolor, försöksskolor, yrkesskolor och i utbildningsverksamhet inom näringslivet. De sakkunniga har även beaktat den av överstyrelsen för yrkesutbildning årligen verkställda prognosen angående behovet av yrkes- och handelslärarutbildning för de närmast kommande åren.

Till grund för de av de särskilda experterna utförda beräkningarna av lärarbehovet har, i vad gäller enhetsskolans, praktiska realskolans och yrkesskolornas yrkesundervisning, lagts en kalkyl avseende elevantalet under perioden 1958—1972 inom denna undervisning, dess storlek och för-

ändringar samt dess fördelning på skilda utbildningslinjer. I vad angår de högre tekniska läroverken och handelsgymnasierna har lärarbehovet beräknats på grundval av vissa antaganden rörande den sannolika kommande utbyggnaden av dessa skolformer.

De sakkunniga finner sannolikt, att utbildningsbehovet av berörda lärarkategorier kommer att variera rätt väsentligt år från år med kulminering under förra hälften av 1960-talet. Enligt de sakkunnigas mening bör permanenta utbildningsanstalter inrättas för det långsiktiga behovet, medan det därutöver erforderliga antalet lärare bör utbildas genom mera tillfälligt organiserad verksamhet. Vid en försiktig bedömning, syftande till plausibla genomsnittstal inför de beräknade variationerna i den årliga nyrekryteringen, finner de sakkunniga, att den *stadigvarande* årliga utbildningen, förlagd till tre utbildningsanstalter, bör omfatta ungefär 210 yrkeslärare (4 kurser med vardera 30 och 2 kurser med vardera 45 deltagare) och 90 handelslärare (6 kurser med vardera 15 deltagare), medan den *tillfälligt* organiserade årliga utbildningen, fördelad på två utbildningsanstalter, bör omfatta 120 yrkeslärare och 30 handelslärare. Utbildningen av ämneslärare i tekniska ämnen, matematik m. m. — fördelad på de tre permanenta utbildningsanstalterna — föreslås tills vidare omfatta 36 lärare (3 kurser med vardera 12 deltagare).

b) *Utbildningens förläggning*

De fem för utbildningsverksamheten lämpliga platser, som verksamhetens projekterade omfattning kräver, bör ligga någorlunda jämnt fördelade över landet, framhåller de sakkunniga. Den omständigheten att det här är fråga om relativt korta utbildningstider minskar emellertid betydelsen av utbildningsorternas belägenhet i förhållande till hemorterna. Däremot måste det kravet uppställas, att respektive utbildningsorter — och hit räknas då även sådana närbelägna platser, dit lärarkandidaterna utan större tidsutdräkt eller kostnad kan förflytta sig — har ett skolväsen av en sådan storleksordning och differentiering, att undervisningsövningarna kan genomföras. Detta gäller även den ort till vilken den av de sakkunniga föreslagna utbildningsanstalten med intern övningsskola och elevhem skall förläggas; beträffande denna övningsskola räknas nämligen med ett så begränsat antal avdelningar, att dessa enbart icke täcker behovet av klasser för övningsundervisningen.

De sakkunniga anser även önskvärt, att möjligheter finns att till utbildningen knyta vissa på respektive kursorter boende specialister för undervisning i röst- och talvård, arbetsmarknads- och yrkesvalsfrågor, bok- och bibliotekskunskap o. s. v. Dylika engagemang underlättas givetvis i hög grad, framhåller de sakkunniga, om på kursorten finns ett rikt differentierat utbildningsväsen.

Som utbildningsorter bör enligt de sakkunnigas mening i första hand

ifrågakomma Stor-Stockholm, Göteborg, Malmö-Lund, Linköping och Sundsvall. Därvid beräknas den stadigvarande och med egna lokaler utrustade verksamheten bli förlagd till de tre förstnämnda platserna, medan den mera tillfälliga och i förhyrda lokaler bedrivna utbildningen föreslås bli förlagd till Linköping och Sundsvall. Skulle det framtida lärarbehovet motivera en stadigvarande utbildningsverksamhet på ytterligare en ort, bör Sundsvall ifrågakomma i första hand. Beträffande den enda med intern övningsskola och elevhem föreslagna utbildningsanstalten — avsedd för ungdom från hela landet — framhåller de sakkunniga, att den med hänsyn till sina utöver lärarutbildningen tillkommande uppgifter bör få en central placering, varför en ort inom Stor-Stockholmsområdet synes vara den lämpligaste platsen.

Sammanfattningsvis föreslår de sakkunniga, att lärarutbildningen utbygges och förlägges på sätt som framgår av följande tabell.

Utbildningsort	Stadigvarande årlig utbildning av följande antal		Tillfällig årlig utbildning av följande antal		Årlig utbildning av följande antal ämneslärare i tekniska ämnen, matematik m. m.	Summa årligen utbildade lärare
	yrkeslärare	handelslärare	yrkeslärare	handelslärare		
Stor-Stockholm	90	30			12	132
Göteborg	60	30			12	102
Malmö-Lund	60	30			12	102
Linköping			60	30		90
Sundsvall			60			60
Summa	210	90	120	30	36	486

c) Lärarinstitutet

De sakkunniga har vid sina överväganden av det tidigare av överstyrelsen för yrkesutbildning framlagda förslaget om en statlig övningsskola för den praktiska lärarutbildningen bland annat beaktat de genomgripande reformer på skolans område, som beslutats sedan detta förslag framlades. Den förändrade situationen medför enligt de sakkunnigas mening, att denna läroanstalt — av de sakkunniga benämnd lärarinstitutet — måste erhålla nya och vidgade uppgifter.

I likhet med de icke fullständigt utbyggda anstalterna för utbildning av lärare i yrkesämnen skall lärarinstitutet ombesörja den egentliga kursgivningen. De sakkunniga finner självklart, att institutet i denna verksamhet skall komma att verka impulsgivande och vägledande. Konferenser och fortbildningskurser för de i lärarutbildningen engagerade lärarna och handledarna kan i stor utsträckning förväntas bli förlagda till ett dylikt institut, som också bör kunna bli ett centrum för yrkespedagogisk forskning och försöksverksamhet, då till institutet knytes en statlig övningsskola.

¹ I viss utsträckning torde det bli nödvändigt att förlägga övningslektioner även till handelsgymnasiet i Norrköping.

Samtidigt som det för de sakkunniga framstått som önskvärt, att verksamheten vid övningsskolan skulle ge en rikt fasetterad bild av förberedande och egentlig yrkesundervisning inom industrins, hantverkets och handelns områden, har de funnit det angeläget att antalet undervisningsavdelningar begränsas. De sakkunniga har nämligen ansett det värdefullaste vara, att övningsskolan kan utrustas på ett föredömligt sätt och förses med hjälpmedel av olika slag. Detta medför emellertid, att för lärarutbildningen vid institutet även övriga på kursorten befintliga läroanstalter för yrkesundervisningen i viss utsträckning måste utnyttjas som övningsskolor.

De sakkunniga anser, att övningsskolans avdelningar inom industri och hantverk bör organiseras som en statlig verkstadsskola. Avdelningarna inom handelns område föreslås omfatta dels avdelningar för grundläggande utbildning för kontorsarbete och detaljhandel, dels handelsgymnasium. Totalt skulle övningsskolan omfatta 15 avdelningar och 2 reservverkstäder för industri och hantverk samt 5 avdelningar och 1 klassrum i reserv för handel. Därest skolan erhåller den föreslagna omfattningen, kommer enligt de sakkunnigas beräkningar omkring 350 ungdomar att årligen erhålla undervisning vid densamma. Med avseende på elevrekryteringen föreslås skolan få karaktär av riksskola.

Övningsskolans karaktär av riksskola motiverar enligt de sakkunnigas uppfattning inrättandet av ett elevhem. Då ett stort antal yrkesskolor har elevhem, anser de sakkunniga tillgången till ett elevhem värdefull även från lärarutbildningssynpunkt. Elevhemmet föreslås bli dimensionerat för 150 elever och lärarkandidater och planlagt så att tillbyggnad möjliggöres.

Den för utbildning av 45 yrkeslärare erforderliga lokalytan beräknar de sakkunniga till 475 m². För utbildning av handelslärare och lärare i tekniska ämnen tillkommer 2 × 90 m². Det sammanlagda lokalbehovet skulle alltså bli 655 m². Vid inrättande av ett lärarinstitut har de sakkunniga kunnat göra en kraftig reduktion av de för själva lärarutbildningen avsedda lokalerna. Institutets lokalbehov beräknas exklusive elevhemmet till följande:

Lokaler för lärarutbildningen	370
Övningsskolan:	
avdelningar för industri och hantverk	5 120
avdelningar för handel	515
Gemensamt för lärarutbildningen och övnings-	
skolan	750
Administration m. m.	290
Summa m ²	7 045

Lärarinstitutets ledning bör enligt de sakkunniga utövas av en styrelse om fem personer, nämligen representanter för skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och arbetsmarknadens parter samt därjämte insti-

tutets chef. Den omedelbara ledningen av institutet skall tillkomma dess rektor med två biträdande rektorer som närmaste medhjälpare, den ena knuten till övningsskolans avdelningar för industri och hantverk och den andra knuten till avdelningarna för handel.

Den heltidsanställda lärarpersonal, som bör anställas vid institutet, utöver de ovan nämnda rektorerna och de lektorer, beträffande vilka de sakkunnigas förslag redovisas i det följande, är enligt de sakkunniga 15 yrkeslärare och 8 ämneslärare med uppgift att undervisa vid övningsskolans olika avdelningar. I undervisningsskyldigheten för dessa lärare skall kunna ingå för lärarutbildningen avsedd undervisning i olika former. Det angivna lärarbehovet gäller under förutsättning att bland annat kursundervisningen för lärarkandidater i tekniska ämnen m. m. helt bestrides av timplärare.

Härutöver föreslår de sakkunniga att viss administrationspersonal anställs.

Kostnaderna för institutets uppförande och inredning beräknar de sakkunniga till 13 miljoner kronor. Kostnaderna redovisas närmare i ett följande avsnitt.

d) *Övriga utbildningsanstalter*

Förutsättningarna för lärarkandidaterna att på ett ändamålsenligt sätt fullgöra auskultationer och övningslektioner blir enligt de sakkunniga i hög grad bestämmande för hela utbildningens effektivitet. Organisationen av erforderliga övningsskolor framhålles därför som en fråga av största vikt. Ur utbildningssynpunkt vore det självfallet önskvärt, om till den egentliga kursgivningen på varje permanent kursort kunde knytas speciellt för ändamålet inrättade och avpassade skolor, s. k. interna övningsskolor. En sådan lösning skulle emellertid kräva förhållandevis stora investeringar och vara svår att genomföra så snabbt, som läget kräver. De sakkunniga har därför begränsat sig till att endast på en ort föreslå en läroanstalt med intern övningsskola, d. v. s. en fullständigt utbyggd läroanstalt för här berörda lärarutbildning. Övrig lärarutbildning anser de sakkunniga böra åtminstone tills vidare för övningsundervisningen kunna betjäna sig av på respektive kursorter befintliga skolor, som därmed skulle komma att fungera som externa övningsskolor.

De sakkunniga förklarar sig vara väl medvetna om att anordningen med externa övningsskolor är förenad med vissa olägenheter och förordar särskilda åtgärder för att motverka dessa. De sakkunniga erinrar emellertid också om att anordningen med s. k. externa övningsskolklasser och handledarklasser i stort sett fungerat till belåtenhet vid utbildning av folk-skollärare, även om denna utbildningsform ej är fullt jämförlig med den nu ifrågavarande.

De sakkunniga understryker slutligen kraftigt vikten av att lärosalar och övrigt erforderligt utrymme för den egentliga kursgivningen ordnas i lokaler, som är centralt belägna i förhållande till de tillämnade övningsskolorna.

Lokalbehovet beräknar de sakkunniga i huvudsak enligt följande.

För stadigvarande utbildning av 30 yrkeslärare beräknas lokalbehovet till 350 m². För utbildning av handelslärare erfordras ytterligare 90 m² och för utbildning av lärare i tekniska ämnen, matematik m. m. än ytterligare 90 m². Lokalbehovet blir sålunda för utbildningen i Göteborg respektive Malmö-Lund 530 m². Den tillfälliga karaktären av verksamheten i Linköping och Sundsvall anses motivera en reducering av lokalbehovet. Detta skulle enligt gjorda beräkningar bli, för utbildningen i Linköping 440 m² och för utbildningen i Sundsvall 350 m². De sakkunniga bedömer en ytterligare reducering härav med 125 à 150 m² för vardera utbildningsorten som möjlig, om verksamheten kan förläggas till någon redan befintlig läroanstalt och viss del av dennas utrymmen även kan användas för lärarutbildningen.

I Göteborg och Malmö-Lund föreligger behov av egna lokaler för lärarutbildningen. De sakkunniga beräknar härför kostnader för nybyggnader men framhåller, att möjligheterna till förvärv av redan befintliga byggnader eller del av byggnader givetvis bör undersökas i såväl Göteborg som i Malmö-Lund; även utvägen att förhyra lokaler förutsättes kunna visa sig framkomlig. I Linköping och Sundsvall bör i första hand möjligheterna att hyra erforderliga lokaler noggrant prövas.

På var och en av utbildningsorterna Göteborg och Malmö-Lund bör enligt de sakkunnigas förslag en i denna lärarutbildning engagerad lektor i psykologi och pedagogik förordnas som studierektor för utbildningen av yrkeslärare och handelslärare. I denna egenskap skall han, utöver honom tillkommande undervisningsskyldighet, bland annat svara för utbildningskursernas uppläggning och i samråd med berörda övningsskolors rektorer samordna den teoretiska och praktiska lärarutbildningen samt öva tillsyn över och leda utbildningsverksamheten på kursorten. Därjämte bör var och en av rektorerna vid de externa övningsskolorna närmast ansvara för den lokala ledningen av och tillsynen över den till respektive skola förlagda praktisk-pedagogiska utbildningen.

Den lokala ledningen av den till Linköping och Sundsvall förlagda utbildningsverksamheten bör enligt de sakkunnigas mening lämpligen anförtros åt rektor för någon på kursorten befintlig läroanstalt, som fungerar som övningsskola. Den lokala ledningen av den till Göteborg och Malmö-Lund förlagda utbildningen av ämneslärare i tekniska ämnen, matematik m. m. föreslås ordnad på motsvarande sätt.

e) *Personalbehov för lärarutbildningen*

Enligt de sakkunnigas uppfattning bör undervisningen i den centrala ämnesgruppen psykologi, pedagogik och undervisningsmetodik vid utbildningskurser för yrkeslärare och handelslärare i största möjliga utsträckning bestridas av för utbildningen fast anställda lärare. Härigenom erhålles möj-

lighet att tillgodose det i tidigare sammanhang framhävda önskemålet att utbildningens teoretiska och praktiska delar vävas samman till en enhet. Genom direkt medverkan i den praktiska utbildningen som handledare vid lärarkandidaternas övningslektioner kan lärarna fortlöpande hålla kontakt med de olika skolformernas och undervisningsämnenas speciella problem och erhålla för deras egen undervisning värdefulla anknytningspunkter och erfarenheter. Samtidigt skapas bättre förutsättningar för en enhetlig bedömning av övningslektionerna. De sakkunniga förväntar också, att dessa lärare skall kunna medverka till utformningen av en förbättrad utbildningsgång och utbildningsmetodik på skilda yrkesområden.

För dessa lärarbefattningar föreslår de sakkunniga beteckningen *lektorat i psykologi och pedagogik*. Som kompetenskrav för dessa tjänster uppställer de sakkunniga lägst avlagd filosofie licentiatexamen i psykologi eller pedagogik. Vidare förutsättes att vederbörande erhållit lärarutbildning samt har utpräglad förmåga att undervisa och handleda. Vid tillsättningen bör betydande hänsyn även tagas till sådan tidigare verksamhet, varigenom närmare kännedom om yrkesundervisning och yrkesutbildning kunnat förvävas.

De sakkunniga föreslår, att undervisningsskyldigheten för lektorerna i psykologi och pedagogik bestämmes till cirka 600 effektiva timmar per läsår.

Vad angår utbildningskurserna för blivande ämneslärare i tekniska ämnen, matematik m. m. anser sig de sakkunniga inte för närvarande böra föreslå några fasta lärartjänster med särskild hänsyn till dessa kurser. Antalet lärartimmar i psykologi, pedagogik och allmän undervisningsmetodik vid en sådan kurs är för litet för att bilda underlag för en lektorstjänst. Genomförandet av två kurser per år på samma ort, såsom för yrkeslärare och handelslärare, torde under de närmaste åren inte bli möjligt på grund av den begränsade tillgången på sådana klassavdelningar, vid vilka den praktiska lärarutbildningen bör äga rum. De sakkunniga är emellertid inte främmande för tanken, att viss del av den tjänstgöringsskyldighet, som kommer att åvila de i yrkeslärarutbildningen verksamma lektorerna i psykologi och pedagogik kan fullgöras vid utbildningskurserna för läroverksingenjörer.

Lektorstjänsterna i psykologi och pedagogik bör enligt de sakkunnigas mening inrättas snarast möjligt. De sakkunniga räknar med att tjänsternas innehavare skall kunna börja sin verksamhet, innan samtliga de för lärarutbildningen föreslagna lokalutrymmena hunnit färdigställas.

Vid sin beräkning av det totala lärarbehovet för den föreslagna lärarutbildningen har de sakkunniga utgått från att deltagarantalet i respektive kurser blir i yrkeslärarkursen i Stor-Stockholm 45, i övriga yrkeslärarkurser 30, i handelslärarkurserna 15 och i kurserna för blivande lärare i tekniska

ämnen m. m. 12 deltagare. Vidare har de sakkunniga utgått från att en uppdelning på mindre grupper är nödvändig under vissa undervisningsmoment. Slutligen grundar sig beräkningen av lärarbehovet på de sakkunnigas förslag till timplaner för respektive kurser.

Utifrån angivna utgångspunkter beräknar de sakkunniga antalet erforderliga lärartimmar per läsår för respektive utbildningsanstalter och kurser på sätt som framgår av nedanstående tablå. Det bör observeras att siffrorna för yrkeslärare och handelslärare avser två kurser per ort och läsår medan siffrorna för lärare i tekniska ämnen m. m. endast avser en kurs per ort och läsår.

Utbildningsort	Antal lärartimmar för utbildning av			Minskning på grund av möjligheter till gemensam undervisning	Summa lärartimmar
	yrkeslärare	handelslärare	ämneslärare i tekniska ämnen, matematik m. m.		
Stor-Stockholm	3 856	1 552	980	138	6 250
Göteborg	2 708	1 552	980	138	5 102
Malmö-Lund	2 708	1 552	980	138	5 102
Linköping	2 708	1 552	—	44	4 216
Sundsvall	2 708	—	—	—	2 708
Summa	14 688	6 208	2 940	458	23 378

För bestridande av viss del av denna undervisning föreslås beträffande Stor-Stockholm fyra lektorer i psykologi och pedagogik, medan för var och en av utbildningsorterna Göteborg och Malmö-Lund föreslås tre lektorer i psykologi och pedagogik. Övrig undervisning på nämnda utbildningsorter beräknas ombesörjd av timlärare och särskilt engagerade experter. För utbildningen i Linköping och Sundsvall föreslår de sakkunniga — så länge verksamheten bedrivs i ovan angiven omfattning — tre respektive två heltidsanställda lärare för undervisning i psykologi, pedagogik, allmän undervisningsmetodik m. m. med om möjligt samma kompetens som lektorerna i psykologi och pedagogik. Utöver dessa heltidsanställda lärare kräves även i dessa fall att viss undervisning ombesörjes av timlärare och särskilt engagerade experter.

f) Tillsynen över lärarutbildningen

De sakkunniga förklarar, att deras utredning av frågan om yrkesutbildningens centrala ledning ej fortskridit så långt, att något ställningstagande till huvudprinciperna för frågans lösning kunnat ske. Med anledning härav förordas att överinseendet över den föreslagna lärarutbildningen ordnas i anslutning till nuvarande organisation till dess att statsmakterna fattar definitiva beslut om den framtida centrala ledningen av yrkesutbildningen.

De sakkunniga föreslår sålunda, att utbildningen av yrkeslärare och handelslärare samt de för dessa lärare föreslagna lärarutbildningsanstalterna

ställes under tillsyn av överstyrelsen för yrkesutbildning, och att den föreslagna lärarutbildningen av ingenjörer ställes under tillsyn av skolöverstyrelsen. Ett nära samarbete mellan de båda överstyrelserna förutsättes äga rum vid planering och tillsyn av all hithörande lärarutbildning.

Mot de sakkunnigas förslag i denna del har reservation anförts av ledamoten Forssell, som ansett att tillsynen över hela den lärarutbildning, varom här är fråga, tills vidare bör utövas av överstyrelsen för yrkesutbildning.

2. Remissyttranden

a) Utbildningsbehovet

Flertalet yttranden vitsordar eller lämnar utan erinran den av de sakkunniga företagna bedömningen av lärarutbildningens erforderliga omfattning. Tillräckligheten av denna ifrågasättes dock i några yttranden och i ett par yttranden föreslås viss begränsning eller omfördelning av de föreslagna utbildningsanordningarna.

Skolöverstyrelsen anser, att de krav, som kan ställas på utbildningsverksamhetens omfattning och organisation, tillgodoses genom förslaget om dels en stadigvarande utbildningsverksamhet, dels en tillfällig sådan. Överstyrelsen framhåller dock, liksom de sakkunniga, vikten av att examinationskapaciteten fortlöpande omprövas och anpassas efter de förändringar på efterfrågesidan, som enhets- och yrkesskoleväsendets utbyggande framkallar. Vissa av de lärarkategorier, det här gäller, kan, framhåller skolöverstyrelsen, väntas bli starkt efterfrågade också inom näringslivet, vilket motiverar att kapaciteten beräknas med nöjaktig marginal.

Överstyrelsen för yrkesutbildning förklarar sig övertygad om att det av utredningen beräknade lärarbehovet ej är tilltaget i överkant och understryker att expansionen på yrkesutbildningens område ej får äventyras genom att tillgången på utbildade lärare förblir otillräcklig. En liknande uppfattning framföres av *arbetsmarknadsstyrelsen*.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anser den föreslagna utbildningskapaciteten otillräcklig, beroende bland annat på att det stora behovet av efterutbildning och fortbildning för lärare i yrkesämnen ej tillräckligt beaktats.

1957 års skolberedning noterar, att betänkandet inte redovisar uppgifter om det nuvarande antalet lärare i yrkesämnen och att beräkningarna av examinationsbehovet under de närmaste åren följaktligen blir ytterligt approximativa. Skolberedningen framhåller som en annan betydande osäkerhetsfaktor, att beräkningarna utgår från nuvarande organisation av försöksskolan och nuvarande fördelning av eleverna på skilda linjer; förskjutningar härvidlag påverkar givetvis behovet av skilda lärarkategorier. Skolberedningen understryker dock, att förverkligandet av förslagen med avseende på utbildningsresursernas totala dimensionering inte får fördröjas av eventuellt erforderliga ytterligare överväganden.

Statskontoret framhåller svårigheterna att beräkna det framtida behovet av yrkeslärare och anser att det såväl med hänsyn härtill som från andra synpunkter bör anstå med en fullständig utbyggnad av lärarutbildningen i den omfattning de sakkunniga föreslagit. Statskontoret föreslår därför en begränsning och en koncentration av utbildningen till två permanenta och en eller två tillfälliga utbildningsanstalter.

Statens organisationsnämnd förordar likaledes en koncentration av lärarutbildningen till färre utbildningsenheter. Kostnaderna per elev och år skulle minska, om antalet elever per utbildningsenhet ökades.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation förordar, att permanenta utbildningsanordningar skapas endast i den utsträckning, som erfordras för att tillgodose ungefär en tredjedel av det nu beräknade omedelbara utbildningsbehovet av lärare. Organisationen understryker att den härmed åsyftar ej en begränsning utan endast en omfördelning av resurserna från permanenta till tillfälliga för vinnande av större anpassningsmöjligheter.

b) *Utbildningens förläggning*

Frågan om lokaliseringen av de föreslagna utbildningsanstalterna har tilldragit sig stort intresse. De hänseenden kring vilka detta intresse har koncentrerat sig är den föreslagna förläggningen av lärarinstitutet, frågan om förläggande av en stadigvarande i stället för, som föreslagits, en tillfällig utbildningsanstalt till Norrland samt valet av förläggningsorter för utbildningsanstalterna fränsett lärarinstitutet; frågan om en lämplig Norrlandsort har föranlett ett stort antal meningsyttringar.

I flera av yttrandena har man efterlyst en närmare motivering för valet av de föreslagna orterna.

Lärarinstitutets förläggning till Stockholm tillstyrkes i ett mindre antal yttranden, medan flertalet remissinstanser förordat förläggning till annan ort, företrädesvis någon mellansvensk stad.

Skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning (en reservant), länskolnämnderna i Stockholms län och Jämtlands län, Stockholms läns landstings förvaltningsutskott samt Stockholms stad tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget om institutets förläggning till Stor-Stockholm, länskolnämnden i Stockholms län dock med förord för länsdelen.

Skolöverstyrelsen påpekar, att enligt vad överstyrelsen inhämtat planerar Stockholms stad att upprätta tre nya yrkesskolor i Enskede, Räcksta och Västertorp, var och en med cirka 400 elevplatser. Möjligheterna till samverkan med Stockholms stad beträffande utnyttjandet av ifrågavarande lokaler för övningsskolan bör enligt skolöverstyrelsens mening beaktas.

Yrkesskoldirektören i Stockholm framhåller, att nybyggnaden av ett stort lärarinstitut i Stor-Stockholm sannolikt icke kan komma till stånd under de allra närmaste åren; någon tomt för ändamålet har veterligen ej reser-

rats. Yrkesskoldirektören finner det dock vara av vikt att utbildningsverksamheten i Stockholm snarast får föreslagen omfattning, tills vidare med anlåtande av inköpta eller förhyrda lokaler. Stadens yrkesskolväsen har på grund av sin snabba expansion mycket svårt att avstå lokaler till den utvidgade lärarutbildningen.

Institutets förläggning till annan ort förordas eller ifrågasättes av *arbetsmarknadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, lokaliseringsutredningen, statens hantverksinstitut, två länsskolnämnder, fyra länsarbetsnämnder, två handelskammare, Svenska landstingsförbundet och några kommuner.*

Byggnadsstyrelsen ifrågasätter om institutet måste förläggas till Stockholm med hänsyn bland annat till de begränsade markresurserna.

Statskontoret — som för övrigt avstyrker tillskapandet av ett lärarinstitut — finner förslaget om en till Stockholm förlagd statlig utbildningsanstalt inge betänkligheter, särskilt just nu när inom lokaliseringsutredningen överväges, i vad mån statliga ämbetsverk och annan statlig verksamhet lämpligen kan omlokaliseras till orter utanför Stockholmsområdet. Statskontoret anser att det rimligen bör finnas någon annan mellansvensk stad, som lämpar sig för utbildning av yrkeslärare. En närmare utredning av denna fråga finner statskontoret ofrånkomlig.

Lokaliseringsutredningen säger sig ha konstaterat, att de omfattande investeringarna i specialinredda lokaler i Stockholm i hög grad försvårar omlokaliseringar av dit förlagda undervisningsanstalter. Med hänsyn härtill och till den stora angelägenheten av att sprida undervisningsmöjligheterna inom landet uttrycker utredningen stor tveksamhet inför ett förläggande av den enda fullt utbyggda läroanstalten för lärare i yrkesämnen till Stor-Stockholm. Utredningen har icke funnit de sakkunnigas skäl härför bärande. Då lärarinstitutet föreslås bli utrustat med egen övningsskola reduceras avsevärt beroendet av andra skolor för övningsändamål. Utredningen finner vidare tveksamt, om en övningsskola — delvis av internatkaraktär — i huvudstaden eller dess omedelbara omgivning erbjuder en lämplig studiemiljö för ungdom från olika delar av landet. Tomtfrågan torde vålla stora svårigheter; den ytterligare belastningen på stadens hyresmarknad torde även vara en olägenhet att notera. Med hänsyn till det anförda anser lokaliseringsutredningen det böra undersökas om institutet kan förläggas till annan mellansvensk stad än Stockholm.

I några yttranden hävdas att en stadigvarande utbildningsanstalt bör förläggas till Norrland. Denna uppfattning framföres av *länsskolnämnden i Jämtlands län, samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen, Ronneby stad och Umeå stad, TCO och lärarorganisationerna*. I flertalet av nämnda yttranden framföres också den åsikten att vid den till Norrland förlagda utbildningsanstalten jämväl borde bedrivas utbildning av handelslärare.

Frågan om valet av förläggningsort för den till Norrland förlagda utbildningen har föranlett ett stort antal från de sakkunnigas förslag avvikande meningsyttringar.

Föreslagen förläggning till *Sundsvall* tillstyrkes av *länskolnämnderna i Kristianstads län, Jämtlands län och Västernorrlands län, Svenska teknologföreningen* och *Sundsvalls stad*. Det framhålles, att Sundsvall har goda förutsättningar för ändamålet och att varken lokal- eller lärarresurser torde erbjuda några problem.

I de övriga yttranden som berör denna fråga framhålles, att utbildningsorten bör ligga i övre Norrland. Denna uppfattning företrädes av bland andra *överstyrelsen för yrkesutbildning, 1957 års skolberedning, länskolnämnderna i Gävleborgs län, Västerbottens län och Norrbottens län, handelskammaren i Norrbotten och Västerbotten, städerna Örebro, Umeå, Skellefteå och Kiruna* samt *TCO*. Som alternativ till Sundsvall nämnes Umeå, Skellefteå och Luleå, beträffande vilka orter gynnsamma förutsättningar med avseende på yrkesutbildningsväsendets omfattning och förgrening angives föreligga.

Föreslagen förläggning till Göteborg, Malmö-Lund och Linköping tillstyrkes eller lämnas utan erinran i flertalet yttranden. Några uttryck för tvekan eller avvikande meningar förekommer dock. Således förklarar *lokaliseringstudredningen* sig med hänsyn till sina direktiv icke vilja framföra några synpunkter i anledning av föreslagen förläggning till Göteborg och Malmö-Lund. Från lokaliseringspolitiska synpunkter finner utredningen dock tvekan kunna råda om lämpligheten härav.

Statens hantverksinstitut förordar Jönköping eller Borås i stället för Göteborg, därvid Linköping borde utbytas mot Örebro eller Karlstad. Institutet anser dels att Göteborg är mindre lämpligt ur allmän lokaliserings-synpunkt, dels att någon läroanstalt bör förläggas i en sådan landsdel, som erbjuder den för vårt land ofta förekommande näringslivsbilden av en regional koncentration av olika småindustri- och hantverksföretag utanför storstadsrayonerna och dessas dominans.

c) *Lärarynstitutet*

Inrättandet av ett lärarynstitut tillstyrkes av *skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, kommerskollegium, telestyrelsen, flertalet länskolnämnder och länsarbetsnämnder, tre handelskammare, kollegienämnderna vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola i Göteborg, skoldirektören och kammarkontoret i Stockholm, Stockholms läns landstings förvaltningsutskott, allmänna skolstyrelsen i Göteborg, Svenska landstingsförbundet, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, yrkesskolväsendets olika organisationer* samt flertalet av de kommuner som yttrat sig i frågan.

Skolöverstyrelsen understryker behovet av ett väldimensionerat lärarinstitut jämte övningsskola med tillräckligt många för yrkesutbildningen representativa avdelningar. Överstyrelsen betonar även vikten av att lärarinstitutet blir ett pedagogiskt centrum på ifrågavarande område. Risken för punktundervisning, sådan den kan förekomma i den nuvarande utbildningen, bör enligt överstyrelsen lättare kunna undvikas, då ett lärarinstitut får svara för utbildningen, vilket bland annat ger betydligt större möjligheter än hittills att uppgöra planmässiga arbetsordningar och organisera ett effektivt samarbete mellan de i en kurs medverkande lärarna.

Kommerskollegium anser investeringskostnaderna för institutet inge starka betänkligheter. *Kommerskollegium* finner emellertid de skäl, som de sakkunniga framlagt, så vägande att kollegiet trots de höga kostnaderna icke anser sig böra avstyrka förslaget i denna del. Som angeläget framhålles dock att det vid ärendets fortsatta beredning noga prövas, om icke syftet med institutet kan tillgodoses på ett tillfredsställande sätt med lägre kostnader.

Svenska yrkesskolföreningen anser fullständiga lärarinstitut med benämningen lärarhögskolor böra inrättas också i Göteborg och Malmö-Lund. Även *TCO* jämte *lärarorganisationerna, länsskolnämnden i Hallands län* samt *Kungsbacka stad* anser, att interna övningsskolor bör knytas till utbildningsanstalterna på dessa platser. *Kungsbacka stad* framhåller, att risk föreligger för en nedvärdering av den utbildning, som ej bedrivs vid lärarinstitut.

Stockholms läns landstings förvaltningsutskott anser att den ytterligare utredning, som nödvändigtvis måste föregå lärarinstitutets tillkomst, snarast bör komma till stånd och anför härom.

Därvid bör måhända undersökas förutsättningarna att samordna tillkomsten av en till lärarinstitutet knuten övningsskola med någon planerad kommunal yrkesskola. En på så sätt åstadkommen investeringsbesparing kan på intet sätt äventyra det önskvärda urvalet vid lärarekryteringen. Under alla förhållanden bör vid lärarinstitutets lokalisering och övningsskolans planering stor hänsyn tagas till omfattningen av och yrkesdifferentieringen inom den eller de kommunala skolor, med vilka lärarinstitutet kommer att samarbeta.

Inrättandet av ett lärarinstitut avstyrkes av *statskontoret, Svenska arbetsgivareföreningen, Handelsn arbetsgivareorganisation, handelskammaren i Stockholm* och *Linköpings stad*.

Statskontoret, som icke kan tillstyrka ett lärarinstitut av föreslagen typ, framhåller, att av de beräknade totala investeringskostnaderna om 14 miljoner kronor skulle 13 miljoner falla på lärarinstitutet. För sistnämnda kostnad skulle därvid kunna anskaffas lokaler för utbildning av 132 lärare, medan för återstående 1,4 miljoner kronor skulle kunna anskaffas lokaler för utbildning av 204 lärare. Även driftkostnaderna blir, påpekar statskon-

toret, betydligt större om en utbildningsanstalt förses med övningskola. Statskontoret ifrågasätter behovet härav, och erinrar om att den teoretiska utbildningen avses omfatta endast en termin.

Beträffande det föreslagna elevhemmet framhåller *överstyrelsen för yrkesutbildning*, att frågan om en till Stockholm förlagd riksskola med elevhem rymmer många svåra problem och *byggnadsstyrelsen* ställer sig tveksam till behovet av ett elevhem, om lärarinstitutet förlägges till Stockholmsområdet.

Statskontoret och *statens organisationsnämnd* avstyrker förslaget om ett elevhem.

Vad gäller lärarinstitutets organisation i övrigt avstyrker *överstyrelsen för yrkesutbildning* inrättandet av en särskild styrelse för institutet och förordar att den direkta ledningen utövas av överstyrelsen själv. Överstyrelsen föreslår vidare, att lärarinstitutet redan från början skall omfatta också en forskningsavdelning.

d) Övriga utbildningsanstalter

Bortsett från frågan om utbildningsanstalternas lokalisering har de sakkunnigas förslag och överväganden rörande här ifrågavarande utbildningsanstalter föranlett särskilda uttalanden endast i några begränsade avseenden.

e) Personalbehovet för lärarutbildningen

Yttrandena har, i vad angår de sakkunnigas beräkningar och förslag rörande lärarbehovet, begränsats till frågan om inrättandet av lektorstjänster i psykologi och pedagogik.

Överstyrelsen för yrkesutbildning ansluter sig till alla delar till de sakkunnigas förslag och framhåller, att dessa lärare bör anställas med det snaraste. De lektorer, som i framtiden ej kommer att knytas till lärarinstitutet i Stockholm, förutsättes bli uppförda som tjänstemän på överstyrelsens stat. Förslaget tillstyrkes vidare av *Göteborgs stad*, *TCO* och *SACO*. *TCO* föreslår därjämte inrättandet av särskilda lektorstjänster i yrkespedagogik.

Skolöverstyrelsen ifrågasätter, om kravet på lektorskompetens behöver, såsom föreslagits, upprätthållas i fråga om samtliga lärartjänster i psykologi och pedagogik. Överstyrelsen anser, bland annat med hänsyn till handledaruppgifterna, seminarieadjunkter i lönegrad A 23 tills vidare kunna ifrågakomma som huvudlärare i nämnda ämnen. *Statskontoret* är på denna punkt av samma mening som skolöverstyrelsen.

f) *Tillsynen över lärarutbildningen*

De sakkunnigas förslag att tillsyn skall utövas delvis av överstyrelsen för yrkesutbildning, delvis av skolöverstyrelsen tillstyrkes av *några läns skolnämnder, Sveriges skollärförbund* och ett *mindre antal kommuner*.

Skolöverstyrelsen konstaterar, att de sakkunnigas förslag innebär, att utbildningen av yrkeslärare — även de enbart för enhetsskolan avsedda branschläraryrarna — och handelslärare samt de för dessa lärare föreslagna lärarutbildningsanstalterna ställes under tillsyn av överstyrelsen för yrkesutbildning, medan den föreslagna lärarutbildningen av ingenjörer ställes under tillsyn av skolöverstyrelsen. Enligt skolöverstyrelsens mening bör en gemensam kommitté med representanter för de bägge verken tillsättas med uppgift att organisera och utöva tillsyn över den föreslagna lärarutbildningen under den tid som återstår innan statsmakterna tar ställning till frågan hur skolväsendets centrala ledning skall enhetliggöras. Härigenom skapas ökade möjligheter för att den erfarenhet om enhetsskoleväsendet, som överstyrelsen äger, kan komma lärarutbildningen till godo.

Följande myndigheter m. fl. anser, att tillsynen bör utövas av överstyrelsen för yrkesutbildning, nämligen *överstyrelsen för yrkesutbildning, fyra läns skolnämnder, några länsarbetsnämnder och handelskammare, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Handelsnäringslivet, Sveriges köpmannaförbund, Svenska yrkesskolföreningen och Svenska fackläraryrarnas förbund*. Härutöver uttalas i ytterligare en del yttranden den uppfattningen, att tillsynen bör utövas av *en central myndighet*.

E. Kostnadsberäkningar

I. De sakkunniga

a) *Investeringskostnader*

De sakkunnigas beräkningar av investeringskostnaderna avser anordningarna för verksamheten på de tre orter, där enligt deras förslag utbildningsanstalter för det stadigvarande utbildningsbehovet bör upprättas. Som redan nämnts utgår kostnadsberäkningarna från att lokalbehovet tillgodoses genom nybyggnader, ehuru man framhåller, att möjligheterna till förvärv eller förhyrning av befintliga byggnader bör undersökas i Göteborg och Malmö-Lund.

De sakkunniga har utgått från kostnaderna för uppförande av skolbyggnader av god standard på här ifrågavarande tätorter och genomgående räknat med en byggnadskostnad om 1 100 kronor per m². I beräkningarna ingår icke i något fall kostnader för anskaffning av tomt, ej heller för planeringsarbeten, utvändiga ledningar o. dyl., vilka kostnader blir beroende av tomtens beskaffenhet och läge.

Investeringskostnaderna sammanfattas av de sakkunniga i följande uppställning.

Stor-Stockholm:

Lärarynstitutet:

byggnadskostnader	7 750 000	
inredning, inventarier, utrustning	1 550 000	
Elevhemmet	<u>3 700 000</u>	13 000 000

Göteborg:

Byggnadskostnader	583 000	
Inredning, inventarier, utrustning	<u>125 000</u>	708 000

Malmö-Lund:

Byggnadskostnader	583 000	
Inredning, inventarier, utrustning	<u>125 000</u>	<u>708 000</u>

Summa kronor 14 416 000

b) *Driftkostnader*

Beräkningarna av de årliga kostnaderna för lärarutbildningen omfattar dels utbildningen av timplärare, dels den till de föreslagna utbildningsanstalterna förlagda utbildningen av heltidsanställda lärare.

För timplärarynstitutet har de sakkunniga icke ansett sig böra föreslå särskilda lokaler eller fast anställda lärare. Några noggranna beräkningar av de årliga kostnaderna för denna utbildning har med hänsyn till ovissheten rörande härför betydelsefulla olika förhållanden icke kunnat framläggas. De sakkunniga har därför begränsat sig till att, utifrån en timplärarynstitututbildning av viss föreslagen omfattning, göra en beräkning av kostnaderna för budgetåret 1960/61. Härvid har för en kursverksamhet omfattande 32 kurser av skilda slag för utbildning av omkring 1 300 lärare beräknats en sammanlagd kostnad av 357 000 kronor.

I fråga om utbildningen av heltidsanställda lärare framhålles att de härför beräknade kostnaderna ej är fullständiga. Sålunda upptages icke några hyreskostnader för den till Linköping och Sundsvall förlagda utbildningen. Ej heller medräknas några kostnader för studiehjälpen till eleverna vid lärarynstitutets övningsskola. De årliga kostnaderna för institutets elevhem beräknas i stort sett kunna täckas av inackorderings- och bespisningsavgifter, varför de sakkunniga avstått från att närmare utreda inkomst- och utgiftsstaten för elevhemmets drift. På skilda punkter har de sakkunniga sett sig nödsakade att kalkylera med approximativa värden. Vad gäller löneställningen för lärarna vid utbildningsanstalterna har de sakkunniga utgått från att dessa lärare ej bör bli sämre ställda än lärarna vid folkskoleseminarier med folkskollärlinje. Härutöver har de sakkunniga räknat med vissa avlöningsförstärkningar ävensom särskilda arvoden till vissa av de i utbildningsverksamheten engagerade. Beträffande ersättningen till

lärarkandidaterna under utbildningstiden har de sakkunniga räknat med de belopp, som av dem föreslagits.

De årliga kostnaderna för utbildning av *heltidsanställda* lärare i yrkesämnen redovisas av de sakkunniga i följande tabell. I där angivna belopp ingår även de beräknade kostnaderna för blivande yrkeslärares assistentlärartjänstgöring.

	Avlöningar och arvoden	Omkostnader, materiel, böcker, m. m.	Ersättning till lärar- kandidaterna	Summa kronor
Stor-Stockholm	1 115 000	285 000	980 000	2 380 000
Göteborg	325 000	32 000	735 000	1 092 000
Malmö-Lund	320 000	32 000	735 000	1 087 000
Linköping	260 000	25 000	665 000	950 000
Sundsvall	175 000	16 000	490 000	681 000
Summa kronor	2 195 000	390 000	3 605 000	6 190 000

2. Remissyttranden

Endast ett fåtal yttranden ingår särskilt på de av de sakkunniga gjorda kostnadsberäkningarna. I åtskilliga yttranden har emellertid, såsom framgått av det tidigare anförda, kostnaderna, särskilt investeringskostnaderna, spelat en viktig roll vid bedömningen av frågan om ett lärarinstitut bör inrättas eller ej.

Byggnadsstyrelsen förutsätter, att lokalbehovet blir föremål för fortsatt utredning och att denna sker i samråd med byggnadsstyrelsen. Den av de sakkunniga beräknade kostnaden av 1 100 kronor per m² finner byggnadsstyrelsen, vad beträffar Malmö-Lund, vara väl högt räknad. För övrigt anser byggnadsstyrelsen de beräknade byggnadskostnaderna vara i hög grad preliminära och endast angivande de planerade utbildningsanstalternas storleksordning.

Länsskolnämnden i Malmöhus län anser däremot den för den föreslagna utbildningsanstalten i Malmö-Lund beräknade investeringskostnaden av 583 000 kronor vara tilltagen i underkant.

I fråga om driftkostnaderna framhåller *skolöverstyrelsen* att det av överstyrelsen ifrågasatte utbytet av lektorstjänster mot adjunkturer medför vissa kostnadsminskningar. I samma riktning verkar även den av överstyrelsen föreslagna reduktionen av timtalen för vissa ämnen.

Härutöver göres beträffande beräkningen av driftkostnaderna ej annan erinran än att *TCO* och *SACO*, såsom tidigare redovisats, anser löner, undervisningsskyldighet och arvoden m. m. för de i lärarutbildningen engagerade böra fastställas på grundval av förhandlingar.

IV. Anslagsberäkningar för budgetåret 1960/61

A. Lärarutbildningskurser för läroverksingenjörer

	Anslag	Nettoutgift
1958/59	320 000	261 320
1959/60 (statsliggaren s. 681)	380 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att detta reservationsanslag för nästa budgetår höjes med 13 000 kronor. Den av överstyrelsen beräknade ökningen av medelsbehovet betingas av dels förslag om höjd ersättning till kursdeltagare från 1 022 kronor per månad under den andra utbildningsterminen till ett sammanlagt belopp för hela denna termin av 6 000 kronor, dels bortfall av en för innevarande budgetår upptagen post på 30 000 kronor till utrustning av en fysikinstitution, dels vissa öknings av kostnaderna för kursernas anordnande.

Under innevarande budgetår anordnas tre lärarutbildningskurser för läroverksingenjörer. Överstyrelsen föreslår, att samma antal anordnas under budgetåret 1960/61. Beträffande de hittills gjorda erfarenheterna av denna kursverksamhet anför överstyrelsen bland annat följande.

Alltsedan överstyrelsen i oktober 1956 framlade utredning rörande pedagogisk utbildning av bland annat personer med teknisk gymnasieutbildning, vilken legat till grund för förslaget till här ifrågasvarande lärarutbildning, har såväl överstyrelsen som arbetsmarknadsverket erfarit det stora intresse, som från ingenjörernas sida visats för denna utbildningsväg. Till kurserna under läsåret 1958/59 anmälde sig 103 sökande och till innevarande års kurser 90 sökande. Ej heller detta år hade alla intresserade från början klart för sig vilka krav som ställes på de sökande. Flera var därför formellt obehöriga. Fullt antal deltagare i kurserna nåddes dock även innevarande år, sedan Kungl. Maj:t givit skolöverstyrelsen rätt medgiva sökande tillträde till kurs, oaktat han icke fullgjort hela den föreskrivna praktiken i näringslivet eller lärartjänstgöringen. I några fall har även i år föreskrivits, att vederbörande icke skulle erhålla betyg över genomgången kurs, förrän han visat sig ha fullgjort ytterligare praktik eller tjänstgöring.

Beträffande beräkningen av anslagsbehovet inhämtas av framställningen i huvudsak följande.

Kostnaderna för varje årskurs har tidigare beräknats till 55 960 kronor. Såvitt nu kan bedömas, torde kostnaderna även under nästkommande budgetår kunna hålla sig inom ungefär samma ram, trots att timlärararvodena höjts. Överstyrelsen räknar med en kostnad av 56 000 kronor per årskurs.

Enligt numera gällande bestämmelser kan lärare, som undervisar vid kurs, därest han icke är bosatt på kursorten, erhålla resekostnadsersättning och traktamente enligt bestämmelserna i allmänna resereglementet. Överstyrelsen beräknar för denna nya post 3 000 kronor.

Till de direkta kostnaderna för kurserna måste vidare läggas kostnader för annonsering — innevarande budgetår cirka 2 150 kronor — samt kostnader i samband med sådan konferens med kursledare och kursföreståndare, som kan prövas erforderlig och som i gällande föreskrifter förutsättes kunna äga rum. Tillhopa beräknar överstyrelsen för dessa poster samt oförutsedda utgifter en summa av 6 000 kronor.

Överstyrelsen räknar med att den reservation, som fanns vid ingången av budgetåret 1959/60, kommer att förbrukas under nämnda budgetår. Totalkostnaderna för kursverksamheten under budgetåret 1960/61 skulle sålunda kunna beräknas till $(36 \times 6\ 000 + 3 \times 56\ 000 + 3\ 000 + 6\ 000 =)$ 393 000 kronor, d. v. s. en höjning i jämförelse med innevarande års anslag med 13 000 kronor.

B. Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen

	Anslag	Nettoutgift
1958/59	1 124 000	897 201
1959/60 (statsliggaren s. 792)	1 523 000	
1960/61 (förslag)	1 873 000	

Under denna anslagspunkt torde få redovisas jämväl vissa förslag om nya anslag, som framlagts i samband med de tidigare redovisade reformförslagen rörande yrkeslärarytbildningen. — *Överstyrelsen för yrkesutbildning* har, utifrån den förutsättningen att inrättandet av ett lärarinstitut påbörjas redan budgetåret 1960/61, föreslagit, att särskilda anslag anvisas till avlöningar, omkostnader och materielanskaffning vid lärarinstitutet. De medel, som erfordras för dessa ändamål, har av överstyrelsen beräknats till sammanlagt 147 300 kronor.

Beträffande anslaget till utbildning av lärare vid yrkesundervisningen föreligger två av överstyrelsen för yrkesutbildning gjorda anslagsframställningar. Den ena av dessa avser medelsbehovet för budgetåret 1960/61, därest en nyordning i fråga om utbildningen av lärare i yrkesämnen på grundval av föreliggande reformförslag inte skulle komma till stånd. Den andra anslagsframställningen, ingiven efter reformförslagets remissbehandling i överstyrelsen, gäller de ytterligare medel som skulle fordras, om en dylik nyordning genomfördes.

I sin förstnämnda framställning beräknar överstyrelsen för en ökning av antalet instruktions- och fortbildningskurser ävensom för redan beslutad höjning av traktamentena till deltagare i lärarutbildningskurser från 13 till 14 kronor respektive från 7 till 8 kronor en anslagshöjning med 151 000 kronor.

Inom ramen för äskade medel har överstyrelsen upptagit ett belopp till viss försöksverksamhet i fråga om engelska språket. Överstyrelsen framhåller, att civilekonomer ofta bestrider undervisning i detta språk i avdel-

ningar, som förutsätter realexamenskunskaper eller motsvarande hos eleverna. Det vore därför lämpligt om överstyrelsen kunde i begränsad omfattning bereda civilekonomer möjlighet att komplettera sina kunskaper i engelska genom deltagande i en av Hermods anordnad ett-betygskurs i detta språk och därvid tilldela dem bidrag till kurskostnaderna enligt liknande grunder, som tidigare tillämpats för andra lärarkategorier.

Överstyrelsen hemställer vidare om en höjning av dagtraktamentet för kursdeltagare från 14 till 16 kronor. En dylik höjning är enligt överstyrelsen ett absolut minimikrav icke minst med hänsyn till rekryteringen. Kostnaden för den föreslagna höjningen beräknar överstyrelsen till 62 000 kronor.

Vid inrättande av föreslagna fyra lektorstjänster i psykologi och pedagogik, vilkas avlöningar skulle bestridas ur överstyrelsens avlöningsanslag, uppkommer ett minskat behov av för lärarutbildningen tillfälligt engagerade föreläsare m. fl. Den härav föranledda minskningen av medelsbehovet under detta anslag beräknas till 101 000 kronor.

Sammanfattningsvis beräknar överstyrelsen, under förutsättning att annan förändring i utbildningsförhållandena än inrättandet av fyra lektorstjänster ej vidtages, anslagsbehovet till $(1\,523\,000 + 151\,000 + 62\,000 - 101\,000 =)$ 1 635 000 kronor, vilket innebär en höjning med 112 000 kronor.

I sin sist ingivna anslagsframställning hemställer överstyrelsen att, därest förslag om förbättrad lärarutbildning förelägges 1960 års riksdag, ifrågavarande anslag höjes med ytterligare sammanlagt 455 000 kronor. Av detta belopp belöper 160 000 kronor på den av de sakkunniga föreslagna förlängningen av de pedagogiska terminskurserna för yrkeslärare och handelslärare med tre veckor. För ytterligare kurser beräknar överstyrelsen 260 000 kronor, varav bland annat 90 000 kronor för ytterligare en yrkeslärarkurs, 40 000 kronor för ytterligare en handelslärarkurs och 30 000 kronor för kompletterande fackutbildning av blivande deltagare i handelslärarkurser. För hyreskostnader beräknas 80 000 kronor, för anskaffning av möbler, böcker m. m. 200 000 kronor samt för erforderlig skrivpersonal och annan hjälp till programmets genomförande 49 000 kronor, tillhopa 329 000 kronor. Med hänsyn till den föreslagna höjningen av yrkeslärarnas ersättning under kurstiden till 1 020 kronor, vilken ersättning i fortsättningen anses böra utgå från anslaget till Ersättning till deltagare i vissa kurser för lärarutbildning, räknas slutligen med en minskning av här ifrågavarande anslag med 294 000 kronor på grund av bortfallande traktamentskostnader.

Överstyrelsens äskanden under ifrågavarande anslag uppgår sålunda till $(1\,523\,000 + 151\,000 + 62\,000 - 101\,000 + 160\,000 + 260\,000 + 329\,000 - 294\,000 =)$ 2 090 000 kronor, vilket innebär en höjning i förhållande till innevarande års anslag med 567 000 kronor.

C. Ersättning till deltagare i vissa kurser för lärarutbildning

	Anslag	Nettoutgift
1958/59	800 000	487 731
1959/60 (statsliggaren s. 794)	1 260 000	
1960/61 (förslag)	2 042 000	

Överstyrelsen för yrkesutbildning har hemställt om en höjning av detta anslag med 1 173 000 kronor. Därav hänför sig 16 000 kronor till en genom beslut den 28 maj 1959 beslutad höjning av ersättningen till vissa deltagare i handelslärarkurser från Ag 14 till Ag 15. Denna höjning är således av automatisk natur. I övrigt belöper den begärda anslagshöjningen på den av de sakkunniga föreslagna förbättringen av ersättningen till deltagare i kurserna för utbildning av yrkeslärare samt den under föregående anslagspunkt redovisade, av överstyrelsen föreslagna utvidgningen av antalet terminskurser med en yrkeslärarkurs och en handelslärarkurs.

För ersättning till deltagare i yrkeslärarkurser räknar överstyrelsen vid nuvarande antal av sju kurser med ett belopp av 918 000 kronor, varav 294 000 kronor utgör från föregående anslag överförd traktamentskostnad och 624 000 kronor merkostnaden vid en höjning av ersättningen till 1 020 kronor för månad. För ersättning till deltagare i de föreslagna nya yrkes- och handelslärarkurserna, en av vardera, beräknar överstyrelsen ytterligare 137 700 respektive 101 300 kronor.

Av överstyrelsen äskat anslag uppgår således till (1 260 000 + 16 000 + 918 000 + 137 700 + 101 300 =) 2 433 000 kronor, vilket innebär en höjning med 1 173 000 kronor i förhållande till innevarande års anslag.

V. Departementschefen

Ett framträdande drag i utbildningsväsendets utveckling under 1950-talet har varit den snabba expansionen på yrkesutbildningens område. Till belysning härav må erinras om att den utvecklingstakt man räknade med, då beslut om utbyggnad av utbildningskapaciteten på detta område fattades vid 1955 års riksdag, var en fördubbling av kapaciteten under tjuguarperioden 1950—1970. Detta program har redan överträffats, och det är i dag angeläget att kapaciteten ytterligare utbygges. Utvecklingen kan också åskådliggöras genom en återblick på de belopp som under perioden 1949/50—1959/60 anvisats på riksstaten för yrkesutbildningen. Om man begränsar sig till de tre viktigaste utgiftsändamålen, bidrag till centrala och lokala yrkesskolor samt yrkesskolbyggnader — det sistnämnda bidraget tillkom från och med budgetåret 1955/56 — finner man, att anslagssumman stigit från 11,3 miljoner 1949/50 till 25,3 miljoner 1954/55 och 105,8 miljoner 1959/60. I årets statsverksproposition har summan för dessa tre

utgiftsändamål upptagits med 141 miljoner kronor; därav till byggnadsbidrag 40 miljoner. De statliga utgifterna har således under perioden ungefär tiodubblats.

En liknande utveckling, ehuru ej lika markerad, pågår också på högre utbildningsstadier. Sålunda är en utbyggnad av handelsgymnasierna och de tekniska gymnasierna samt därmed jämförliga skolformer en mycket angelägen uppgift och ett synnerligen viktigt led i den nuvarande gymnasieplaneringen.

Utbyggnaden av yrkesutbildningsväsendet har krävt mycket betydande insatser såväl i fråga om lokaler, inventarier och undervisningsmateriel som i fråga om utbildning av lärare för verksamheten. Utvecklingen har inte heller kunnat försiggå utan avsevärda svårigheter i dessa avseenden, och det torde inte kunna bestridas att svårigheterna emellanåt varit av sådan omfattning, att det trots alla ansträngningar inte alltid gått att hålla utbildningen på en önskvärd nivå. Det kanske svåraste hindret härvidlag har varit bristen på i pedagogiskt och fackligt avseende tillräckligt utbildade lärare. Åtgärder har också vidtagits i syfte att söka häva denna brist. Anslagen till lärarutbildningskurser har höjts, ersättningen till lärarkandidater under pågående utbildning har förbättrats och nya rekryteringsvägar har försöksvis prövats. Ehuru viss förbättring med avseende på tillskottet av nya lärare härigenom kunnat uppnås eller kan förväntas, kvarstår likväl det förhållandet, att yrkesutbildningens lärarresurser inte svarar mot föreliggande behov och ej heller emot den kapacitet, vartill dess resurser i övrigt utbygges.

Flera omständigheter talar för att den föreliggande bristsituationen kommer att allvarligt förvärras, om ej motåtgärder vidtages. En sådan utveckling hotar framför allt genom det förändrade läge som inträder, allt eftersom enhetsskolan införes i landet. Detta kräver i första hand en mycket kraftig ökning av antalet lärare i yrkesämnen men också en viss förändring av lärarnas kvalifikationer med hänsyn till enhetsskolans särskilda behov. De sakkunniga, som haft att behandla yrkesutbildningens hela lärarbehov, har också beaktat spørsmålet speciellt från denna synpunkt. Härutöver måste man emellertid vid behovsbedömningen räkna med en fortsatt utbyggnad av det egentliga yrkesskolväsendet och fackgymnasierna, med hänsyn bland annat till att de stora årskullarna under den första hälften av 1960-talet inträder i den ålder, då yrkesutbildning skall tillhandahållas dem.

Mot bakgrunden av här nämnda förhållanden har de sakkunniga föreslagit åtgärder, syftande till en såväl kvalitativ som kvantitativ förstärkning av lärarutbildningen på yrkesutbildningens område.

Remissmyndigheterna, skiljaktiga i olika delfrågor men eniga i huvudsak, framhåller samfällt behovet av en förbättrad och utvidgad lärarutbildning på yrkesundervisningens område och betydelsen av att åtgärder härför vidtages med skyndsamhet.

Jag finner det också för egen del nödvändigt, att denna lärarutbildning med det snaraste får en kvalitet och omfattning, som fyller de anspråk som nu ställes i dessa hänseenden. De sakkunnigas förslag synes mig i väsentliga delar ägnade att kunna läggas till grund för vissa åtgärder i detta syfte.

I åtskilliga avseenden, särskilt i vad gäller utbildningens närmare innehåll, är de framlagda förslagen inte av den art, att de påkallar beslut av Kungl. Maj:t eller riksdagen. För sammanhangets och överblickens skull har dock i den tidigare framställningen redogjorts för huvuddragen av de sakkunnigas förslag även i dylika avseenden, och jag kommer av samma skäl också i fortsättningen att något beröra förslagen i dessa delar. Jag upptar dem till behandling här i samma ordning som de redovisats i det föregående men vill först beröra några allmänna spörsmål.

Som jag nyss framhöll, kommer det förestående införandet av enhetskola såsom obligatorisk skola i hela landet att medföra en starkt stigande efterfrågan på lärare i yrkesämnen, utbildade med särskilt beaktande av denna skolas behov. Emellertid måste givetvis hänsyn också tagas till den mer specialiserade utbildningens behov, oavsett om denna bedrivs inom yrkesskola eller företagsskola. Vidare får naturligtvis den omständigheten, att de sakkunniga uppskjutit behandlingen av vissa lärarkategoriernas utbildningsfrågor till ett kommande betänkande, inte föranleda, att man nu bortser från det utbildningsbehov, som kan föreligga för lärare tillhörande sådana kategorier. Jag har redan här velat framhålla detta för att göra klart, att hänsyn av denna art bör tagas vid detaljutformningen av lärarutbildningen och realiserandet i övrigt av de förslag, som i detta sammanhang kommer att framläggas.

När det gäller uppläggningsen av lärarutbildningskurser och uttagningen av deltagare i dessa bör naturligtvis såväl näringslivets som enhetsskolans och yrkesskolans behov av lärare beaktas. På grund av utbildningsverksamhetens begränsning till ett relativt litet antal kurser, vilka måste bedrivas med ett tämligen stort antal deltagare i varje kurs, kan det emellertid bli svårt att vid kursernas uppläggning särskilt beakta fåtaligt representerade lärargrupperns utbildningsbehov. Om så visar sig möjligt bör dock viss hänsyn till sådana speciella lärargrupper tagas exempelvis genom att den praktiska lärarutbildningen förlägges till lämplig företagsskola eller inbyggd skola. En annan möjlighet kan vara branschvis anordnade kompletteringskurser för sådana lärarkategorier, som ej kunnat få sina speciella utbildningsbehov tillgodosedda vid de grundläggande, längre pedagogiska kurserna. Det synes mig för övrigt kunna förutsättas, att branschorganisationerna — i överensstämmelse med det intresse som för näringslivets del föreligger för ifrågavarande lärarutbildning — inte blott åtager sig viss bevakning av lärarbehovet inom respektive branschområden utan också på andra sätt, såsom medansvariga för en aktiv arbetsmarknadspolitik, med-

verkar till en ökad och förbättrad lärarutbildning samt att ytterligare samarbete mellan skolmyndigheter och branschorganisationer på detta område kommer till stånd. Självklart bör ett sådant samarbete på allt sätt underlättas från de statliga myndigheternas sida.

De sakkunnigas förslag om tillskapandet av en ny lärarkategori, i betänkandet kallad *branschlärare*, anser jag mig böra biträda på så sätt att jag tillstyrker, att möjligheter beredes yrkeslärare att anställas för i stort sett de arbetsuppgifter som enligt förslaget skulle tillkomma branschlärare. Beslut om inrättande av dylika yrkeslärartjänster torde få fattas av skolöverstyrelsen respektive överstyrelsen för yrkesutbildning. Sådant beslut bör föregås av samråd med vederbörande kommun och företrädare för den bransch, som beröres av den ifrågasatta utbildningen. Det statsbidragsgrundande årslönebeloppet bör tills vidare fastställas av de nyssnämnda överstyrelserna i samråd, varvid högst 1½ veckotimme torde få tillgodoräknas för varje elev, som fullgör huvudparten av sin förberedande yrkesutbildning genom yrkesarbete inom näringslivet.

De sakkunnigas förslag om befattningshavare av skilda slag, vilka skulle biträda branschlärarna i deras verksamhet, synes mig inte behöva föranleda några särskilda åtgärder från statsmakternas sida, utan initiativet och ansvaret i dessa hänseenden bör helt överlåtas på lokala instanser samt berörda myndigheter och organisationer.

Efter hand som behovet av lärare i yrkesämnen vuxit, har olika åtgärder måst vidtagas för att underlätta rekryteringen av sökande till de pedagogiska utbildningskurserna för sådana lärare. Trots dessa åtgärder har det redan vid utbildningsverksamhetens nuvarande omfattning visat sig svårt att för vissa yrkesområden erhålla tillräckligt antal sökande till kurserna. För att en fortsatt utbyggnad av lärarutbildningen skall kunna komma till stånd, är det därför nödvändigt, att ytterligare rekryteringsfrämjande åtgärder vidtagas.

De sakkunniga har vid sina överväganden av rekryteringsfrågan ägnat stor uppmärksamhet åt vilka kvalifikationskrav som bör gälla dels för tillträde till lärarkurs, dels för behörighet till lärartjänst och framlagt utförliga förslag härutinnan.

I princip delar jag de sakkunnigas uppfattning att erforderlig fackutbildning bör vara avklarad, innan lärarutbildningen påbörjas. Den av de sakkunniga gjorda åtskillnaden mellan kraven för tillträde till lärarkurs och kraven för behörighet till lärartjänst finner jag i och för sig riktig och beaktansvärd. Då kursernas ändamål är att föra deltagarna fram till behörighet för lärartjänst, måste det dock anses önskvärt, att deltagarna redan vid inträdet i kurserna så nära som möjligt uppfyller ifrågakommande behörighetskrav för lärartjänst. Den normala gången för förvärvande av

lärarbehörighet bör alltså vara, att vederbörande först förvärvar erforderlig fackutbildning och därefter genomgår pedagogisk utbildning.

Jag vill även ansluta mig till den uppfattningen, att stipulerad pedagogisk utbildning eller därmed fullt jämförlig utbildning som regel skall vara obligatorisk för vinnande av behörighet till lärartjänst. Uppenbarligen kan omständigheterna — särskilt under en övergångstid — motivera avsteg från denna huvudregel. Prövningen härav bör ankomma på vederbörande överstyrelse. Bristande facklig förutbildning bör emellertid, i enlighet med vad de sakkunniga förordat, kompletteras innan behörighetsbevis utfärdas.

De sakkunnigas förslag till åldersgränser för inträde vid de föreslagna lärarkurserna har mött åtskilliga invändningar. Klart är, att ett fastställande av åldersgränser rymmer åtskilliga vanskligheter, oavsett var gränserna sättes. Åldersgränserna bör emellertid enligt min mening ses som ett uttryck för en generell bedömning av förutsättningarna för att vid olika levnadsåldrar inträda i läraryrket samt på ett tillfredsställande sätt fullgöra de uppgifter och bära det ansvar som därmed följer. Från en dylik generell giltig bedömning kan individuella variationer i olika riktningar förekomma, som påkallar undantag från de normalt tillämpade åldersgränserna. Härvid får vederbörandes ålder vägas emot hans kvalifikationer och egenskaper i övrigt. Utifrån dessa synpunkter finner jag mig kunna godtaga den av de sakkunniga föreslagna nedre åldersgränsen, d. v. s. 22 år. Däremot anser jag det lämpligast, att det inte uttryckligen föreskrives någon övre åldersgräns.

De sakkunnigas förslag till inträdeskrav för blivande yrkeslärare kan jag i huvudsak biträda. Som allmänbildningskrav bör således gälla godkänt avgångsbetyg från enhetsskola eller, övergångsvis, folkskola. Utöver praktik av i huvudsak föreslagen omfattning, bör sökande besitta ett visst mått av yrkesteoritiska kunskaper. Några för vissa yrkeslärarkategorier mera speciella inträdeskrav bör enligt min mening inte fixeras. De särskilda krav, som kan behöva uppställas för bestridande av vissa slag av lärartjänster, torde i stället få aktualiseras vid tjänsternas tillsättande och beaktas vid valet mellan olika sökande. Jag vill emellertid biträda förslaget, att slöjd-lärare och redan utbildad och behörig yrkeslärare skall kunna få möjlighet att genom komplettering förvärva behörighet till tjänst som lärare på allmänpraktisk verkstad.

Vad angår de kvalifikationskrav, som bör gälla för blivande ämneslärare i yrkesämnen, anser jag, i likhet med de sakkunniga, att högskoleutbildning är den i och för sig önskvärda nivån för lärarrekruteringen. Lärarbehovets storlek jämte konkurrensen — inte minst i lönemässigt hänseende — om den högskoleutbildade arbetskraften leder mig emellertid till samma slutsats som de sakkunniga, nämligen att man i stor utsträckning måste lita till andra vägar för rekrytering av denna lärarkategori. För yrkesskolans, enhetsskolans och den praktiska realskolans behov torde vi liksom hittills, men i ökad utsträckning, få rekrytera lärare, som fått sin fackutbildning vid

högre tekniska läroverk och handelsgymnasier. För undervisning vid sistnämnda läroanstalter bör däremot i huvudsak alltjämt endast högskole- eller universitetsutbildade lärare ifrågakomma. De sakkunnigas förslag till praktikfordringar finner jag väl avvägda. Jag biträder sålunda de sakkunnigas förslag till inträdeskrav, fränsett den övre åldersgränsen, för blivande handelslärare samt lärare i tekniska ämnen och förordar, att förslagen lägges till grund för bestämmelser i ämnet.

När det gäller frågan om vilka lärartjänster, som skall besättas med den kategori lärare, de sakkunniga kallar ämneslärare i yrkesämnena, finner jag i likhet med de sakkunniga ej skäl föreslå några förändringar beträffande ingenjörernas användning som lärare i tekniska ämnen, matematik m. m. I fråga om handelslärartjänster biträder jag förslaget, att det skall finnas möjlighet att vid försöksskola inrätta adjunktstjänst i enbart handelstekniska ämnen, eventuellt i kombination med ekonomisk geografi med varukännedom. För handelslärare utan civilekonomexamen bör, såsom de sakkunniga föreslagit, extra ordinarie ämneslärartjänster kunna inrättas vid realskola. Emellertid bör enligt min mening detsamma gälla också vid försöksskola. Beträffande de i dylik tjänst ingående ämnena bör samma bestämmelser gälla som för adjunktstjänst.

Ett förverkligande av förslaget om höjning av den under lärarutbildningens första termin utgående ersättningen till yrkeslärare från ett dagtraktamente av i regel 14 kronor för dag till ett belopp av 1 020 kronor för månad är enligt min mening av största betydelse. Om tillfredsställande rekryteringsförhållanden skall kunna uppnås, anser jag att denna höjning måste genomföras.

De sakkunniga har också föreslagit en mindre förbättring av den till läroverksingenjörer utgående ersättningen under terminen för den pedagogiska utbildningen. Denna kategori åtnjuter emellertid redan ersättning av i princip den omfattning, som yrkeslärarkandidaterna skulle uppnå vid bifall till den av mig för deras del förordade höjningen. Jag anser mig inte böra tillstyrka någon ändring av de nu utgående ersättningarna till läroverksingenjörerna.

En annan från rekryteringssynpunkt viktig sak är, såsom de sakkunniga framhållit, frågan om en genom statligt utfärdade bestämmelser åstadkommen löne- och pensionsreglering av yrkeslärartjänsterna. Slutlig ställning till detta problem kan dock tagas först efter ytterligare utredningar av med frågan sammanhängande spörsmål.

De sakkunniga har framlagt utförliga förslag rörande lärarutbildningens allmänna utformning. Jag begränsar mig beträffande dessa till vissa påpekanden. Först bör understrykas betydelsen av att lärar-

utbildningen får en sådan organisation, att lärarkandidaterna bibringas för-måga till självständig aktivitet, initiativ och planering. En sådan inriktning av utbildningen måste enligt min mening vara särskilt betydelsefull när det gäller lärare på yrkesundervisningens område.

Beträffande utbildningens målsättning vill jag erinra om att vid remiss-behandlingen uttalats önskemål om undervisning i eller ökning av tim-antalet för samhällslära, industriell ekonomi och organisation, arbetsstudier, kvalitetskontroll m. fl. ämnen av liknande art. Dessa önskemål bör i möjligaste mån beaktas vid uppläggningsen av lärarkurserna. Därvid bör också övervägas, i vilken mån den av skolöverstyrelsen förordade reduktionen av timtalen i psykologi och pedagogik samt allmän metodik bör ske till för-mån för utbildningen i speciell metodik och i fackteoretiska ämnen.

I anslutning till vad de sakkunniga uttalat bör vidare understrykas be-tydelsen av att undervisningen i psykologi och pedagogik samt övriga äm-nen av teoretisk karaktär bedrivs med ständigt sikte på lärarkandidater-nas framtida verksamhet.

Jag vill tillika beträffande lärarkursernas uppläggning och innehåll all-mänt framhålla vikten av att en fortlöpande omprövning och anpassning sker med hänsyn såväl till efter hand vunna erfarenheter som till föränd-ringar i utbildningens målsättning i anslutning till yrkeslivets skiftande struktur.

De sakkunnigas förslag beträffande den huvudsakliga uppläg-gningen av utbildningen kan jag, i vad gäller yrkeslärare, till-styrka utom i fråga om förslaget om utbildningstidens längd för blivande lärare på allmänpraktisk verkstad. I de fall vederbörandes förutbildning i yrkesmässigt hänseende ej kan anses vara tillfyllest för behörighet till dylik tjänst, torde bristerna få avhjälpas genom exempelvis yrkespraktik under ferier eller genom beivrande av kortare yrkeskurser. Detta bör gälla även beträffande andra kategorier av lärare, vilkas fackkunskaper kräver komplettering eller fortbildning för att fylla uppställda anspråk.

Föreslagen utbildning för lärare i tekniska ämnen föranleder ingen annan erinran från min sida än att jag, i likhet med flertalet remissmyndigheter, anser att lärarutbildningen för civilingenjörer bör begränsas till en termin. Det bör ankomma på vederbörande överstyrelse att utarbeta förslag till sådan uppläggning av utbildningen för civilingenjörerna, att den på ett ändamålsenligt sätt kan inpassas i den övriga utbildningen av lärare i tek-niska ämnen, matematik m. m. Lärarutbildningen av ingenjörer, som ej avlagt civilingenjörsexamen, bör även i fortsättningen omfatta två terminer.

I fråga om utbildningen av handelslärare utan civilekonomexamen, synes, med hänsyn till vad från åtskilliga remissmyndigheters sida framförts, goda skäl kunna anföras till stöd för en utbildning, omfattande två termi-ner, varav en huvudsakligen ägnad åt ämneskomplettering. De sakkunniga

har emellertid, med hänsyn tagen jämväl till övriga förslag rörande förbättring av handelslärarutbildningen, stannat för att föreslå en utbildning inom ramen av en termin, dock med förlängning av kurstiden från 15 till 18 veckor.

Beträffande handelslärarutbildningen är jag för egen del inte för närvarande beredd att förorda förlängd utbildningstid. Då det synes vara klart att behov av ämneskomplettering kan föreligga för gymnasieekonomerna och andra, som ämnar utbilda sig till handelslärare, anser jag dock att den som genom sådan komplettering vill förbättra sina förutsättningar att undervisa skall ha möjlighet att göra detta. Det bör kunna ordnas exempelvis genom att någon eller några av de årligen anordnade lärarkurserna anpassas så, att de tillgodoser dylika behov. Jag vill i detta sammanhang erinra om att de sakkunniga förordat, att lärarutbildningen skall regleras genom en av Kungl. Maj:t utfärdad stadga. Utan att nu taga ställning till den saken vill jag här framhålla, att i varje fall en översyn av de bestämmelser, som reglerar utbildningen av lärare i yrkesämnen, naturligtvis måste ske i samband med förverkligandet av de nu diskuterade förslagen. Vad jag nyss anfört om kompletteringsmöjligheter för gymnasieekonomerna bör regleras i samband med denna översyn.

De överväganden och förslag, som redovisats av de sakkunniga beträffande utbildningen av *t i m l ä r a r e*, föranleder i detta sammanhang ej annat uttalande från min sida, än att de bör beaktas av vederbörande överstyrelser vid den årliga planläggningen av utbildningen för sådana lärare.

Jag övergår så till frågorna om *l ä r a r u t b i l d n i n g e n s o m f a t t n i n g* och de *f o r m e r* i vilka den bör organiseras. Redan inledningsvis har jag framhållit, att yrkesutbildningens lärarresurser inte svarar emot föreliggande behov och ej heller mot den kapacitet, vartill dess resurser i övrigt utbygges. Vidare har jag betonat, att den föreliggande bristsituationen kommer att allvarligt förvärras, därest ej motåtgärder vidtages. Så långt torde ingen tvekan kunna råda. När det gäller att bedöma till vilken omfattning lärarutbildningen — varmed jag här i första hand avser förslagen längre utbildning om en eller två terminer — måste utbyggas för att kunna fylla den föreliggande bristen och tillgodose uppkommande behov, möter dock åtskilliga problem. Den undersökning de sakkunniga låtit verkställa rörande det framtida behovet av lärare i yrkesämnen synes emellertid ge vissa anvisningar för bedömning av den erforderliga dimensioneringen av lärarutbildningen. Med hänsyn tagen jämväl till den kända bristen på lärare i yrkesämnen anser jag, att de sakkunnigas förslag rörande lärarutbildningens årliga omfattning tills vidare bör godtagas såsom en lägsta gräns, vilken bör uppnås så snart omständigheterna det medger. Behovet av lärare bör emellertid fortlöpande bevakas, så att ett aktuellt underlag för bedömningen av lärarutbildningens omfattning och inriktning ständigt föreligger.

Utbildningen bör därför vara så organiserad, att en snabb anpassning efter behovets förändringar möjliggöres. Jag biträder från dessa utgångspunkter i princip utredningens förslag om fördelning på visst antal stadigvarande och mera tillfälligt organiserade utbildningsanstalter. Något slutligt ställningstagande till hur denna fördelning från lokaliseringssynpunkt bör göras finner jag däremot, av skäl som framgår av det följande, ej för närvarande vara möjligt.

Utbildningen av lärare i yrkesämnen har hittills bedrivits i tämligen löst organiserade former. Med verksamhetens ökande omfattning har avsaknaden av fasta, för ändamålet lämpliga lokaler och av för utbildningen fast engagerade lärarkrafter blivit ett allt besvärligare hinder för utbildningskursernas anordnande och effektiva genomförande. Riksdagen har redan tidigare uppmärksammat dessa förhållanden och vid några tillfällen uttalat sig för tanken på särskilda, mer stadigvarande anordningar för denna utbildning. Jag anser, med hänsyn också till den erforderliga utbyggnaden av lärarutbildningen, att denna successivt och i så snabb takt som möjligt måste få en fastare organisation och avsevärt bättre resurser. I denna del är jag således helt av samma uppfattning som de sakkunniga. Däremot anser jag mig inte nu böra taga slutlig ställning till de sakkunnigas olika förslag om inrättande av särskilda utbildningsanstalter för lärare i yrkesämnen. Innan så kan ske, bör nämligen enligt min mening genom vederbörande överstyrelsers försorg göras en närmare undersökning rörande de på olika orter föreliggande praktiska förutsättningarna för förslagets genomförande. I samband därmed bör också prövas om inte tillfredsställande utbildningsanordningar kan åstadkommas för en i förhållande till de sakkunnigas beräkningar mindre kostnad. Jag tänker härvid främst på kostnaderna för ett lärarinstitut enligt de sakkunnigas utformning och återkommer strax härtill. För den fortsatta planeringen i nu nämnda hänseenden bör följande riktlinjer gälla.

Såsom de sakkunniga uttalat, bör lokaliseringen av utbildningsanstalterna ske under hänsynstagande till att en lämplig geografisk fördelning vinnes. Därvid bör särskild uppmärksamhet ägnas åt möjligheterna att stadigvarande förlägga någon del av lärarutbildningen till en ort, som är så belägen, att de norrländska intressena och behoven på detta område verkligen kan anses bli tillgodosedda. Hinder mot en i och för sig önskvärd geografisk fördelning kan emellertid visa sig föreligga. En nödvändig förutsättning för att lärarutbildning av här avsett slag skall kunna bedrivas på en ort är att yrkesutbildningsväsendet har tillräcklig omfattning och är tillräckligt differentierat för att på ett fullt tillfredsställande sätt kunna tjäna som underlag för övningsundervisningen samt att vederbörande kommun är villig att ställa till förfogande erforderligt antal övningsklasser med kvalificerade handledare. Det är nödvändigt att full visshet på den punkten

skapas, innan valet av vissa bestämda orter för utbildningsverksamheten träffas.

De sakkunniga har räknat med att ifrågavarande lärarutbildning bör bedrivas på inalles fem orter, varav i mer tillfälliga former på två orter. Vad de sakkunniga i detta hänseende angivit synes lämpligt och bör utgöra en riktpunkt vid den fortsatta undersökning jag nyss nämnt.

Jag går så över till frågan om upprättande av ett särskilt lärarinstitut i statlig regi och vill då först framhålla, att jag finner goda skäl — bland annat behovet av en mera kontinuerlig yrkespedagogisk försöksverksamhet — tala för att en sådan lärarutbildningsanstalt kommer till stånd, under förutsättning att det går att finna lämpliga och ekonomiskt godtagbara former för dess anordnande. Vad de sakkunniga i det avseendet konkret föreslagit, kan jag emellertid inte ansluta mig till. Vid remissbehandlingen har stark kritik riktats mot förslaget att förlägga institutet till Stor-Stockholm. Utan att för egen del taga någon ställning till frågan om förläggningsorten anser jag, att spørsmålet bör prövas närmare i samband med den ytterligare utredning av hela lokaliseringsproblemet, som enligt vad jag nyss sagt bör ske; därvid bör givetvis de vid remissbehandlingen i detta avseende anförda synpunkterna beaktas. Beträffande frågan om ett statligt lärarinstitut vill jag vidare framhålla följande.

Vid upprättande av ett lärarinstitut synes utgångspunkten böra vara, antingen att det kan samordnas med något lämpligt yrkesskoleprojekt, vars realiserande är betingat av ett i och för sig behövt utbyggande av en primärkommuns eller landstingskommuns yrkesskolväsen, eller också att institutet om så befinnes ändamålsenligt kan anslutas till en redan befintlig, lämpligt organiserad yrkesskolanläggning av stadigvarande natur, allt självfallet under samtidigt beaktande av de speciella behov institutet har att tillgodose såsom lärarutbildningsanstalt. Institutets övningsskola — vilken liksom institutet bör drivas i statlig regi — bör alltså komma att fylla eller redan motsvara ett faktiskt föreliggande lokalt eller regionalt behov av yrkesutbildning. Givetvis måste samtidigt undersökas, i vad mån det på orten eller i regionen i övrigt befintliga yrkesutbildningsväsendet tillsammans med övningsskolan erbjuder ett tillräckligt underlag för auskultationer och övningsundervisning.

Om man följer nu angivna riktlinjer, bortfaller tanken på utformning av övningsskolan såsom en riksskola i elevrekryteringshänseende, en tanke till vilken jag för egen del inte är benägen att ansluta mig, bland annat med hänsyn till att övningsskolan i fråga om arten av den där meddelade yrkesutbildningen inte avses skola ha s. k. rikskaraktär.

Ett lärarinstitut synes således böra upprättas i nära samarbete med kommunal huvudman enligt ungefärligen sådana grunder, som tillämpats vid exempelvis upprättandet av den andra lärarhögskolan.

Sedan de nu berörda problemen genom ytterligare utredning tillräckligt

klarlagts torde spörsmålen om utbildningens lokalisering och frågan om upprättande av ett lärarinstitut böra bli föremål för slutligt ställningstagande från statsmakternas sida.

I avvaktan härpå kan det givetvis inte anstå med alla åtgärder för att lösa lokalfrågan för den utvidgade lärarutbildning, som är nödvändig. Kommunernas allt hårdare utnyttjande av sina för yrkesutbildningen avsedda lokalresurser har, som jag förut sagt, redan skapat problem i detta avseende. Intill dess mer konkreta förslag om upprättande av särskilda utbildningsanstalter framlägges, måste därför alla ansträngningar göras för att på samma sätt som sker för åtskillig annan statlig undervisningsverksamhet hyra fullt användbara och tillräckliga lokalutrymmen. Denna möjlighet har också anvisats av de sakkunniga som en tänkbar väg att komma ur de nuvarande, otillfredsställande förhållandena, när det gäller lokaler.

Jag går så över till frågan om *personalbehovet* för lärarutbildningen, och vill då först konstatera, att det tillfälliga engagerandet av lärarkrafter, som hittills måst praktiseras, medfört påtagliga olägenheter för utbildningsverksamheten och nu bör avlösas av ett mera ändamålsenligt system. Jag biträder därför de sakkunnigas förslag om inrättande av ett antal fasta lärartjänster, vilka skall bilda stommen i den för lärarutbildningen erforderliga personaluppsättningen. De sakkunniga har föreslagit, att samtliga tjänster — ett tiotal — skall vara lektorstjänster. Huruvida samtliga tjänster skall vara lektorat anser jag kunna ifrågasättas. Vid övervägande av frågan har jag funnit mig böra förorda, att fyra av de föreslagna tio tjänsterna skall vara lektorstjänster och de övriga adjunktstjänster med placering i lönegrad A 23. Enär jag delar de sakkunnigas uppfattning om angelägenheten av att åtminstone några av dessa tjänster snarast inrättas och tillsättes, har jag redan i årets statsverksproposition under överstyrelsens för yrkesutbildning avlöningsanslag beräknat medel för de ifrågavarande fyra lektorstjänsterna. Då förutsättningar enligt mitt bedömande inte föreligger för en utbyggnad av utbildningskapaciteten redan under nästa budgetår till den av de sakkunniga föreslagna fulla omfattningen, har jag funnit lämpligt att stanna vid att räkna med nämnda antal fasta lärartjänster för det närmast kommande budgetåret. Jag återkommer till spörsmålet i samband med anslagsberäkningen i ett följande avsnitt. Av vad jag sålunda anfört framgår, att frågan om inrättande av de förordade adjunktstjänsterna får upptagas senare. Lektorernas undervisningskyldighet torde få fastställas av Kungl. Maj:t.

De sakkunnigas beräkningar av lärarbehovet i övrigt, uttryckt i antal lärartimmar, har i stort sett inte givit mig anledning till erinran. Fastställandet av annan undervisningsskyldighet för de föreslagna lärartjänsterna än de sakkunniga räknat med och förändringar i den föreslagna timplanen kan givetvis, ehuru endast i obetydlig grad, påverka detta behov. Bibehål-

nuvarande utbildningstid, ersättningsgrunder och organisation — skulle kostnadsökningen enbart för den som nödvändig befunna utbildningskapaciteten kunna beräknas till i runt tal 1,75 miljoner kronor.

Höjningen av ersättningen till yrkeslärarkandidaterna under den första utbildningsterminen från nuvarande belopp av 14 eller, i vissa fall, 8 kronor per dag till 1 020 kronor per månad medför, om man jämför med de kostnader man skulle få vid utbyggd kapacitet men enligt nu gällande ersättningar, en kostnadsökning av i runt tal 700 000 kronor.

Enbart dessa båda åtgärder — ökning av antalet utbildade till erforderlig nivå och höjning av ersättningarna till yrkeslärarkandidaterna — kan sålunda beräknas medföra en kostnadsökning av $(1,75 + 0,7 =) 2,45$ miljoner kronor. Kvarstående belopp av den av de sakkunniga beräknade ökningen — 1 miljon kronor — faller till en betydande del på det av dem föreslagna lärarinstitutet med dess övningsskola, och torde följaktligen komma att begränsas, om vad jag tidigare uttalat rörande ett framtida lärarinstitut vinner bifall. Jag vill också här framhålla, att de nu angivna kostnadsökningarna, vilka förutsätter ett genomförande fullt ut av de sakkunnigas förslag, kommer att till stor del bli beroende av ytterligare prövning av Kungl. Maj:t och riksdagen, enär jag i detta sammanhang dels inte ansett mig kunna ge min anslutning till samtliga de sakkunnigas förslag, dels inte avser att, i de fall jag gjort detta, föreslå ett omedelbart genomförande därav från och med det kommande budgetåret. Ett förverkligande av de sakkunnigas förslag i huvudsak bör dock vara en riktpunkt för genomförandet på några års sikt av en nödvändig förbättring av yrkeslärarutbildningen.

Jag övergår så till frågan om i vilken omfattning de sakkunnigas förslag — i de delar de medför kostnadsökningar — bör genomföras redan från och med nästa budgetår och jag beräknar i anslutning därtill medel till yrkeslärarutbildningen under budgetåret.

Vad då först angår medelsbehovet för anordnande av lärarutbildningskurser för läroverksingenjörer ansluter jag mig till skolöverstyrelsens uppfattning att medel bör beräknas till tre kurser även för nästa budgetår. De sakkunniga har för sin del föreslagit, att denna utbildningsverksamhet tillsvidare skall omfatta tre kurser årligen med tillsammans 36 deltagare.

Överstyrelsen har i sina anslagsäskanden framfört ett förslag om höjning av ersättning till kursdeltagarna under andra terminen, vilket sammanfaller med vad de sakkunniga i detta avseende yrkat. Jag har redan tidigare uttalat, att jag inte kan förorda någon höjning av ifrågavarande ersättning. Vid bifall till min ståndpunkt i sistnämnda avseende torde för budgetåret 1960/61 böra beräknas oförändrat belopp, eller 380 000 kronor, för det ifrågavarande ändamålet. För innevarande budgetår bestrides, som framgått av det föregående, kostnaderna härför ur ett särskilt på riksstaten

uppfört reservationsanslag. För nästa budgetår torde den ändringen bära genomföras, att medel för denna utbildning i stället beräknas under det nuvarande reservationsanslaget till utbildning av lärare vid yrkesundervisningen, vilket därvid också torde tillföras eventuella reservationsmedel under anslaget till lärarutbildningskurser för läroverksingenjörer.

Jag övergår så till de ändamål för vilka kostnaderna för närvarande bestrides ur anslaget till utbildning av lärare vid yrkesundervisningen. Vad det härvid främst gäller att taga ställning till, är frågan om antalet längre utbildningskurser under det kommande budgetåret.

De sakkunniga har för sin del räknat med att behovet av årligen anordnade kurser av den längre typen för *yrkeslärare* skulle uppgå till tio under de närmast följande åren, då utbildningsbehovet förutsättes vara störst. Under innevarande budgetår anordnas sju kurser av detta slag. Vid mina i det föregående förda principiella resonemang har jag framhållit, att en utbyggnad av yrkeslärarutbildningens kapacitet bör ske i den takt, som ökade lokal- och personalresurser kan ställas till förfogande för denna utbildning. Från dessa utgångspunkter tillstyrker jag överstyrelsens för yrkesutbildning förslag om en utökning under nästa budgetår av antalet längre kurser för utbildning av yrkeslärare till åtta.

Överstyrelsens förslag om en ökning av antalet kurser för utbildning av *handelslärare* från fyra till fem från och med nästa budgetår har jag emellertid inte funnit möjligt att tillstyrka.

Den förlängning av yrkeslärarnas teoretiska utbildning med tre veckor, som jag tidigare förordat, bör gälla från och med budgetåret 1960/61. Detta innebär, i vad avser nästa budgetår, en förändring i teoriundervisningen dels för de fyra yrkeslärarkurser, som påbörjats våren 1960, dels för de fyra kurser, som beräknas börja hösten 1960. För deltagarna i den utbildning, som börjat våren 1960, bör det vara helt frivilligt att delta i den förlängda teoriundervisningen. Kostnadsökningen för en dylik förändring av de för närvarande anordnade sju kurserna kan beräknas till omkring 126 000 kronor. Härtill kommer så kostnader för den åttonde kursen, vilka med förlängd utbildningstid kan beräknas till något mer än 100 000 kronor.

Den av överstyrelsen föreslagna anslagshöjningen med 151 000 kronor för utökning av antalet övriga kurser och för täckande av beslutade traktamentshöjningar vill jag i huvudsak tillstyrka. På grund av de ändrade principer för beräkning av ersättning till deltagare i yrkeslärarkurser, vilka jag tidigare förordat, bortfaller emellertid vissa av överstyrelsen i nyssnämnda belopp inräknade traktamentskostnader. Med beaktande härav, beräknar jag en anslagshöjning för det nu ifrågasvarande ändamålet med 116 000 kronor.

Någon ökning av kursverksamheten för nästa budgetår, utöver vad jag nu föreslagit, anser jag mig inte kunna tillstyrka.

Vad gäller för yrkeslärarutbildningen erforderliga lokaler har jag tidigare framhållit, att lokalbehovet för denna statliga utbildningsverksamhet tills vidare torde få tillgodoses genom förhyrning i för annan statlig verksamhet gängse ordning. Jag beräknar således ej några medel för detta ändamål under förevarande anslag.

Det av överstyrelsen beräknade beloppet, 200 000 kronor, för anskaffning av möbler, böcker m. m. torde bygga på förutsättningar i fråga om bland annat lokaler, som, vid bifall till vad jag tidigare förordat, inte kommer att föreligga redan under nästa budgetår. Med hänsyn till att man för yrkeslärarutbildningens behov för närvarande är hänvisad till att låna eller hyra utrustning av olika slag, vilket medför betydande olägenheter och ger utbildningen en onödigt stark prägel av provisorium, finner jag emellertid nödvändigt att för nästa budgetår räkna med en viss medelsåtgång för anskaffningar av olika slag.

Från ifrågavarande anslag bör slutligen avräknas dels 294 000 kronor till traktamenten på grund av att ersättningen till deltagare i yrkeslärarkurser bör bestridas från det för ersättningar särskilt avsedda anslaget, dels 101 000 kronor i arvoden till föreläsare m. m. Sistnämnda belopp motsvarar det under överstyrelsens avlöningsanslag i årets statsverksproposition upptagna beloppet för avlönande av föreslagna fyra lektorer för yrkesutbildningen.

Överstyrelsens förslag om kompletterande utbildning i engelska för civil-ekonomer, understöd till i överstyrelsens kurser deltagande lärare från skolor, underställda skolöverstyrelsen, samt bidrag till föreningar och enskilda för anordnande av lärarutbildningskurser torde få bli föremål för Kungl. Maj:ts ställningstagande i annat sammanhang och föranleder ingen särskild medelsberäkning från min sida.

Vid bifall till vad jag sålunda förordat, kan medelsbehovet under nu ifrågavarande reservationsanslag för nästa budgetår beräknas komma att uppgå till 1 873 000 kronor.

De förslag jag i det föregående framlagt rörande ändrade grunder för ersättning till yrkeslärare under utbildningstiden medför, tillsammans med det tidigare fattade beslutet om höjd ersättning i visst fall till handelslärare under utbildningstiden, ändrat medelsbehov för nästa budgetår även under anslaget till ersättning till deltagare i vissa kurser för lärarutbildning.

Vid samma omfattning av utbildningen av yrkeslärare som under innevarande budgetår, sju kurser för omkring 200 deltagare, skulle de ändrade ersättningsgrunder, som föreslagits, medföra en kostnad av 714 000 kronor. Beloppet är i sin helhet att betrakta som en ökning av sistnämnda anslag. Som jag tidigare framhållit, ligger dock häri ett belopp av 294 000 kronor, motsvarande kostnaderna under innevarande budgetår för traktamentser-

sättningar, vilket således bara överföres till detta anslag från ett annat. Den reella kostnadsökningen på grund av den ändrade formen för ersättningarna skulle således för dessa kurser belöpa sig endast till (714 000 — 294 000 =) 420 000 kronor.

Tillkomsten av en åttonde kurs för beräknat 30 deltagare innebär en kostnadsökning för en första utbildningstermin med omkring 107 000 kronor i ersättningar till deltagarna, vilket belopp något understiger vad överstyrelsen för yrkesutbildning i sina anslagsäskanden upptagit som beräknad kostnadsökning för nästa budgetår. Med hänsyn till att innevarande budgetårs sju kurser fördelats med tre kurser, som börjat under höstterminen, och fyra, som börjat under vårterminen, torde den nya kursen få anses komma att innebära en ökning av det antal kurser, som skall påbörjas under höstterminen 1960. Med anledning härav synes, utöver vad överstyrelsen för yrkesutbildning räknat med, kostnader även för en andra utbildningstermin, omfattande 18 veckor, komma att belasta detta anslag under nästa budgetår.

Med hänsyn till att vissa av de under innevarande vårtermin anordnade kurserna för blivande yrkeslärare av olika skäl inte till det deltagarantal man ursprungligen räknat med, vilket torde medföra minskade kostnader för dessa lärarkandidaters assistentlärartjänstgöring kommande hösttermin, alltså under nästa budgetår, synes den av överstyrelsen i dess beräkningar utelämnade kostnaden för den åttonde kursens andra termin i huvudsak komma att kompenseras genom besparingar, varför jag inte av detta skäl anser någon höjning av överstyrelsens anslagsberäkning erforderlig.

På grund av den avkortning i jämförelse med nuvarande förhållanden, som kommer att ske av yrkeslärarnas under en vårtermin anordnade assistentlärartjänstgöring, räknar jag med en besparing av cirka 55 000 kronor under förevarande anslag.

Slutligen beräknar jag för den redan beslutade höjningen av ersättningen till vissa deltagare i handelslärarkurser en höjning med 16 000 kronor.

Förevarande förslagsanslag torde, med anledning av vad jag nu förordat, för nästa budgetår böra uppföras med 2 042 000 kronor.

De viktigaste av mig förordade åtgärderna i anslutning till de sakkunnigas betänkande om yrkeslärarutbildningen är sammanfattningsvis följande. Den utbildningskapacitet de sakkunniga förordat göres till riktpunkt för utbyggnaden av utbildningen i den takt ökningen av resurserna för ändamålet medger. De sakkunnigas förslag rörande utbildningens utformning och innehåll lägges till grund för den fortsatta verksamheten på området. Redan för nästa budgetår ökas antalet längre utbildningskurser för blivande yrkeslärare från för närvarande sju till åtta. Den teoretiska utbildningen för dessa lärare förlänges med tre veckor. Den nuvarande ersätt-

ningen i form av dagtraktamenten à 14 eller i vissa fall 8 kronor till yrkeslärare under den första terminen höjes till 1 020 kronor för månad med verkan från och med det kommande budgetåret. Fortsatta undersökningar skall bedrivas beträffande den lämpligaste formen för upprättande av ett statligt lärarinstitut samt rörande den lämpligaste lokaliseringen av utbildningsverksamheten. I avvaktan på en mera långsiktig lösning av lokalfrågorna bör redan under nästa verksamhetsår vissa förbättringar ske genom statlig förhyrning. Från och med nästa budgetår inrättas fyra tjänster för lektorer i pedagogik och psykologi, vilka närmast under överstyrelsen för yrkesutbildning skall ägna sig åt ledningen och utformningen av utbildningsverksamheten. Kostnadsökningen för de åtgärder som bör vidtagas under nästa budgetår kan beräknas till sammanlagt 853 000 kronor varav 752 000 kronor hänför sig till nyssnämnda båda anslag och 101 000 kronor beräknats i statsverkspropositionen under avlöningsanslaget till överstyrelsen för yrkesutbildning.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

I. a) godkänna de av mig förordade riktlinjerna för utbyggnad och organisation av utbildningen av lärare i yrkesämnena för industri och hantverk samt handel;

b) godkänna de av mig i det föregående angivna grunderna för den under a) avsedda lärarutbildningens utformning och innehåll;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de författningsändringar och utfärda de övriga föreskrifter, som föranledes av vad som under a) och b) föreslagits;

II. för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa

a) till *Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen* ett reservationsanslag av 1 873 000 kronor;

b) till *Ersättning till deltagare i vissa kurser för lärarutbildning* ett förslagsanslag av 2 042 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Carl-Johan Kleberg
